РЕСПУБЛИКАДИН ЖЕМИЯТДИННИ СИЯСАТДИН ГАЗЕТ

Лезги Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр, дидед чIал хуьх!

1920 – йисалай акъатзава | N 31 (10832) хемис 2 – август, 2018 – йис | WWW.LEZGIGAZET.RU | Къимет "Дагпечатдин" киоскрай - 16 манат

Къулайвилер тешкилда

"Лезги газетдиз" Докъузпара райондин администрациядин пресс-къуллугъди хабар гайивал, Вини Къурушдал туристар патал лагердин дараматар эцигда.

27-июлдиз райондин кьил Абдурагьим Алискеров капитальный эцигунрин отделдин пешекаррихъ галаз санал объект эцигдай чилин мулкуниз килигна. А.Алискерован гафаралди, районда туризм вилик тухун патал ихьтин лагерь кардик кутадай къарар кьабулна. "Ярыдаг" фестиваль, Шалбуз дагъда авай зияратдиз элкъвенвай "Эренлар" себеб яз, Докъузпара район республикадилай къецепатани машгьур хьанва. Райондин руководстводи иниз мугьман жезвай туристриз къулай шартIар тешкилун фикирдиз къачунва.

РикIел хкин, РД-дин туризмдин ва халкьдин яратмишунрин сеняткарвилин министерстводи Вини Къурушдал гьар йисуз тешкилзавай "Ярыдаг" фестивалди жуьреба-жуьре уьлквейрин альпинистар санал кIватIзава. Чкадал туристрин лагерь кардик акатуни мугьманар патал гзаф къулайвилер арадал гъида.

Владимир Васильева Зейнудин Лукьманович Батманован хендеда Жамиля Халидовнадив ва хва Къадир Зейнудиновичав Россиядин Федерациядин Игитдин гъед вахкана

Дагъустан машгьурзавайбур

Агьмед МАГЬМУДОВ

26-июлдиз, Дагъустан Республикадин Конституциядин юкъуз, республикадин Кьилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Владимир Васильева Махачкъалада са жерге дагъустанвийрив государстводин наградаяр вахкана.

- Къе чна Дагъустандин асул сувар къейдзава, - лагьана Владимир Васильева, мярекат ачухдайла. - И югъ чун патал иллаки кьетIенди я. Республикадин кьилин къанун тир Конституцияди Дагъларин уьлкве вилик финин рекьер тайинарнава, гзаф миллетрикай ибарат тир Дагъустанда къанун-къайда, стхавални дуствал хуьзва.

Гьайиф хьи, эхиримжи вахтара республикадин къанун-къайда хуьдай органрин къуллугъчийри кьиле тухванвай кIвалахрин нетижайри къалурзавайвал, Конституциядин асул терефар кваз такьунвай дуьшуьшарни хьанва. Къанунрал амал тавунвайбурун арада гьа къанунар хвена, халкьдиз намуслудаказ къуллугъна кIанзавайбурни ава.

Квез аквазвайвал, гьукумдин вине авай хилера "михьунин кIвалахар" кьиле физва. Чи макьсад тек са тахсиркарвилер авунвайбур жавабдарвилиз чIугуникай ибарат туш. Им Президентди чи вилик эцигнавай везифайрин анжах са пай я. Чахъ арадал атанвай гьалар дибдай дегишардай къаст ава. Государстводин Кьили са шумудра вичин рахунра къейд авурвал, уьмуьр хъсан патахъ дегиш жезвайдакай статистикадини чиновникрин рапортри ваъ, адетдин инсанри лагьана кIанда. Къанун вирибуруз сад хьун герек я. Мукьвал тир девирда дагъустанвийри республикада кьиле физвай дегишвилерин дад гьиссдайдахъ зун агъазва, - къейдна регионди регьберди.

Владимир Васильеван гафарай малум хьайивал, республикада эменнидин алакъадин, здравоохраненидин ва са жерге маса хилера пешекарар бес жезвач. И хилер алай аямдин, гьич тахьайтIа, вири Россияда юкьван дережадиз акъуддай кар алакьдай пешекарар...

Гуьгъуьнлай республикадин Кьили - Дагъустандин вилик лайихлувилер къалурнавай инсанрин агалкьунар къейдна. Наградаяр вахкузвайбурун сиягьда сад лагьай чкадал вичиз кьейидалай кьулухъ Россиядин Федерациядин Игитвилин тIвар ганвай Зейнудин Лукьманович Батманован тIвар алай.

"Дагъустан бажарагълу, дирибаш кьегьаларни ватанпересар тербияламишуналди тафаватлу жезва. И кар Россияда гзафбуруз малум я ва Дагъларин уьлкведиз еке гьуьрметни ийизва.

Къе чна чи Игитдин - Батманов Зейнудин Лукьмановичан экуь къаматдин вилик кьил агъуззава. Вичин бине Кьурагь райондай тир, тамарал государстводин гуьзчивал тухузвай инспектордин кьегьалвиликай виридаз хабар ава. Тамуз чкадин РОВД-дин къуллугъчийриз эвер ганач лугьуз, къанлуйри ам яна кьена. Зейнудинан вилик кьве рехъ квай: гъейри инсанар маса гун, я тахьайтIа, абур хуьн патал жуван чан къурбанд авун. Ада кьвед лагьайди хкяна. Ихьтин кьегьалвал авунай адаз "Дирибашвиляй" ордендин чкадал Россиядин Игитдин тIвар гун лазим тир. И кардин патахъай за РФ-дин Президент Владимир Владимирович Путиназ хабар гана. Ада гьасятда дуьз къарар кьабулна. Гражданвилин буржи тамамардайла, къалурнавай дирибашвиляйни кьегьалвиляй РФ-дин Президентди 2018-йисан 8-майдиз акъуднавай Указдал асаслу яз, Батманов Зейнудин Лукьмановичаз, кьейидалай кьулухъ пуд йис алатайла, Россиядин Федерациядин Игитвилин тIвар гана. Къе адан хендеда Жамиля Халидовнадивни хва Къадир Зейнудиновичав Россиядин Игитдин гъед вахкун за чIехи гьуьрметдай кьазва", - лагьана Владимир Васильева.

Вичин нубатда Жамиля Батмановади Россиядин Президент Владимир Путинан ва РД-дин Кьилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Владимир Васильеван тIварарихъ вичин рагьметлу гъуьлуьн кьегьалвилиз виниз тир къимет гунай разивилин гафар лагьана.

"Владимир Абдуалиевич, зи гъуьл телеф хьайи шартIарикай хабар хьайила, куьн къерехда акъвазнач, и Указдал къул чIугунин карда иштиракна. Зи гъуьлуьн кьегьалвилиз уьлкведин виридалайни виниз тир дережада лайихлу къимет гун чун паталди чIехи гьуьрмет я. И четин макъамда чахъ галаз санал чи тIални гъам пайзавай вири сагърай", - къейдна Жамиля Батмановади.

Мярекатдин сергьятра аваз 43 касдив наградаяр вахкана. Абурун арада образованидин, культурадин, спортдин, медицинадин ва маса хилера лайихлувилер къалурнавай дагъустанвияр авай. "Дагъустан Республикадин вилик лайихлувилерай" ордендиз са жерге алимар, педагогар, художникар лайихлу хьана. Аялрин "Гуниб" санаторийдин кьилин духтур Али Мегьамедовав Россиядин Президентдин Гьуьрметдин грамота вахкана.

Государстводин наградайрин сагьибар хьайибурун арада Дагъустандин нинийрин театрдин регьбер Аминат Яхьяева, РАН-дин ДНЦ-дин чIалан, литературадин ва искусствадин Институтдин отделдин заведующий Межид Халилов, Дагъустандин ктабрин издательстводин регьбер Лариса Голубева, Избербашдин педколледждин муаллим Эдуард Вердиянц, Мегьарамдхуьруьн, Леваши районрай тир муаллимар Афисат Эфендиевани ПатIимат Мегьамедова ва масабур авай.

Наградайриз лайихлу хьайи баркаллу дагъустанвийриз Владимир Васильева намуслувилелди зегьмет чIугунай сагърай лагьана.

Нумрадай кIела:

ЮБИЛЕЙ

Уьмуьр кьиле тухун са кьуьл авун туш

Абдулгьалимов Бубахвади вичин веледриз мукьвал-мукьвал лугьудай: "Чан балаяр, рикIел хуьх: и дуьньядал инсанди тадайди анжах кьве затI я. Сад лагьайди - жуван михьи тIвар, кьвед лагьайди - жува чарадаз авур хъсанвал. РикIел хуьх: хъсанвал авуна, гьуьлуьзни гадара - яргъалмукьвал квевни хъсанвал агакь хъийида".

▸ 3

ОБЩЕСТВО

Зайифар тийин!..

Яргъал тир дегь девиррани гагь са, гагь маса душманар - чапхунчияр "Шарвили" эпос чи халкьдивай къакъудиз алахъайди я. ГьикI хьи, душманриз чизвай, руьгь къакъудайла, халкь рекьида. Амма асиррин дерин къатара кьилел атай гьадисайривай я чи руьгь, я чи халкьни магълубиз хьанач!

▸ 6

ХУЬРУЬН МАЙИШАТ

Виликди тухуниз эвер гузва

Михаил Егорова рикIел хкайвал, Дагъустанда хипехъанвилин хилехъ кьетIен тарих ава. "Ина арадал гъайи "Лезги жинс" 1912-йисуз кьиле фейи лапагрин сад лагьай выставкада майдандиз акъудайди я. Са шартIни алачиз, им хуьн ва раиж авун лазим тир тарих я", - къейдна ада.

▸ 7

САГЪЛАМВАЛ

Ракъини куникай

Ракъинин нурар себеб яз инсанрин бедендин хам кун "таниш" ксариз ам гьихьтин пис кар ятIа лугьунин лазимвал авач. Амма иллаки аялар патал им еке мусибат тирдал диде-бубайрин фикир мад сеферда желб ийиз кIанзава.

▸ 8

ХАБАРАР

Ватанпересвилин чешне

Сувабдин крар ийизвай Русланаз вирибуру алхишзава. Хуьруьхъ физвай рекьин участокни ада вичин такьатрихъ тамамвилелди ремонтна, кутугай къайдадиз гъанва. Къени ва умун къилихрин жегьилди вичелай алакьдайвал мергьяматлу крар кьилиз акъудунихъ галаз сад хьиз, дарвиле авайбуруз гъвечIи куьмекарни гузва.

▸ 12

ТАРИХ

Хуьр авай - Макьар

Къурбан халуди чуьлда-тама чIуру къелемриз къени емиширин тIурар гудай. Гуьгъуьнлай, цIийи чкадиз куьч хьайидалай кьулухъни ада и кар акъвазарначир. Халкьдин рикIелай ракъур тийизвай гуьмбет хьиз, ЦIийи Макьа гилани Къурбанан багъ ама.

▸ 15

Дагъустан Республикадин Гьукуматдин Председателдин заместителдин везифаяр вахтуналди тамамарзавайдан гьакъиндай

Дагъустан Республикадин Кьилин Указ

1. Дагъустан Республикадин Конституциядин 78-статьядин 2-пунктунал асаслу яз, ГЬУЬСЕЙНОВ Гьажимегьамед Гьажибуттаевич Дагъустан Республикадин Гьукуматдин Председателдин заместителдин везифаяр вахтуналди тамамарзавайди яз тайинарин.
2. И Указ вичел къул чIугур йикъалай къуватда гьатзава.

Дагъустан Республикадин Кьилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай **В.ВАСИЛЬЕВ**

Махачкъала шегьер, 2018-йисан 26-июль, №84.

Гьажимегьамед Гьажибуттаевич ГЬУЬСЕЙНОВ 1977-йисан 10-июлдиз Махачкъала шегьерда дидедиз хьана. Адахъ кьилин образование ава, ам экономикадин илимрин кандидат я.

1998-йисуз ада "Дуьньядин экономика" пешедай Дагъустандин государстводин университет куьтягьна.

1996-199-йисара ам Махачкъаладин гьуьлуьн балугъчивилин портунин Государстводин администрациядин пешекар, экономист - нормировщик, кьилин инженер тир.

1998-2000-йисара ада Россиядин илимрин академиядин дуьньядин экономикадин ва международный алакъайрин институтдин (РАН-дин ИМЭМО) аспирантурада кIелна.

2001-2011-йисара адакай Россиядин Федерациядин финансрин министерстводин экономикадин хилера бюджетдин политикадин Департаментдин отделдин начальникдин заместитель, кар алай пешекар-эксперт, кьилин пешекар-эксперт, отделдин начальник, директордин заместитель хьана.

2011-2016-йисара ам Россиядин Федерациядин финансрин министерстводин транспортдин, рекьерин майишатдин, тIебиатдикай менфят къачунин, агропромышленный комплексдин хиляй бюджетдин политикадин Департаментдин директордин заместитель тир.

2016-йисалай 2018-йисан 28 июлдалди ада Россиядин Федерациядин финансрин министерстводин экономикадин хилера бюджетдин политикадин Департаментдин директордин везифаяр тамамарна.

2018-йисан июлдиз ам Дагъустан Республикадин Гьукуматдин Председателдин заместителдин везифаяр вахтуналди тамамарзавайди яз тайинарна.

Эвленмиш хьанва, кьуд велед ава.

Анжах 1,2 миллиард агакьнава

Дагъустандин бюджетдай рекьер туькIуьрун патал гьар йисуз миллиард манатралди пул чара ийизва. Амма, ятIани, гьалар хъсан патахъ дегиш жезвач: республикада икьван чIавалди гзаф кьадар рекьера къир цанвач, "барбатI хьанвай", яни бинедилай ремонт авуна кIанзавай рекьерни гзаф я, шегьеррин ва поселокрин къенепатарин бязи куьчеяр авай гьалдикай гьич раханни тийин. И гьаларин нетижада агьалийрин патай арзаяр гзаф ва властдиз ихтибар тIимил хьунал гъизва.

Хейлин кьадар такьатар чара ийизватIани, Дагъустанда рекьер къайдадиз хкиз вучиз жезвач? И суал республикадин руководствода арадал атана, нетижада талукь тир ахтармишунар кьиле тухун теклифнава. Гьа икI, гьар гьафтеда тешкилзавай планеркадал рахадайда, Дагъустандин Кьилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Владимир Васильева итижлу рекъемар раижна. Малум хьайивал, рекьер туькIуьрун патал чара авунвай 2 миллиард манатдикай анжах 1,2 миллиард манат тайин тирвал харжнава. Амай 800 миллион манат, ада гъавурда турвал, карханайрин арада "къугъунар" ийидайла, "пайи-паяр хьана".

"Алай вахтунда и делилдиз талукь яз уголовный дело къарагъарнава. Ихьтин дело икьван чIавалди неинки Дагъустанда, гьакI Россияда, санлай къачурла, хьайиди туш", - къейдна региондин руководителдин везифаяр тамамарзавайда.

Ада вири чиновникар, рекьер туькIуьрунихъ галаз алакъалу пешекарар тагькимарна: икI мад жедач. "Къанун", "къайда", "кьадар" лугьудай затIар авайди я ва абуру кIвалахна кIанда", - малумарна В.Васильева.

Нетижаяр кьуна

Алай йисан сад лагьай паюна Дагъустанда коррупциядиз талукь тахсиркарвилерай 176 уголовный дело къарагъарнава.

Алатай гьафтеда Россиядин Силисдин комитетдин Дагъустанда авай Управленида алай йисан сад лагьай паюна кьиле тухванвай кIвалахрин нетижайриз талукьарнавай совещание кьиле фена.

Управленидин регьбер Сергей Дубровина къейд авурвал, 2018-йисан сифтегьан ругуд вацра РФ-дин Силисдин комитетдин РД-да авай Управленидиз тахсиркарвилериз талукь 3400-лай виниз хабарар атана. Силисчияр уголовный 1400 делодиз килигна, абурукай 725 прокуратурадизни суддиз рекье тунва.

Вичин рахунра С.Дубровин коррупциядиз талукь тахсиркарвилерал гегьенщдиз акъвазна. Адан гафарай малум хьайивал, алай йисан сад лагьай паюна ихьтин тахсиркарвилерин жигьетдай Управленидиз 358 хабар атана. Абуруз талукь делилар ахтармишунин нетижада 176 дуьшуьшда уголовный дело къарагъарнава. Абурукайни суддиз 102 дело рекье тунва.

Сергей Дубровина РФ-дин Силисдин комитетдин РД-да авай Управленидин къуллугъчийриз кIвалахдин рекьяй хиве гьатзавай везифайривни мажбурнамайрив жавабдарвилелди эгечIуниз эвер гана. "Тахсиркарвилериз талукь гьакъиндай ахтармишунар кьиле тухудайла, герек тир серенжемар вахтунда кьабулуниз ва абур къанун-къайдадив кьадайбур хьуниз кьетIен фикир це. И кардал Россиядин Силисдин комитетдини датIана гуьзчивал тухузва", - лагьана С.Дубровина Управленидин къуллугъчийриз.

Сулейман Керимован куьмекдалди...

ЧИ МУХБИР

"Лезги газетдиз" Мегьарамдхуьруьн райондин администрациядин пресс-къуллугъди хабар гайивал, районда инвестицийрин чIехи проект кьилиз акъудзава. Чешмедин малуматралди, ихьтин надир проект Дагъустанда мад санани авач.

Проектдиз пулдин такьатар чи машгьур ватанэгьли, меценат **Сулейман КЕРИМОВА** чара ийизва ва ам кьилиз акъудунин кIвалахар РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министерстводин куьмекдалди "Сад" КФХ-дини Мегьарамдхуьруьн райондин администрацияди тамамарда.

Райондин кьил Фарид Агьмедован гафаралди, цIийи проект уьмуьрдиз куьчуьрмишунин нетижада Чепелар, Гилияр, Къуйсун, Хуьрел, Муьгъверган хуьрерин вишералди агьалияр кIвалахдай чкайралди таъминариз жеда.

Лагьана кIанда, Мегьарамдхуьруьн райондин руководстводи инвестицияр желб авунин месэладиз кьетIен фикир гузва. Муниципалитетдизни чкадин халкьдиз хийир гудай проектар уьмуьрдиз куьчуьрмишун патал райондин руководство вири жуьредин къулайвилер тешкилиз гьазур я.

ЦIийи проект квекай ибарат я? Харцикай хуьдай махсус сеткадалди кIевнавай, марф къвадай къайдада яд гудай къурулушдал таъминарнавай багъ арадал гъуникай. Къелемар Чепелрин хуьруьз мукьва мулкара 140 гектардин майданра кутада.

Алай вахтунда цIийи багъ арадал гъизвай мулкарал кIвалах ргазва. Воронеждай ва Кубандай атай багъманчивилел машгьул жезвай пешекарри Кьиблепатан Дагъустанда цIийи багъ кутазвай чкадин шартIариз хъсан къимет гана.

Гележегда 10 000 тонн емишар хуьз жедай чкани эцигдайвал я. Адан ва районда эцигзавай оптово-распределительный центрадин куьмекдалди хуьруьн майишатдин хилен кар алай месэлайрикай сад - гьасилзавай суьрсет маса гун - гьялда. Логистикадин центраяр, емишар хуьдай махсус чкаяр галачиз хуьруьн майишат хъсандиз виликни фидач.

Къейд ийин хьи, Мегьарамдхуьруьн район эхиримжи кьве йисуз емишар, майваяр гьасилунин жигьетдай Дагъустанда сад лагьай чкадал ала. И делилди райондин руководстводи хуьруьн майишатдин хилез, иллаки багъманвичилиз, хъсан дережада аваз фикир гузвайди тестикьарзава.

Бул бегьер вилив хуьзва

"Лезги газетдиз" Сулейман-Стальский райондин администрациядин пресс-къуллугъди хабар гайивал, муниципалитетдин АПК-дин кар алай хилерикай сад уьзуьмчивал я. ЦипицIар кIватI хъувунин ва уьзуьмлухрин майданар артухарунин жигьетдай республикада кIвенкIвечи чкадал алай Сулейман-Стальский районда алай вахтунда и хиле къазанмишзавай агалкьунар Советрин девирдинбуруз барабар хьанва.

Пешекарри къейдзавайвал, алай йисуз райондин майишатри 10 агъзур тонндив агакьна ципицIар гьасилун мумкин я. Гьар са гектардай юкьван гьисабдалди 88,1 центнер бегьер кIватI хъийида.

Алай вахтунда районда уьзуьмлухрин майданри 1648 гектар тешкилзава. Муниципалитетда виниз тир бегьерар гудай уьзуьмлухар кутунай инвестицийрин проектар уьмуьрдиз куьчуьрмишун давамарзава. "Зардиян", "Гуьлгери-вацI", "Дербент Агро", "ЧIереяр", "ДаркIуш" ООО-ра, "Заря" СПК-да алай йисуз хъсан бегьерар вилив хуьзва.

Лагьана кIанда, гьасилай суьрсет маса гунин месэла важиблуди яз амукьзава. Бязи майишатра вахтуналди кIвалахдайбур бес жезвач. ЦипицIар гьялзавай карханайрини вири майишатривай бегьер кьабулзавач, гьар жуьредин багьнайралди къиметар агъузариз алахъзава.

Гьа са вахтунда Сулейман-Стальский райондин са жерге майишатри Дербентда цIийиз эцигнавай чехирринни коньякрин заводдихъ, "Къизлярдин коньякрин завод", "Дербентдин игристый чехиррин завод" АО-рихъ, Дербентдин коньякрин комбинатдихъ галаз ципицIар маса гунин жигьетдай икьрарар кутIуннава.

Къейд ийин хьи, райондин руководстводи чкадин майишатри ципицIар маса гунин месэла хсуси гуьзчивилик кутунва. Уьзуьмар гьялдай карханайриз бегьер маса гунин карда абуруз куьмекун патал Сулейман-Стальский райондин администрацияди РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министрдиз махсус чар рекье твадайвал я.

Пенсия артухарнава

Алай йисан 1-августдилай кIвалахзавай пенсионерриз гузвай пулар артухарнава. Дагъустандин Пенсийрин фондунин пресс-къуллугъдай хабар гайивал, республикада кIвалахзавай 124687 кас пенсионерар ава. Страховой пенсийрин гьисабар кьун хъувун патал Россиядин Пенсийрин фондунин бюджетдай 2018-йисуз 10,7 миллиард манат чара авун къалурнава.

ЦIийикIа гьисабар кьан хъийидай пенсионеррин арада 2017-йисуз кIвалахдалди таъминарзавайбуру страховой взносар алава хъувунвай ва ганвай, чпи кьуьзуьвилин ва инвалидвилин пенсия къачузвайбур ава. "ЦIийикIа гьисабар кьун хъувунин серенжем гьар йисуз, арза галачиз, кьиле тухузва", - гъавурдик кутуна ОПФР-дин РД-да авай территориальный органди.

- Алава хъжедай пулдин кьадар гьар са касдиз кьилди-кьилди тайинарзава. И карда налогар ганвай мажибди еке роль къугъвазва. Виридалайни кьилин кьадарди, 2017-йисан гьисабралди, пенсийрин 3 балл, яни 235,74 манат тешкилзава, - алава хъувуна чешмеди.

РикIел хкин: 2017-йисан августдиз Пенсийрин фондуни 2016-йисуз кIвалахнавай пенсионеррин пулар хкажуниз 11,8 миллион харжна. КIвалахзавай пенсионеррин пул юкьван гьисабдалди 169 манатдин артух хьана. И категориядик акатзавайбурун пенсийрин индексация лагьайтIа, 2016-йисалай акъвазарнава.

Уьмуьр кьиле тухун са кьуьл авун туш

Абдулафис ИСМАИЛОВ

ЧIЕХИ хизандин кьил, кIуьд аялдин буба, Шихидхуьряй тир Абдулгьалимов Бубахвади вичин веледриз мукьвал-мукьвал лугьудай: "Чан балаяр, рикIел хуьх: и дуьньядал инсанди тадайди анжах кьве затI я. Сад лагьайди - жуван михьи тIвар, кьвед лагьайди - жува чарадаз авур хъсанвал. РикIел хуьх: хъсанвал авуна, гьуьлуьзни гадара - яргъал-мукьвал квевни хъсанвал агакь хъийида".

Ада генани тикрардай: "Вакай гьар гьихьтин кеспидин иеси хьайитIани, жува ийизвай кIвалах абурлудаказ, михьидаказ кьилиз акъуда. Хизанда, кIвале хьиз, куьчедани, кIвалахзавай чкадани - гьар сана жувалай чIехидаз гьуьрмет ая, гъвечIидаз куьмек це. Гьа чIавуз куь крарни вилик фида, инсанрин арада квез гьуьрметни жеда".

ЧIехи несилрин хъсан адетралди тербия гуз хьайи Абдулгьалимован веледри вирида вини дережадин образование къачуна, жуьреба-жуьре пешеяр чирна. Чи ихтилат са тIимил вахт инлай вилик мукьва-кьилийрихъ ва ярар-дустарихъ галаз санал вичин 80 йисан юбилей къейд авур, Дербент шегьерда яшамиш жезвай чIехи хва **Алидар Бабаханович АБДУЛГЬАЛИМОВАКАЙ** я.

Алидар Абдулгьалимов

Шихидхуьруьн юкьван школадин гъвечIи классра кIелзавай йисара Алидар вичин низамлувилелди, муаллимди гайи тапшуругъар лап хъсандиз кьилиз акъудналди тафаватлу жезвай. Хайи хуьруьн юкьван школа акьалтIарайдалай гуьгъуьниз, 1961-йисуз кIелуник экечIдай имтигьанар агалкьунралди вахкана, ам Дагъустандин политехнический колледждиз (а девирда: пищевой техникум), механикар гьазурдай отделенидиз гьахьна. Ам гьа йисарани машгьур хьанвай кIелдай чка тир. Иниз чпиз пеше чирун патал Кеферпатан Кавказдин маса шегьеррайни жегьилар къвезвай. Техникумда Алидара неинки лап хъсандиз кIелзавай, гьакI общественный кIвалахрани активдаказ иштиракзавай. Гьа сифте йисуз Алидар Абдулгьалимов курсунин комсоргвиле, техникумдин комсомолдин комитетдин членвиле хкянай.

Къе Алидар Бабахановича лугьузвайвал, техникумда кIелай йисар, са сеферда акур ширин ахвар хьиз рикIел хквезва.

Ингье, вири имтигьанрай "вад" къиметар аваз кIелунар акьалтIарай Алидаракай механиквилин пешедин иеси хьана. Адан гъиле диплом вугудайла, техникумдин директорди лагьанай: "Вуна, юлдаш Абдулгьалимов, отличниквилин диплом къачуналди кIелунар акьалтIаруниз килигна, ваз тайин кьезилвилер аваз институтдик экечIдай ихтияр ава".

ГЬЕЛБЕТДА, жегьил пешекардиз институтдиз гьахьна, вини дережадин образование къачудай мурад авай. Амма гзаф фикирарни тавуна, Алидара кIвалахун кьетIна: диде-буба чIехи яшарив агакьнавай, гъвечIи стхайризни вахариз куьмек гана кIанзавай. КIел хъийиз зун агакьда, фикирна Алидара. Вич кIвалахал рекье твазвай документни гваз ам Россияда машгьур хьанвай ва лап чIехибурукай сад тир Дербентдин консервияр акъуддай комбинатдиз атана. Ина ам ракьун банкаяр ийидай цехдин начальниквиле тайинарна.

Авайвал лугьун, и цех амайбурулай гуьгъуьна амукьзавайбурукай тир. Жегьил пешекар Абдулгьалимов атайдалай кьулухъ ина гьалар акваз-акваз дегиш хьана. Эвелни-эвел коллективда зегьметдин низам мягькемардай серенжемар кьабулна. И карда жавабдарвал аннамишзавай, кIевелай низамлу кас тир, хъсан чирвилер авай ва мукьуфдив кIвалахиз вердиш жегьил пешекар А.Абдулгьалимова чешне къалурзавай. Ада гайи къиметлу теклифар ва вичи туькIуьрай алатар кардик кутуналди, фялейри тамамарзавай залан кIвалахар хейлин кьезил ва зегьметдин бегьерлувал хкаж хьана.

Гьакъикъатдани, цех куьруь са вахтунда кIвенкIвечийрин жергедиз экъечIна. Начальникдин тIвар комбинатдин ва шегьердин Гьуьрметдин доскайрал кхьенвай.

Зегьметчи коллективдин агалкьунрикай, адаз регьбервал гузвай Алидар Бабахановичан баркаллу крарикай шегьердин ва республикадин прессади мукьвал-мукьвал кхьизвай.

АЙИСАРА Дербент шегьердин газетда чап авунвай, А.Абдулгьалимов кьиле авай цехдин агалкьунрикай суьгьбетзавай са макъалада штамповщицаяр тир Сима Гусевади, Мерзият Ферзилаевади, Соня Ягудаевади чпиз кьве пеше чирунай, зегьметчи инсандин патахъай гьамиша къайгъу чIугунай адаз чухсагъул лугьузва. Абуру Алидаран уьмуьрдин юлдаш Магьиятани комбинатда хъсандиз кIвалахзавайди, абурун хизан чешнелуди тирди къейдзава.

Зи гъиле а йисара "Коммунист" ("Лезги газет") газетда чап авунвай журналист Илья Духовичан "Жегьилдин рехъ" макъала ава. "Вичин гьакъисагъвилин зегьметдалди комбинатдин коллективдин патай гьуьрмет къазанмишнавай и дагъвиди регьбервал гузвай цех комбинатда сифтебурукай яз "Коммунистический зегьметдин цех" лагьай гьуьрметдин тIварцIиз лайихлу хьана. И карда юл. Абдулгьалимован зегьмет екеди я, - лугьузва комбинатдин директордин заместитель юл. Албуриева, - маншаллагь, ада виридаз чешне къалурзава. Ада общественный уьмуьрда активдаказ иштиракзава", - къейдзава макъалада. Илья Духовича генани кхьизва хьи, "И йикъара Абдулгьалимов карда цIийивилер тунин рекьяй инженервиле тайинарна. - Зун вучиз ятIани, - лугьузва Алидара, - цехди вичелди желбзава, кIвалах авур кьве йисан вахтунда заз цехдин коллективдикай кьвед лагьай хизан хьанва.

Дугъриданни гьакI я. Ам коллективда виридан рикI алай кас я".

АЛИДАР Бабахановича къенин юкъузни рикIел хкизвайвал, Россияда машгьур хьайи, уьлкведин консервиярдай промышленностда гзаф йисара кIвенкIвечивал къазанмишай Дербентдин консервияр акъуддай комбинатдин баркаллу коллективда кIвалахай йисар адан уьмуьрда кар кьетI ийидайбур хьана. Адаз ина, вич лап жегьил гада яз, гьакъисагъвилин, гайи гаф кьилиз акъудунин, дуствилиз вафалувал хуьнин къимет чир хьана. РикI чIехи, экуь мурадрив ацIанвай, и дуьньядал яшамиш хьана кIанзавай яргъи уьмуьр вилик акъвазнавай жегьил пешекар Алидар Абдулгьалимован гележегдин кьисметрин - бахтлу кьисметрин бинеяр гьа и коллективда кIвалахай йисара мягькем хьана.

Комбинатдин инженервилин кIвалахал эцигайла, къуллугъдиз килигай пешекарвилин образованини хьана кIанда лагьана, Алидар Бабаханович Москвадин пищевой институтдик экечIна ва ам заочнидаказ агалкьунралди куьтягьна.

Лугьун герек я хьи, вири и йисара ада комбинатдин, шегьердин общественный уьмуьрда активдаказ иштиракзавай. Адакай карханадин халис лидер хьана. Комбинатдин комсомолрин тешкилат шегьерда ва республикада кIвенкIвечи жергейриз экъечIна. И кардик А.Абдулгьалимован чIехи пай квайди виридаз аквазвай.

ЙИКЪАРИКАЙ са юкъуз адаз ВЛКСМдин горкомдай эверна. Секретарди жегьил коммунист Алидаран крариз хъсан къимет гана, адахъ тешкилатчивилин алакьунар авайди къейдна ва горкомдиз кIвалахал атун теклифна. "Партиядин горкомда чун меслят хьанва, - лагьана секретарди, - гила кIанзавайди ви разивал я". Алидара разивал гана ва ам комсомолдин шегьердин комитетдин орготделдин заведующийвиле тайинарна.

Дербентвийрин чIехи несилдин рикIел алама, а йисара шегьерда жегьилрин тешкилат гьикI вилик физвайтIа, абуру гьихьтин баркаллу крарик кьил кутазвайтIа. Абур тешкилзавайди А. Абдулгьалимов тир.

ИРИД йисуз комсомолда кIвалахайдалай кьулухъ Алидар Бабахановичан уьмуьрда гуьзлемиш тийизвай хьтин дегишвал хьана: адаз Кисловодск шегьердиз кIвалахдал теклифна. Кар ана авай хьи, и шегьердин регьберрикай сада Алидарахъ галаз дуствал хуьзвай ва адаз Абдулгьалимовахъ тешкилатчивилин алакьунар, инсанвилин хъсан ерияр авайди аквазвай.

Вичиз теклифзавай къуллугъдин ван атайла, А.Абдулгьалимов мягьтел хьана:

- За СМУ-дин начальниквиле гьикI кIвалахда, жувахъ эцигунардайдан пеше авачирла? Чухсагъул, зи дуст, залай а кIвалах алакьдач, - лагьана Алидара.

- Алакьдайди я. Пешени ваз фад чир жеда. Чнани ваз вири куьмекар гуда. Кар алайди, Алидар, вахъ тешкилатчивилин, инсанар тупламишдай алакьунар ава, - гафунал кIевиз акъвазна Кисловодскдай атанвай мугьман.

Гьа икI, Алидар Абдулгьалимов курортдин шегьердиз акъатна ва ада ана кьуд йисуз 16-СМУ-дин начальниквиле кIвалахна. Шегьердин руководство Абдулгьалимов трестда жавабдар къуллугъдал эцигунин месэладиз килигзавай, амма ам хизандин месэлаяр себеб яз элкъвена Дербентдиз хтуниз мажбур хьанай.

Алидар Бабахановичан алакьунрикай, лайихлувилерикай хабар авай шегьердин руководстводи ам горторгдин директордин заместителвиле тайинарна, ахпа Дагогни поселокдин алишверишдин хилез регьбервал гуз рекье туна. Мад сеферда къуллугъдиз килигай образованини кIанзавайди я лагьана, А.Абдулгьалимова Москвадин алишверишдин институт куьтягьна. Гьугъуьнлай ам горкомди шуьше гьазурдай "Дагестанские огни" заводдин деректордин заместителвиле тайинарна. Ам мад са цIийи пеше чируниз мажбур хьана. Карханадин зегьметчи коллективди Алидар Абдулгьалимов профкомдин председателвилени хкяна.

Пенсиядиз экъечIдалди амай са кьадар йисара Алидар Бабахановича Дербент шегьердин статуправленидин начальниквиле кIвалахна.

ЗЕГЬМЕТДИН ветерандихъ 50 йисалай гзаф гьакъисагъ зегьметдин стаж ава. Адан зегьметдал лайихлу къиметни эцигнава. А.Абдулгьалимоваз "РД-дин лайихлу экономист" лагьай гьуьрметдин тIвар ганва. Ам "За трудовую доблесть" медалдин, КПСС-дин ЦК-дин, СССР-дин Совминдин, ВЦСПС-дин, ВЛКСМ-дин ЦК-дин Гьуьрметдин грамотадин сагьиб я. Эгер адаз ганвай вири наградайрикай кхьейтIа, газетдин чина хейлин чка кьада. Анжах са кардикай лугьуз кIанзава: кIвалахиз хьайи вири йисара Алидар Бабахановича вичиз гаф къведай са дуьшуьшдизни рехъ ганач.

Умуьрда рикIелай тефидай туькьуьлвилер хьанатIани, Алидар Бабахановича руьгьдин ажузвал ийизвач. Туькьуьлвилер лагьайтIа, ада тIимил эхнач. ГъвечIи кьве стха - Нуьсретни Сабир, гъвечIи вах Гуьлуьмагъадин уьмуьрдин юлдаш, рикI алай езне, районда тIвар-ван авай бажарагълу педагог Къазагьмед Ханамиров, вах Дина, уьмуьрдин юлдаш Магьият и дуьньядихъ вил галамаз эхиратдин кIвализ хъфена. Авай са велед, руш Соня, бубадиз кьве хтул туна, вахтсуз рагьметдиз фена... Хажалатрин парцик кIевелай кефсуз хьайи ам вич духтурри са шумудра ажалдин къармахрай ахкъудна.

Шикилда (чапла патахъай эрчIи патахъ): Дербентдин консервиярдай комбинатдин виликан директор Сиражудин Умаров, писатель Георгий Лезгинцев ва Алидар Абдулгьалимов

- Уьмуьр кьиле тухун - им кьве гъил хкажна ийизвай са кьуьл туш, - лугьузва А.Абдулгьалимова, - гатфарихъ, гатухъ зулни кьуьдни галайди я. Аллагь-Таалади гайи кьисметдал, сабурлувал хвена, рази хьана кIанда. Чпелай Аллагь рази хьурай, зи багьрийри зун текдиз тазвач, гьамиша зи патав къвезхъфизва, куьмекар гузва, зи уьмуьрдин юлдаш Саимат сагъламвилин къуллугъда акъвазнава. Адалай чи мукьва-кьилиярни гзаф рази я. Зи рикI архайин я.

ЧIЕХИ яшдив агакьнавай, кефсузвилери инжиклу ийизвай инсан и гафарин гъавурда хъсандиз акьада. Вич жегьил ятIани, и гафарин, гафарихъ хьана кIанзавай крарин гъавурда Алидар Абдулгьалимован хтул Жамбулатни авазва. Ам А.Абдулгьалимован вах Гуьзелагьани Зиямудин Гьасановрин - бажарагълу педагогрин хва я. Жамбулата вичин халудикай хабар кьун тавур югъ авач. Халудин къайгъуяр ада вичин хивез къачунва.

- Алидар халу заз гзаф кIанда,- лугьузва Жамбулат Гьасанова, - адан гуьгьуьл серин, рикI сефил хьуниз чна рехъ гудач.

Инсанрин уьмуьрар гьикьван гуьзел жедай, эгер вири бубайринни веледрин, халухтулрин араяр, рафтарвилер гьа ихьтинбур хьанайтIа.

Чнани Алидар Бабахановичаз вичин юбилей тебрикзава. Къуй адан сагъламвал мягькем хьурай, рикIни - шад.

Рахунар тухунин рекьел гьикI гьанай?..

Жамидин ИСМАИЛОВ,
тарихдин илимрин кандидат

Малум тирвал, Советрин Гьукуматдиз атомдин бомба гьазурунин, чи уьлкве чIехи державадиз элкъуьрунин карда Курчатова еке роль къугъвана. Гьа са вахтунда атомдин бомбадин проект уьмуьрдиз кечирмишуник СС-дин штандартен - фюрер барон **Манфред фон АРДЕННЕДИН** гьихьтин пай кватIа, гзафбуруз чизвач.

Арденнедизни адан алимриз Москвадин патав гвай чуьлда кьилдин дарамат эцигнай. Гьар са немс пешекардин гъилик советрин 5-6 инженерди кIвалахзавай.

Немсериз атомный бомбадин рекьяй пионерар лагьайтIа жеда. Дяведин эхирра Балтийский гьуьлуьн патав абуру сад лагьай гъвечIи бомба, ахпа Померанияда кьвед лагьайди хъиткьинарнай. И ахтармишунри еке телефвилерни арадал гъанай, абуру гьакI советрин 700 кас есирарни тергнай. Атомный бомба арадал гъунин кIвалахар хъсандиз виликди физвай. Атомный бомбадин проектар чинебан маса чкайрани гьазурзавай. ИкI, "Челябинск - 40" объектда реакторда плутоний арадал гъана. И агалкьунрай советрин атомный бомба ахтармишайдалай кьулухъ немсерин алим Николаус Риль Социализмдин Зегьметдин Игит лагьай тIварцIиз лайихлу хьанай.

Са кьадар вахтар алатайла, Арденне Сухумидин патав гвай "Синоп" санаторийдиз акъудна. Адан мукьув мад са цIийи объект "Г" арадал атана. Адан кьил Густав Герц тир. Анра кIвалахзавай машгьур алимри агъур яд арадал гъидай тадарак эцигна. А алимар вири Гитлераз атомный бомба гьазурзавайбур тир. Абурукай гзафбур Сталинский премиядин лауреатар, Арденне лагьайтIа, кьве сеферда (1947 ва 1953-йисара) а премиядин лауреат хьана.

Чи сад лагьай атомный бомба Симипалатинскдин патав гвай къумлухра 1949-йисан 29-августдиз ахтармишна (яни хъиткьинарна). Немсерин пешекарар, алимар хьаначиртIа, чина атомный бомба туькIуьрун са цIуд йисан кьван геж хьун мумкин тир. Америкадин дявекарри "Немыслимое" план операция туькIуьрнавай. Адан макьсад СССР-дин чIехи шегьерар терг авун, абур Хиросимадинни Нагасакидин гьалдиз гъун тир. Амма Америкадиз чи атомный жавабдихъай кичIе хьана.

1955-йисуз Арденнедиз ГДР-диз хъфидай ихтияр гана. Пуларни адаз акьван гзаф ганвай хьи, а касди, социализмдин уьлквейра сад лагьайди яз, илимдин хсуси институт ачухнай.

50-йисара чIехи кьве державади, садаз садалай алудиз кIанз, атомный бомбаяр гзаф акъудунин рекьяй гьерекатар ийизвай. ИкI, 1954-йисуз СССР-дихъ - 150, США-дихъ - 1630, Англиядихъни 5 бомба авай. СССР-дин чIехи шегьерар терг авунин планрикай сад "Дробшот" тир. Вад йис алатайла, чун Америкадилай мадни кьулухъ галамукьна: атомный бомбаяр чахъ - 1050, США-дихъ -12305, Англиядихъ 25 авай. Атомный къуват авайбур чкадал ацукьарун патал СССР маса рехъ жагъуруниз мажбур хьана. ИкI, гужлу, йигин, яцIу бронядин танкар акъудиз башламишна. Атомный дяве хьайитIа, ахьтин танкариз бомба хъиткьинарунивай зарар гуз жезвачир. Ихьтин танкар чахъ РагъэкъечIдай патан Германияда 4 агъзур, абурухъ са сятда 90 километрдиз фидай йигинвал авай. Танкарин армия сирлу пландалди, душман терг ийиз-ийиз, адан коммуникацияр чIуриз-чIуриз, са куьруь вахтунда Ла-Манш проливдив агакьна кIанзавай. Ихьтин тергдай ягъунри НАТО-ди дяведик кьил кутун тавуниз мажбурна. Америкади Европадал атомный бомбаяр вегьедай жуьрэт ийидачир. Чи къуватдикай чир хьайила, империалист уьлквейрин кьиле авайбур Советрин Союздин регьберрихъ галаз ислягьвилин рахунар тухунин рекьел атанай.

РикIелай фидач

Курскдин къекъуьндал хьайи женгерин 75 йисаз талукь яз

Низам ШАГЬБАНОВ,
РФ-дин умуми образованидин гьуьрметлу работник

ЧИ уьлкведи ва вири кIвенкIвечи инсаниятди Курскдин къекъуьндал хьайи женгерин 75 йис тамам хьун къейдна. Дуьньядин тарихда ахьтин вакъиаяр ава хьи, вахт алатуникдини абурун метлеблувал агъуз аватдач. Абурун жергеда Дуьньядин кьвед лагьай дяведа Гитлераз акси коалицияди Германиядин ва адан союзникрин винел къазанмишай гъалибвили кьетIен чка кьазва. Ватандин ЧIехи дяве чи халкь патал лап агъур имтигьандиз элкъвена, хиянаткарвилелди СССР-дал вегьей Гитлеран Германиядихъ са куьруь вахтунда Яру Армия кукIварунин, Советрин государство терг авунин, кьилинди лагьайтIа, адан халкьар гзаф кьадар къирмишунин ниятар авай.

Гитлерчийриз Советрин Союздин амай халкьар хьиз Дагъустандин халкьарни, чпел гьалтайтIа, виле аквазвачир, абур вагьшияр яз гьисабзавай.

Душмандин ниятрикай авай ихьтин делилри немсерин чапхунчийрихъ галаз кьиле тухудай женгер гзаф ивияр экъичдайбур жедайдан гьакъиндай шагьидвалзавай. Фашистрин Германияди бейхабардиз Советрин Союздал вегьена лагьай хабар агакьай Дагъустандин халкьдик рикIе багьри Ватан хуьнин къаст аваз юзун-гьерекат акатна. Дяведин гьа сифте йикъара республикадин шегьеррани хуьрера митингриз экъечIай дагъвийри чеб душмандин винел гъалибвал къазанмишун патал фронтдиз физ, далу пата гьакъисагъвилелди зегьмет чIугваз гьазур тирди къалурна.

Дяве башламиш хьайи сифтегьан кьуд юкъуз чи республикада военкоматриз 3350 касдилай чеб гьуьгьуьллудаказ фронтдиз ракъурун тIалабзавай арзаяр атана. Абурун арада 677 кас дишегьлиярни авай.

Дагъустанвийри маса женгера хьиз, Курскдин къекъуьндал хьайи ягъунрани викIегьвал, дирибашвал къалурна. Абурун арада Махачкъаладай тир Николай Чиненый (заз адахъ галаз Махачкъаладин 13-нумрадин школада санал кIвалахдай кьисмет хьана). Чи директор Николай Ильич (лап вижевай тешкилатчи, халис педагог тир), Урахидай тир Мегьамед-Загьир Сулейманов, Кахибдай тир Саид-Мегьамед Гитинов, Губдендай тир Расул Гьажиев, гьуьгъуьнлай Советрин Союздин Игитвилин виниз тир тIварцIиз лайихлу хьайи Петр Крутов, Александр Ситковский, Николай Подорожный, Ризван Сулейманов, Баркаллувилин вири пуд дережадинни ордендин сагьибар хьайи Хизри Мегьамедов ва Абдуразакь Датуев авай.

Гьуьгьуьллудаказ фронтдиз фейибурун жергедай яз Ахцегь райондин Хъуьлерин хуьряй тир **Дашдемир БАБАЕВАН** тIварни кьун кутугнава. Дяве башламиш хьайила адан 17 йис тир, гьавиляй ам армиядиз тухузвачир. Жаван дагъвиди вич фронтдиз тухун патал Сталиназни са шумудра чарар кхьенай. Эхирни 1942-йисуз, яшар 18 йисав агакьайла, адаз Яру Армиядин жергейриз эвер гана. Дяве башламиш жедалди ада Дербент шегьерда хуьруьн майишатдин техникумда кIелзавайди тир. Фронтда лагьайтIа, адакай гъвечIи командир хьана. Ам душмандиз талукь делилар кIватIун патал немсерикай есирар кьаз разведкадиз мукьвал-мукьвал ракъурдай.

Д.Бабаев заз мукьувай чидай. Дяведин фильмайриз килигунал адан рикI гзаф алай, за адавай инсанривай ихьтин зурба кьегьалвилер ийиз гьикI алакьзавайди ятIа лугьуз хабар кьадай. Ада дяведин девирда фронтда кьиле фейи вакъиаяр фильмда тIебиидаказ къалурун четин кIвалах тирдакай лугьудай.

Дашдемир Бабаева суьгьбет авурвал, садра разведчикрин дестедихъ галаз Курскдин патарив гвай чIавуз ада са немс есирда кьуна. Адани фашистрин кьушунрихъ гьужум башламишунин патахъай авай планрикай цIийи делилар агакьарна. И жуьреда хабардар тир немсерин аскер гваз хтунай Д.Бабаеваз Баркаллувилин кьвед лагьай дережадин орден ганай.

1943-йисан августдиз Курскдин къекъуьндал кьиле фейи женгерани ада вичин юлдашрихъ галаз санал кьегьалвилелди иштиракна. ИкI, абурун ротадин вилик 340-нумрадин тепе, гьич са жуьредин пучвилеризни килиг тавуна, кьунин лап жавабдар везифа эцигна. И тепедихъ вири полкуни виликди еримишун патал стратегиядин жигьетдай еке метлеб авай. Ингье, немсер нубатдин сеферда гьужумдиз фена. Абурун басрухдикди чи подразделенияр кьулухъ чIугуниз мажбур хьана. Залан хер хьайи Дашдемир Бабаев уьлегьан квай чкада яргъалди вич-вичик квачиз амукьна. Нубатдин сеферда чи рота гьужумдиз фейи чIавуз Д.Бабаеван юлдаш, Ахцегь райондин Хкемрин хуьряй адахъ галаз санал армиядин жергейриз эвер гайи Жигерхан Къарибован кIвач дуьшуьшдай Дашдемир Бабаеван ярх хьанвай бедендихъ галукьна. Жигерхана хирер алай Дашдемир уьлегьандай акъудна, санчастуниз агакьарна. Адан кIвачел залан хер хьанвай. Юлдашдикай куьмек хьуникди ам сагъ яз амукьна. Дяведин эхирдалди ам госпиталда хьана. Дяве куьтягь хьайила, Дашдемир Бабаевни ва женгинин рекьяй адан юлдаш Жигерхан Къарибов Ватандиз хтана.

Дяведилай гьуьгъуьниз II группадин инвалид Дашдемир Бабаева хайи хуьре бухгалтервиле кIвалахна. СССР-дин Министррин Советдин къарардалди дагълух хуьрер, гьа жергедай яз Д.Бабаеван хайи хуьруьн агьалиярни Хасавюрт райондин Бамматюрт хуьруьз куьч хьана. Ина ада кьилин бухгалтервиле кIвалахна. Амма фронтда хьайи хирери чпикай хабар гузвай, нетижада Дашдемир Бабаев республикадин центральный больницадиз аватна. Ина рикI ахтармишай чIавуз духтурриз адан бедендик къерехдин шей акатнавайди малум хьана. Эхирни абур операция авунин фикирдал атана. Операция машгьур профессорар тир Рашид Аскерханова ва Москвадай атанвай Каца авуна. Абуру Д.Бабаеван бедендикай (рикIин патавай) осколок хкудна.

1965-йисуз Д.Бабаев Хасавюрт райондин Кокрек хуьруьз бухгалтервиле кIвалахиз рекье туна. Дашдемир Бабаева виринра гьакъисагъвилелди, намуслудаказ зегьмет чIугуна. 1980-йисуз ам хизанни галаз Дагъустандин Огни шегьердиз куьч хьана. Ина ам са шумуд йисуз вичин багьрийрихъ галаз санал яшамиш хьана. 1988-йисуз ветеран чавай къакъатна. Д.Бабаеваз Ватандин дяведин орден, Курскдин къекъуьндал хьайи женгера иштирак авунай медаль, гьакIни зегьметдин наградаяр авай.

Курскдин къекъуьндал кьиле фейи женгер Ватандин ЧIехи дяведин лап агъур женгерин жергедик акатзава. Дяведин ветеранрин жергеярни къвердавай кьери жезва. Абурун кьегьалвилер ва ажайиб кьисметар садрани рикIелай ракъур тавун герек я, гьикI лагьайтIа, ветеранри - чи бубайри, чIехи бубайри - гележегдин несилар патал чпин чанарилайни гъил къачуна, женг чIугурди я.

Вини Ярагъдилай тир устаз

Бедирхан ЭСКЕНДЕРОВ

(Эхир. Эвел 30-нумрада)

Хайи хуьруьз хтайла, ам ашкъи авайбуруз Къуръан, шариат, араб чIал, математика, физика, риторика, Исламдин философия, шиирар кхьиз чириз гатIунна. Ам ва адан медреса Куьре ханлухдилай къецепатани машгьур хьанвай.

XIX асирдин са тарихчиди кхьизвайвал, "Фекьи Мегьамед фикир желбдай винел патан акунар авай, кьакьан буйдин, яхун якIарин, йифериз тухдалди ксуз тежезвайвиляй са тIимил дакIунвай акьуллу вилер авай, кьилел рехи чIарар алай, куьруь лацу чуру квай итим тир... Адаз хас ерийри ам алим, динэгьли тирдан гьакъиндай шагьидвалзавай. Вич пара агъайнадаказ яшамиш жезвай ва дарда авайбуруз захавилелди куьмекар гузвай. Вичин вири эменни ада кесибриз пайна. Адан уьлкведа авай вири фекьийри ам Дагъустандин сад лагьай имамдай гьисабна. Адахъ гзаф сухтаярни авай...".

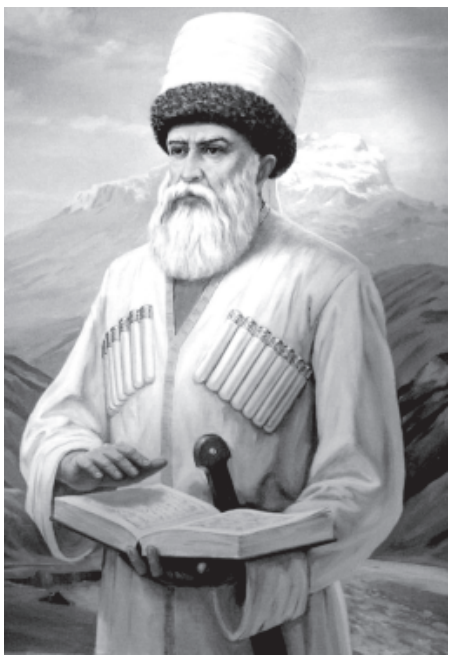

Гьижрадалди 1237-йисуз (1821- йисан 28-сентябрдилай 1822-йисан 17-сентябрдалди), "51 йис тирла", Ярагъ Мегьамед тарикъатдиз гьахьна. Кьве йисан къене ада тарикъатдин вири къанунар чирна ва Хас-Магьамад Ширвани устаздивай иджаз (араб термин) кьабулна. Нетижада Ярагъ Мегьамедакай Накъшбанди тарикъатдин 33-устаз хьана. Шейх и дережадив тахминан 1823-йисуз агакьна. Тарихдин илимда кьабулнавайвал, ада гъазаватдиз сифте яз гьа и вахтунда эвер гана. (Профессор Агьед Агъаева вичин "Ярагъ Мегьамед. Мусурманрин философ. XIX асирда Дагъустандин азадвилин женгерин руьгьдин регьбер" тIвар алай монографияда кхьизвайвал, устазди вичин "Асар аль-Яраги" ктабда къейднавайвал, гъазаватдин насигьатар гуз ам 1823-йисалай гатIунна).

"Мусурманар динсузрин гьукумдик хьана виже къведач. Мусурмандивай са низ ятIани лукIвал ийиз, ятахьайтIа, са нин ятIани къуллугъда акъвазиз, харж гуз (гьатта мусурмандизни) жедач. Вуж мусурман ятIа, ам азад инсан хьун герек я ва вири мусурманрин арада барабарвал хьана кIанда", - лугьуз гатIунна шейхди Вини Ярагъдал алай мискIинда. "Ни вич мусурман яз гьисабзаватIа, ам паталди сад лагьай кIвалах гъазават (динсузриз акси дяве) ва ахпа шариатдин къанунар кьилиз акъудун я...". (И текстер "1823-йисалай 1843-йисалди Дагъустанда ва Чечняда мусурманрин руьгьдин дяве ва я Муьридизм гатIуникай ва вилик финикай штабс-капитан Прушановскийдин генеральный штабдин тарихдин чарарай" къачунвайбур я).

Ихьтин эвер гун халкьди гзаф мукъаятдаказ кьабулна. Инсанри Урусатдихъ галаз мад дяведиз экъечIун хийир авачир кар яз гьисабзавай. Дагъвийрин гьар са гьужумдиз пачагьдин кьушунри лайихлу жаваб гузвай, цIийи мулкар муьтIуьгъарзавай. Гила Урусатдин аскеррин гарнизонар виликдай абурун тIем акакь тийизвай чкайрани авай. Амма шейхди абуруз лугьузвай: "Динсузрин ва я тахьайтIа са масадан (инал адан фикирда Къазикъумухдин Аслан хан ва Куьредин ханлухдин виликан регьбер ава) гьилик хьуни куь вири кпIар, сивер хуьнар, Меккадиз фин-хтунар, эвленмиш хьунар, куь аялар "къанунсузбур", яни хийир авачирбур ийида". "Жемят! Мад гунагьар хъийидач лагьана кьин яхъ. Йикъар-йифер мискIинда акъуда, куьн Халикьдин регьимдик жедайвал Аллагьдивай рикIин сидкьидай, шехьиз-шехьиз тIалаба. Яракь гьиле кьадай вахт алукьайла заз аян жеда. Гьа чIавуз за квез хабар гуда. Амма гьа вахт алукьдалди шехьа ва тIалаба".

"Мегер ваз урусрин къуватдикай ва гьукумдикай хабар авачни? Гьужумар авунин жигьетдай вахъ авай планри Дагъустандин халкьарин кьилел гьихьтин бедбахтвилер гьидатIа ваз чидани?", - хъел кваз рахазвай шейхдихъ галаз Аслан хан.

"Гьелбетда, урусрин гуж чидалай са шумуд сеферда артух тирди заз хъсандиз чида", - секиндиз жаваб хгана шейхди. "Амма заз мад са кар чида: Аллагь гьахьтин кьушунар авай Урусатдин пачагьдилай гзаф къуватлу я. Зи кIвалах Аллагьдин кIвалах я. Зи фикирар Адан патав хкаж жезва ва Адан патай заз къвезва. За ийизвай кIвалахдин макьсадни Аллагьдин тIвар машгьур авун я".

Ихьтин инсанри садрани таб тийидайди виридаз чизвай. Ахьтинбурухъ халкьдин арада гъулгъула твадай фикир ерли жедач. Малум тирвал, устазар тир Гьасан эфенди ва Сейфула къази имам Нажмудин Гоцинскийдин гьужумдиз акси экъечIнай. Гьугъуьнлай арадал атай гьалари абур гьахълу хьайиди тестикьарна. Вини Ярагъдилай тир устаз Мегьамеда буйругъ гузвай: "Женг чIугу ва азад хьухь". Вахтуни ам гьахълу хьайиди къалурна.

Тарихда садрани тахьай хьтин аламатдин вакъиа кьиле фена: милли азадвилин дяве гатIунна. Дагъустандин Муфтий, устаз Агьмад гьажи Абдуллаева дуьз къейд авурвал, и дяведин макьсад, михьидаказ хвена, чал Ислам агакьарун тир.

Гьужумдиз къарагъайбурулай Урусатдин империяда шариатдин къанунралди идара ийизвай аслу тушир государство арадал гъиз алакьна. Дагъустандин ва Чечнядин дагъвийри неинки чпин аслу туширвал хвена, гьакIни къад йисан девирда Имаматдив са душманни агуднач.

Гьелбетда, Урусатдин винел тамамдиз абурувай гъалибвал къачуз хьанач. Зурба империядинни гъвечIи Имаматдин къуватар сад-садав гекъигиз жедачир. Имамат гьеле имам Шамилан девирда чкIана. Лагьана кIанда, и дяведи Кеферпатан Кавказдин халкьарин уьмуьрдиз гзаф таъсирна.

Дагъвийри чпин азадвал патал кьиле тухвай женгерал вири дуьньяди гьейранвалзавай. Британиядин парламентда дагъвийрин гъалибвилер капар ягъуналди къаршиламишнай. "Куьне абурувай чирвилер къачу. Азадбур яз амукьун патал а халкьар вуч ийиз гьазур ятIа килиг", - кхьенай гуьгъуьнлай кьиле фейи вири инкъилабрин кьилин идеолог Карл Маркса.

Кавказдин дяведи урусар Кеферпатан Кавказдив эгечIзавай тегьер дибдай дегишарна. И дяведи Урусатдиз дагъвияр неинки дявекар халкьар (дуьньяда дявекар халкьар тIимил авачир), гьакIни вилик фенвай халкьарин зидвилерни зулумар эх тийидайбур тирди къалурна. Ада Кеферпатан Кавказдин халкьар патал руьгьдин ивиррикай сифте чкадал Иман ва Азадвал алайди ва абур патал дагъвийри чпин чанарни къурбанд ийидайди субутна.

Урусатдин жемиятда дагъвийрихъ авай кIанивал артух жез гатIунна. Кавказда 30 йисуз давам хьайи дяведа гзаф инсанар телеф хьунизни килиг тавуна, Урусатда авайбур кавказвийривай векъи гьукумдик кваз уьмуьр тухуз тежедайдан, абуру чпив маса къайдада эгечIун истемишзавайдан гъавурда акьаз гатIунна.

Урусатдин искусствода цIийи хел пайда хьана - Кавказдин. Гьикаятчийри, шаирри азадвал кIани Кавказдихъ авай кIанивални гьуьрмет къалурзавай эсерар яратмишзавай. Есирда кьурдалай кьулухъ имам Шамилав Урусатдин Императордин патай и кьил, а кьил авачир кьван гьуьрметарни хатурар агакьна. Абур неинки са Шамилаз, гьакIни вири Кавказдиз, гьар са дагъвидиз авунвай хъсанвилер тир.

Кавказдин дяведи кар алай мад са делил винел акъудна: адан нетижада виридаз дагъвияр кьулухъ галамукьнавайбур, вагьшияр туширди якъин хьана. Варварар, гуьгъуьна амай халкьар дявейрин нетижада терг хьана. Абурулай цивилизациядин гьужумриз геждалди дурум гуз хьанач.

Къад йисуз Урусатдиз акси акъвазай Имаматди дагъвийрихъ гьа вахтара дявеяр тухунин карда еке алакьунар авайдини къалурна. Дагъвийрихъ дяведа герек къвезвай гьар са затI - барутдилай гатIунна, тупарал къведалди - вири авай. Абурувай дяведин вахтунда дагъларин шартIара герек къвезвай рекьер-муькъвер устаддаказ эцигиз, чеб бес кьадар недай-хъвадай суьрсетдалди таъминариз жезвай. Идалай гьейри, дагъвийрин яракьар урусрин кьушунрив гвайбурулай хъсанбур тир. Абурун гапуррив къведайбур Урусатда авачир. Женгера хирер-кьацIар хьайи офицерри лагьайтIа, чпин сагъламвал анжах чкадин духтуррал-жерягьрал ихтибарзавай.

Лагьана кIанда, вири халкьаривай Имаматдик экечIиз хьанач. Амма виридаз чпин къвалав кьиле камаллу регьбер авай, Аллагьдин къанунрал амалзавай къудратлу государство гвайди чизвай. И карди чкадин халкьариз зулумар ийизвай бязи ханарикни кичI кутунвай. Ажугъ квай имам гьи декьикьада хьайитIани атана акъатун мумкин тир... Ашкъи авай виривурувай Имаматдик экечIиз жезвай. ЭкечIни ийизвай.

Кавказдин дяведа пара дагъвийри чпин чанар къурбандна. Амма нетижада дагъвийрилай чеб Урусатдин жемиятда сад хьтин ихтиярар авай са пай хьиз тестикьариз алакьна. Кавказвияр гила гьисаба кьазвай. Дагъвийриз образование къачудай, инженерар, духтурар жедай мумкинвилер хьана, гзафбуру жемиятдин уьмуьрда кесерлу чкаяр кьаз гатIунна. Кеферпатан Кавказда анжах куьлуь-шуьлуь сергьятвилер эцигуналди имамрин институтарни амукьна, шариатдин сударни. Дагъларa хашпара дин чукIурунал, чкадин халкьарин къанажагъдихъ галаз кьан тийизвай идараяр ачухунал, къастуналди дяведин къуллугъдал тухунал эхир эцигна. Са гафуналди, Кеферпатан Кавказ Урусатдин империядин кьетIен зонадиз элкъвена.

Гила чна масакIа хьунни мумкин тушир лугьуз фикирзава. Амма гьа чIавуз вири халкьар къарагъардайвал, уяхардайвал эвер гунриз ирид йис, муьруьдри кьиле тухвай дявейриз цIуд йис акъатна. Гьа ихьтинди тир Вини Ярагъдилай тир устаздин берекат.

Чан зи "Лезги газет"

Абдулашим ГЬАЖИМУРАДОВ, муьгъверганви

Веревирд авурла, уьмуьрда инсандиз рехъ къалурдай, меслят, куьмек гудай, жуван сир ачухиз жедай багъри инсан хьиз я газет; адан чIал - тадарак, сифте нубатда - рахунрин, ахпа кхьинрин.

Кхьинрин чIални инсанар патал тирвиляй ада арадиз гьидай чар - газет- журнал - ктабни гьа инсан вич хьиз я. Абурун куьмекдалди рахада, масадаз чешне къалурда, теклиф гуда, хъсандини писди, гьахълудини батIулди вилик гьида, хийир-зиян аннамишиз, веревирд ийиз, менфятлуди хкягьиз чирда.

"Лезги газет" чи руьгьдиз ем я. Де туштIа, куьн килиг. Зи вилик чи газетдин алай йисан 29-нумра ква. Ам 1957-йисуз "Ахцегь-Мискискар" къанал ракьун турбайра тунвай 54 ва 42 метр алай араяр цIийибуралди эвез хъувунин шад хабардилай ва, гатун йикъан пакама хьиз, республикадин кьилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Владимир Васильева вичин кIвалахдин гьахъ-гьисаб хьиз кьиле тухвай, "Чи къаст къайда тун я..." лагьай совещанидикай хабар гуналди ачух жезва. Ана лугьузва: "Чна Дагъустандин халкьдив Центрадай рекье твазвай ва чкадал аялар, дишегьлияр, яшлубур патал кIватIзавай такьатар абурув агакьардай гьалар арадал гъана кIанда"... Макъалада гьакI РД-дин Кьили вичи Владимир Путиназ чи мулкунал гимияр ремонтдай завод ва военный училище ачухунин мумкинвилериз килигун теклифнавайдакай, гьакIни "Россети" ПАО-ди кьиле тухузвай ученийрихъ галаз алакъалу тир са месэладай республикада харжзавай электроэнергиядин 50 процентдилай гзаф ишлемишзавай 6 муниципалитетда электроэнергия ишлемишунин кIвалахда ерилувал ва хатасузвал аваз къайда тун вичин хивез къачунвайдакай малумарнава.

Совещанидал мад Дагъустанда гатун вахтунда аялар сагъламардай кампания кьиле тухунин месэладизни килигайдини къейднава. Мадни газетдин гьа и чина вири обществодиз, шаир Майрудинан юбилейдиз, гьар садан уьмуьрдиз ва сагъламвилиз талукь хабарар, меслятар гьи чинра ганватIа къалурнава.

Газетдин 2-чина чи республикада 10 йисалайни гзаф вахтунда чпин эцигунар куьтягь тийиз хьайи 7 школадинни са спортзалдин гьалар веревирднава. Абурун арада 100 аялди кIелдай, вичихъ спортзални галай школа Кьурагьа ва 440 аялди кIелдай школа Сулейман-Стальский районда сентябрдиз ишлемишиз вахкудайдакай, Лезгийрин федеральный милли культурадин автономиядин (ФЛНКА) регьбер Ариф Пашаевич Керимова чи уьлкведа лезги чIалан дестедик акатзавай халкьарин милли культурадин ихтиярар хуьнин карда тухузвай общественный кIвалахриз Президент Владимир Путинани виниз тир къимет гуникай макъала ва Бакуда акъудзавай лезгийрин культурадин журналдин тIвар "Алам" вичел къачуна, гьа са вахтунда автордиз вичизни вичикай хабар авачир тегьерда "Добрый лезгин" макъалада а журналдин редакциядал хъен вегьезвай "кьегьалдикай" Мерд Али Жалилован "Руьгь тахьайла?.." кутугай макъала ганва.

Гьакъикъатдани, "лезги чIалалди" кхьенвай а макъалада чал гилалди чпикай миллиондилай виниз лезгийриз хабар авачир цIийи "къагьриманрин" (Виро, Урнайр), гьакIни мусурман динда авачир пайгьамбар Забит Ризванован тIварарни гьалтзава. "Чи Кавказ Албаниядин кхьинар винел акъуд хъувунвай Ярали муаллим кьацIуриз алахъзава" ва маса ихьтин я бегьем адрес, я бегьем делил авачир материалар чап авуни неинки автор, адаз чка гузвай журнал, гьакIни а журнал чапзавай чIал жагъай миллетни кваз абурдай вегьезва... Спортсмен Бахтияра вичиз лезги лугьунал (ам лезги хьунал) шадвалзавай авторди чеб лезги тирди хиве кьазвачир цIийи несил арадиз атунални шадвалзава. Аламатдин фикир я(!).

Гьуьрметлу "Алам", бегенмиш ятIа, рахух а чIалал, чап ая жуван журнални... Са карди чун суаллу ийизва: вучиз вуна къе чи (миллетдин) арадиз - чIалаз - нефесдиз - фаз хаинвалзава?

Лезгийрин игитвилин эпосдин сувар

Зайифар тийин!..

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор,
РФ-дин ва РД-дин культурадин
лайихлу работник

ЦIи чна "Шарвили" эпосди сувар 19-сеферда къейдна. Яшариз килигайла, ам жеГъил я. Амма адахъ тарихдин дерин дувулар ава. И кардикай къенин аямдин несилриз, иллаки жеГъилризни аялриз, я чида, я ерли чидач. Гъа са чIавуз, гъар са вакъиадин хьиз, чи милли суваррин, гъа жергедай яз, "Шарвилидинни" тарихдикай чир хьайитIа, адан мана-метлебдин, несилриз ам ГереквилИн, важиблувилин гъавурда хъсандиз акьада. И карди гъар са кас руьгъдай, зигъиндай къуватлу ийидайдални шак алач...

Шарвилидикай эпос, гьакI суварни чи халкьдив, чи къенин несилрив акьван регьятдаказ агакьайди туш. А рехъ гзаф тIваларини хъутIалри, лугьудайвал, ам такIанбуру энгелариз, гагь-гагь гьатта инкаризни хьана.

Ингье, а вахтар чи тIвар-ван авай алим, литературовед, ДГУ-дин профессор **Гьажи Гьуьсейнович ГАШАРОВА** гьикI рикIел хкизватIа:

- Чи кьилин "идеологри" а вахтара "Лезги куьче", "Къумукьрин чуьл", "Дарги партизанар" ва миллетдин тIвар кьазвай маса келимаяр (эсеррин тIварар) акурлани, абур миллетчивилин, яни са миллет маса миллетдиз акси акъвазарзавай лишанар яз гьисабдай.

"Шарвили" эпос авайдан ван хьайила, бес чпихъ ахьтин эсерар авачирбур кис жедайни? "Къагьриманвилин манияр" ктабдайни (ана "Шарвили" эпосдин бязи паярни гьатнава - **М.Ж.**) зав 1976-йисуз а чIаван обкомда кьиле фейи са ижласдал чIехи туьнбуьгь агакьарайди я.

"Лезгийрин ашукьрин шиират ва литература" ктабдин тамам тираж терг ийиз алахънай. Пуд касди, тIвар-ван авай алимри, рецензияр гайила, анай миллетчивилин са лишанни жагъун тавурлани, ктабдай са шумуд чар акъудиз тунай..."

("Лезги газетдин" 2013-йисан 20-июндин нумра).

Эпос майдандиз акъуддайла гьалтай бязи азабрикай а эсер урус чIалаз элкъуьрай шаир ва публицист **Ризван РИЗВАНОВА** суьгьбетзава:

- 25 йис идалай вилик (суьгьбет 1990-йисуз кьиле физва - **М.Ж.**) тIвар-ван авай критик Наталья Капиевади ("Литературная Россия" газет, 12-июнь, 1964-йис) кхьенай: "Халкьдин дерин къатара вахтуналди хуьзвай куьгьне хазинаяр хабарсуздаказ чи йикъарани жагъун мумкин я. Гьа икI, Забит Ризванова ва Байрам Салимова халкьдин сиверай кхьена, лезгийрин къуватлу ва гьахълу игит Шарвилидикай туькIуьрнавай чIехи эпос яратмишна. Халкьдиз кIан хьайила, Шарвилиди вичин туруналди дагъларай рекьер акъуддай: имни дагъвийрин арада акьалтIай игитвилин лишан тир... Икьван чIавалди лезгийрихъ эпос авач лугьуз тестикьарзавайди тир. Анжах ам аваз хьана кьван, вични гзаф иер, инсанперес эпос! Бес им девлет тушни!"

Гьа йисуз (1964-йис, 4-март) чи "Коммунист" газетда (гила "Лезги газет" - **М.Ж.**) "Шарвили" эпосдай са шумуд кьил чапна. Гуьгъуьнлай эпосдин са бязи кьилер лезги радиодайни кIелна. А чIавуз "Шарвили" авайвал вири чапдиз гьазуруникай ихтилатар физвай. Адаз Махачкъаладин ва Бакудин алимри хъсан рецензиярни кхьенай. Амма са бязи ксарин манийвал ва а девирдин "застойный" вакъиаяр себеб яз "Шарвили" эпос кIелдайбурув агакьначир. Халкьдин кьилин винизвал ва адан культурадин чIехи дамах тир шагь эсер чинебан кьацIарикай садал эцигна...

("Коммунист" газетдин 1990-йисан 19-январдин нумра).

Яргъал тир дегь девиррани гагь са, гагь маса душманар - чапхунчияр "Шарвили" эпос чи халкьдивай къакъудиз алахъайди я. ГьикI хьи, душманриз чизвай, руьгь къакъудайла, халкь рекьида. Амма асиррин дерин къатара кьилел атай гьадисайривай я чи руьгь, я чи халкьни магълубиз хьанач! КIусариз, чIукариз, дестейриз пайиз хьанатIани, санлай къачурла, ам сагъдиз амукьна! Чавни эпосдин кьилди-кьилдин махар, риваятар, манияр, кьисаяр агакьна.

Ихьтин дерин тарих авайди эпосди вичини субутзава. ГьикI хьи, ана чи улу-бубайрин векилри цIуз, циз ва маса гъуцариз ибадат ийизвай вахтарикайни суьгьбетзава.

А тарихдикай "Шарвилидин" сад лагьай суварин мярекатдал а чIавузни, гилани суварин кьилин спонсор ва адан тешкиллувилин комитетдин председатель тир **Имам Музамудинович ЯРАЛИЕВА** авур докладдани лагьанва:

- Жемятар! Къенин чи сувар гьелелиг чаз адет тахьанвайди я. Им надир, халкьдиз лап ахварайни такур хьтин сувар я. Эхиримжи кьве агъзур йисуз чи хейлин суварар лезгийриз хас туширбур хьана. Кавказдин Алпан пачагьлугъда, лезгийрин уьлкве чукIуриз алахъай хашперес мавгьуматди са цIуд кьван суварар туна, гуьгъуьнлай, са агъзур кьван йисар алатайла, лезгийриз мусурман дин ибадат авун кьисмет хьана. Къени и диндиз чна ибадат ийизва, гьар йисуз Сив хуьнин сувар, Къурбанд сувар къейдзава. Мумкин я, гьеле и кьве имандилай вилик лезгийрин арада персиянривай къачур цIун суварни къейд ийиз хьун...

("ЛГ"-дин 2000-йисан 29-июндин нумра).

Ихьтин шартIара мегер сагъ, битав эсер - игитвилин эпос хуьз регьят жедайни?

Эпосдин тарихдикай профессор Гь.Гашарова генани суьгьбетзава: - Чаз чидай делилралди, эпос чи халкьди вич халкь яз гьисс авур девиррилай инихъ арадал атана. Халкьдин, Ватандин азадвал, битаввал, аслу туширвал хуьнин идея садрани куьгьне тежедай, эбеди хци яз амукьдайди я. Гьа идеяди халкьдин игитарни тербияламишзава. Гьар са девирдихъ вичин игитар хьана, инлай кьулухъни жеда. Вири абур Шарвилидин руьгь, рехъ, рекьин тийирвал давамарзавайбур я. Давдакь, Гьажи Давуд, Куьре Мелик, Ярагъ Мегьамед, Кьуьчхуьр Саид ва мсб...

Алимдин фикир давамарун яз, за лугьузва: чи къенин йикъарин игитарни - 1999-йисан август-сентябрдин вакъиайра игитвал къалурай ополченцийрихъ, аскеррихъ, офицеррихъ галаз санал гуьгъуьнлай машгьур хьайи Радим Халикьов, Зейнудин Батманов, Артур Бабаев, Мегьамед Нурбагандов ва икI мадни Шарвилидин невеяр, адан рехъ, ирс давамарзавайбурукай я.

ЧIехи арифдар **Агьед Гьажимурадович АГЪАЕВА** лагьайвал, игитар ва игитвал садрани рекьидач. Абурукай цIийи несилри цIийи-цIийи дастанарни, махарни, риваятарни, поэмаярни кхьин хъийида. Яни "Шарвили" эпос мад ва мадни асирра давам ва цIийи жеда...

Эпос ва адахъ галаз суварни къенин йикъарив агакьарун патал гзаф алимри, арифдарри, теснифчийри кIвалахна. Абурун жергеда чна винидихъ тIварар кьунвайбурулай гъейри, Александр Назаревич, Расул Мегьамедов, Камил Султанов, Агъалар Гьажиев, Фируза Вагьабова, Айбике Гъаниева, Малла Вагьабов хьтин нуфузлу алимри, Алирза Саидов, Искендер Къазиев, Ибрагьим Гьуьсейнов, Ханбиче Хаметова, Абдул Фетягь, Исмихан Къадимов, Эседуллагь Наврузбегов, Нариман Самуров, Дащдемир Шерифалиев хьтин шаиррини гьикаятчийри, драматургри, Сейфеддин Сейфединов, Марат Гъаниев, Имамали Халилов, Мегьамед Агъабалаев, Шериф Шагьмарданов, Дарвин Велибегов, Жавид Агъамирзоев хьтин художникри, цIудралди манидаррини кьуьлердайбуру, пагьливанри кьетIен роль къугъвана.

Винидихъ тIвар кьунвай вири авторрикай ва абурун эсеррикай, "Шарвилидин" саки вири суваррин гьакъиндай материалар кхьиз, гьазуриз, тапшуругъар гуз, жуьреба-жуьре конкурсрик кьил кутаз, теклифар, хъсан тежриба раиж ийиз, эпосдин идеяяр халкьдиз мукьва ийиз кIвалахай ва кIвалахзавай хайи "Лезги газетдин" ва адан литературадин отделдин тIвараринни (редактор - **М.Ж.**) кьун кутугнава. Газетди акъуднавай кьван материалрикай Шарвилидин кьилдин махсус ктаб туькIуьриз жедай...

Ингье гила Дагъустанда ва адалай къецени вири халкьари вичиз итиж ийизвай гурлу ва метлеблу сувар арадал атанва. И карда яратмишдай ксари хьиз, Кьиблепатан Дагъустандин саки вири районрин регьберри, республикадин парламентдин, гьукуматдин, жуьреба-жуьре ведомствойрин, телевиденидин, газетринни журналрин, радиодин, институтрин, общественный тешкилатрин векилрини еке роль къугъвана. Ахцегь райондин руководстводи ва жемятди кутур пай иллаки чIехиди ва баркалладиз лайихлуди я. Лап гзаф карчийрини и сувариз кьетIендиз куьмекзава, абурун тIварар раиж тавун тIалабайвиляй, чна кхьизвач.

Хейлин ксар чи арада амач, рагьметдиз фенва. Къуй чпин сурарал нур къурай! Чан аламайбуруз нуьсрет гурай! Абурун зегьметар, алахъунар бада тефейди чи тестикь хьанвай сувари мад сеферда субутзава.

Амма яваш-яваш и суваризни тегьнеяр ягъиз, алакьайтIа, ам зайифариз алахънавай къуватрини чпикай хабар гузва. Абуру чеб Интернетда мадни викIегьдаказ тухузва. Эпосдикай, адан кьилин игитдикай, сувар тухузвайбурукай рикIел атай вуч хьайитIани лугьузва. Гьайиф чIугваз тазвайди а кар я хьи, ибурук чеб лезгияр я лугьузвайбурни ква. Лезги халкьдин игитвилин эпос гьинай - адаз тегьне язавай лезгияр гьинай?

Мад са карди чун тажубарзава: лезгийрин бязи мярекатар тешкилдайла, республикадин маса пипIерани гьа юкъуз лап "важиблу" мярекатар арадал къведа. Яни халкь са шумуд патал пай жеда.

Чаз Ярагъ Мегьамедан руьгь, ирс багьа я. А чIехи Ярагъвиди лезгийрин тIвар а четин девирра вичин милли азадвилин илимдалди вири дуьньядиз машгьур авуна! Адан ирсини - весийри сифтени-сифте инсандин намусдин, руьгьдин азадвал, инсанвилин ерияр хуьниз, мягькемаруниз эвер гузва. И кар патал женг чIугун лазим я. И кар чизвай садани адан мярекатдикай кьил къакъуддач.

Шарвилини чи халкьдин руьгь, ирс, къанажагъдин уяхвал къалурзавай, вични 2000, гьадалайни гзаф йисар идалай вилик халкьди арадал гъанвай, къени вичи халкьарин азадвилин, садвилин, хушбахтвилин, дуьньядин саламатвал хуьнин, динрилай, миллетрилай аслу тушиз, садасадаз гъил яргъи авунин асул метлебриз къуллугъзавай эсер я. Адан бинедаллаз 19 йис идалай вилик суварни арадал атана. Вични гьар йисан июндин вацран эхиримжи киш юкъуз тухун вирибуру сад хьиз кьабулнава. Кьве йисуз сив хуьнин вацрал гьалтайвиляй, ам кьулухъ чIугунай.

ЦIи и кьве чIехи мярекат гьа са юкъуз тешкилайвиляй, Ярагъ Мегьамед кIанз, парабурувай гьадан мярекатдиз, Шарвили кIанз, парабурувай Ахцегьизни физ тахьайди тайин я. ИкI тахьун лазим тир. И кьве мярекат са йикъал гьалтунин себеб гзафбуру къейдзавайди хьана кIанзавач. Чаз ам дуьшуьшдай хьайи кар хьиз кьабулиз кIанзава. Гьакъикъат гьихьтинди ятIа Сад Аллагьдиз хъсандиз чида. Чна гележегда вири халкь патал еке метлеб авай мярекатар са йикъал гьалт тийидайдак умудар кутазва.

Куьрелди, чи халкьар агудзавай, вирибуруз садвал, уяхвал, аслу туширвал, сада-сад иливарун, кьабулун раижзавай михьи чешмеяр гьакI михьидаказ хуьн, чирун, виликди тухун чи вирибурун везифа тушни? Абур сад-садаз къарши эцигиз хьайитIа, бажагьат чун къуватлу жеда.

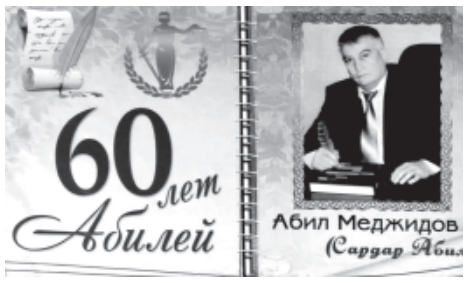

Дамахдай дережаяр

Мерд Али ЖАЛИЛОВ

Дербентда, "Жемчужина" залда, и йикъара чи газетдин умудлу даяхрикай сад, хъсан шаир ва гьикаятчи, Дагъустан Республикадин лайихлу юрист, культурадин лайихлу работник **Абил Абдурагьманович МЕЖИДОВАН - Сардар АБИЛАН** 60 йисан юбилей шад гьалара къейдна. Мярекатдиз юбилярдин хизанар, мукьва-кьилияр, ярар-дустар, общественностдин векилар, виридалайни гзаф лезги искусстводин устадар атанвай. Тамада лезгийрин машгьур артист, РФ-дин лайихлу, РД-дин халкьдин артист Абдул Гьабибов хьуни и мярекатдиз мадни гурлувал, адлувал багьишнавай.

Абдулахъ галаз иниз кьиле театрдин кьилин режиссер, РД-дин халкьдин артист Мирзебег Мирзебегов аваз чи хайи театрдин саки вири коллектив атанвай. Юбилярдиз абуру чпин патай къиметлу савкьатрихъ, цуькверихъ галаз санал "Чухсагъулдин чар" гъанвай.

И карди субутзавайвал, Абил Абдурагьмановича, "Лезги газетдиз" хьиз, Лезги театрдизни гьакъикъи амадагвал - меценатвал ийизва. Тамададди атанвай мугьманар юбилярдин куьруь биографиядихъ галаз танишарна. Дугъриданни, гьеле аял чIавалай Абил Абдурагьманович уьмуьрдин регьят тушир рекьерай фена. Инсан адал гьалтай залум четинвилери фадлай акIажарун лазим тир. Амма Абил маса къилихрин хва хьана! Къе ада вичин 60 йисан юбилей (абилей) рикIин ачухвилелди, кьилин винизвилелди, хизанринни дустарин юкьва къейдзава. Адахъ хвани руш - юристар, хтулар ава.

Имтигьанри адакай неинки хъсан инсан, юрист, дипломат, насигьатчи, тешкилатчи, гьакI лап хъсан шаир ва гьикаятчини авуна. Ада кхьенвай "Кьве дидедин хва" кьве паюникай ибарат роман, чна виликрайни къейд авурвал, гьелелиг неинки са лезги литературада, гьакI Дагъустандин маса халкьарин литературайрани тешпигь авачир цIийиди я. Ам кхьинин тегьердалди, къарагъарнавай месэлайралди, чIалан кьетIенвилералди...

И фикирар мярекатдал рахай хизандин дуст, чIехи камалэгьли, насигьатчи, Дагъустан Республикадин лайихлу муаллим Зиятхан Надирович Къараханова, Лезги театрдин кьилин режиссер Мирзебег Мирзебегова, маса ксарини лагьана.

И цIарарин автор мярекатдал «Лезги газетдин» редакциядин тIварунихъай рахана. Юбилярдин цIийиз куьтягьнавай романдин ва санлай адан гьикаятдинни публицистикадин кьетIенвилер къейд авунихъ галаз сад хьиз, ада юбилярдив редакциядин тIварунихъай гьазурнавай тебрикдин адрес вахкана.

Юбиляр тебрикзавай телер адан хайиди тир Сулейман-Стальский райондай, Сардархуьряй, Махачкъаладай, Москвадай, масанрайни атанвай. Мярекатдал адан гзаф дустар, санал аскервиле къуллугъай, санал кIелай, кIвалахай ксар тебрикдин гафар рахана.

Лезги театрдин артистри - чи машгьур манидарри Эльмира Къараханови, Дагъустандин халкьдин артистка Фаризат Зейналови, Миясат Мурадханови, Эминат Заирбеговадни чпин манийралди, кIелай шиирралди, къалурай сегьнейралди межлис иллаки гурлу авуна.

Мукьва-кьилийри а чIавуз артистрихъ галаз санал майдан кьуьлералди ацIурзавай.

Шак алачиз, и вакъиани чи юбилярдин уьмуьрда рикIел аламукьдай са дережа яз гьатнава.

Сардар Абил, абилейрин сан галаз,
Жанлу хьурай, дерин дувул, тан галаз!
Цав ачух яз, михьи аби ранг алаз,
Чил жумарт яз, ал чигерин жанг алаз...
ИкI амукьда рикIихъ кьетIен жегьилвал,
МасакIа чаз чир жедач ви агьилвал...

Виликди тухуниз эвер гузва

Жасмина САИДОВА

Алатай гьафтеда Дагъустандин меркезда "Дагълух чкада куьчери къайдада кьиле тухузвай хипехъанвилин хел вилик тухунин ва Россиядин регионра яшайишдинни экономикадин месэлаяр гьялунин карда ада къугъвазвай роль" темадай регионрин уртах илимдинни тежрибадин конференция кьиле фена.

Мярекат Дагъустандин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министерстводи ва Россиядин хипехъанрин Милли союзди РФ-дин хуьруьн майишатдин министерстводин куьмекдалди тешкилнавай.

Конференция ачухунин мярекатда РД-дин Гьукуматдин Председатель Артем Здунова, адан заместитель – РД-дин чилин ва эменнидихъ галаз алакъалу месэлайрай министр Екатерина Толстиковади, РФ-дин Минсельхоздин малдарвилин ва маларин жинсерин месэлайрал машгъул Департаментдин директордин заместитель Галина Сафинади, РФ-дин хипехъанрин Милли союздин генеральный директор Михаил Егорова, гьакIни са жерге маса идарайрин къуллугъчийри ва уьлкведин хуьруьн майишатдин суьрсет гьасилзавайбуру - Россиядин Федерациядин цIудалай гзаф субъектрин векилри иштиракна.

Артем Здунова къейд авурвал, алай вахтунда Дагъустанда жемиятдин яшайишдин вири терефар цIийи хъувунин гьерекат кьиле физва, ам республикадин экономикадин асул хилез - хуьруьн майишатдизни талукь я.

"Дагъустандин тIебиатдин шартIари ва яшайишдин ирсини чаз хуьруьн майишат, гьа жергедай яз малдарвал амай хилерилай йигиндаказ виликди тухуниз эвер гузва. Ина куьчери малдарвилин вичиз тешпигь авачир къайда арадал атанва, республикада маларин жинсериз талукь майишатар хуьз алакьнава, абуру хуьруьн майишатдин гьайванар хуьдай ва артухардай мумкинвал гузва. Къенин мярекатдин сергьятра аваз чна и хел алай аямдин истемишунрив кьадайвал виликди тухунин серенжемар кьабулун лазим я", - лагьана ада.

РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министр Абдулмуслим Абдулмуслимова малумарайвал, Дагъустандихъ хуьруьн майишатдин рекьяй еке мумкинвилер ава.

"Ина Россияда, санлай къачурла, авай кьадардин вадай са пай лапагар ва цIегьер (уьлкведа 1-чка), 5 процентдилай гзаф малар (3-чка), уьлкведа гьасилзавай ципицIрин санлай къачур кьадардин тахминан пудан са пай (2-чка), 8 процент майваяр (1-чка), 4 процентдилай гзаф емишар (7-чка), уьлкведа гьасилзавай сарин кьудан са пай (1-чка) ава", - лагьана ада.

А.Абдулмуслимова хипехъанвал республикадин агьалияр патал экономикадин адетдин хел ваъ, яшайишдин адет ва гзаф миллетрикай ибарат культурадин къакъудиз тежер пай тирдакайни лагьана.

"Эгер лежбервилин хиле дегишвилер хьайи йисара уьлкведин лапагрин ва цIегьерин кьадар, санлай къачурла, тахминан пуд сеферда тIимил хьанатIа, Дагъустан лапагрин ва цIегьерин суьруь неинки хуьз, гьакIни виле акьадайвал артухариз алакьнавай тек са регион я. ТIебиатдин шартIар ина дагълух куьчери хипехъанвилин хел виликди тухун патал лап къулайбур я. Статистикадин, 2018-йисан 1-январдин делилралди, республикада авай лапагрин кьадар 5,3 миллиондиз барабар тир, абурукай 1,6 миллион лапаг хуьруьн майишатдин карханайрин хсусиятда ава, 2,4 миллион - КФХ-ра, 1,3 миллион ЛПХ-ринбур я", - къейдна министрди.

Ада гьисабзавайвал, Дагъустандин халкь зегьметдал гзаф рикI алайди хьуни, махсус программайрин сергьятра аваз государстводин патай куьмекни агакьайла, хипехъанвилин хиле хъсан нетижайрив агакьардай мумкинвал гана.

"2017-йисуз республикада 33 агъзур тонн лапагрин як, 14,3 агъзур тонн сар, 115 тонн лапагдин ниси гьасилнава. Гьакъикъатда Россиядин мулкунал "Дагъустандин лапагдин як" лугьудай бренд арадал атанва. Гьар йисуз Россиядин регионриз Дагъустандай я чан аламаз, я тукIунваз (як яз) 750 агъзур лапаг рекье твазва. Дагъустандин гьерен якIуз муьштерияр къецепатан уьлквейрани пайда хьанва. Алай йисан сад лагьай паюна Ирандиз республикадай лапагдин 1650 тонн як маса ганва", - малумарна А.Абдулмуслимова.

Дагълух хипехъанвиликай, Россиядин хипехъанвилин ва цIегьерхъанвилин важиблу паюникай Михаил Егоров рахана. Кьилди къачурла, ада рикIел хкайвал, Дагъустанда хипехъанвилин хилехъ кьетIен тарих ава.

"Ина арадал гъайи "Лезги жинс" 1912-йисуз кьиле фейи лапагрин сад лагьай выставкада майдандиз акъудайди я. Са шартIни алачиз, им хуьн ва раиж авун лазим тир тарих я", - къейдна ада.

Галина Сафинади уьлкведин хипехъанриз государстводин патай куьмек гунин къайдайрикай суьгьбетна.

"2017-йисалай инихъ государстводи 26 хиляй субсидийралди куьмек гузва. Алай вахтуналди тахминан 39 миллиард манат чара авунва. ГьакIни чна документдин проект гьазурнава, адал асаслу яз къенин юкъуз уьлкведа еке игьтияж арадал атанвай селекциядинни генетикадин центраяр тешкилуниз ийизвай 20 процентдилай 40 процентдив агакьдалди харжияр эвез хъувун фикирда кьунва", - лагьана ада.

Конференциядал Калмыкия Республикадин хуьруьн майишатдин министр Баатр Болаев, Россиядин государстводин аграрный университетдин - К.А.Тимирязеван тIварунихъ галай МСХА-дин факультетдин декан Юсуп Юлдашбаев, Кеферпатан Кавказдин федеральный илимдин аграрный центрадин директор Валерий Кулинцев, Алтай Республикадин хуьруьн майишатдин министрдин заместитель Валерий Тымтышев, РД-дин Ногьай райондин кьил Мухтарбий Аджеков ва са жерге маса ксар рахана.

Абуру вирида вири регионар патал сад тир месэлайрикай, кьилди къачуртIа, жинсинин гьайванар гьасилдай репродукторар, сар, як ва нек гьялдай гужлу карханаяр бес кьадарда тахьуникай, яйлахар усал хьуникай, производствода илимдин агалкьунар зайифдаказ ишлемишуникай лагьана.

Арадал атанвай гьаларай экъечIунин серенжем яз, и хилериз талукьарнавай федеральный дережадин цIийи программа туькIуьрунин, дагълух мулкар ва куьчери малдарвал вилик тухунин гьакъиндай законар кьабулунин, нетижада нормативно-правовой база хъсанарунин, усал хьанвай чилер гуьнгуьна хтунин кIвалахар кьиле тухудайла илимдин агалкьунар гегьеншдаказ ишлемишунин, мукьвал тир рагъэкъечIдай патан уьлквейрин базарриз экъечIуналди маса уьлквейриз маса гузвай якIун кьадар артухарунин гьакъиндай къарар кьабулна.

Гуьгъуьнлай конференциядин иштиракчияр Махачкъаладин сар гьялдай фабрикадиз фена, ина абур производство кьиле физвай жуьредихъ галаз таниш хьана.

Илимдинни тежрибадин конференциядин кIвалах Салатавиядин дагъларин яйлахра давам хьана. Ина, гьуьлуьн дережадилай 1600 метрдин кьакьанда, Буйнакский райондин Чиркей хуьруьн уьруьшра дагълух чкайра лапагар хуьнин къайдайриз талукь семинар кьиле фена.

Республикада арадал гъанвай лапагрин жинсерин выставкани гьа ина кьиле фена. Дагъустандин дагъдин жинсинин хипер пуд майишатди - Буйнакский райондин "Архар" КФХ-ди, Казбек райондин "Яру Октябрь" СПК-ди ва "Алмак" ООО-ди майдандиз акъуднавай. Андидин жинсинин лацу лапагар Гуьмбет райондин "Мехельтинский" СПК-ди, гьа и жинсинин чIулав лапагар Ботлих райондин "Гурхел" СПК-ди, лезги жинсинин гьайванар Рутул райондин "Восток-2" СПК-ди ва Тушинский жинсининбур Хунзах райондин "Стелла" СПК-ди гъанвай.

Мярекат шад гьалара кьиле фена. Эхирдай Дагъустандин хъипехъанвилин хилен пешекарриз Россиядин хипехъанрин Милли союздин ва РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министерстводин патай гьуьрметдин грамотаяр гана.

Магьсулдарриз куьмек гуз гьазур я

ЧИ МУХБИР

Техил азаррикай хуьнин карда тум цадалди вилик адаз дарманар ягъун важиблу серенжем я. Зулун магьсулар цунин технологияда дарманар ягъуни гьихьтин чка кьазватIа ва гьихьтин дарманар ишлемишун хъсан ятIа, гьадакай суьгьбет авун чна хуьруьн майишатдин илимрин доктор, "Щелково Агрохим" АО-дин регионда авай векилханадин кьил Бичихан Усмановна МИСРИЕВАДИВАЙ тIалабна.

- Куьне гьахълудаказ къейд авурвал, цадай тумарин инфекциядихъ галаз женг чIугунин, гьакIни цIирер авунвай тумар цайидалай кьулухъ чилик мурсу кьуникай хуьн патал вилик пад кьадай серенжемар кьабулунин важиблувал екеди я.

Гьайиф хьи, зулун магьсулар цадайла, чи регионда экстенсивный, яни ери ваъ, кьадар артухарунин технологияр ишлемишзава. За вирироссиядин илимдинни тежрибадин конференцийра, чуьллерин йикъарихъ галаз алакъалу мярекатра мукьвал-мукьвал иштиракзава, виниз тир технологийрал амал авуна техил гьасилзавай карханайрин руководителрихъ галаз таниш жезва. Бязи вахтара, хъуьтуьлдаказ лагьайтIа, чи "бегьерар" акурла жуваз къулайсуз жеда. Къуьл гьасилуниз ийизвай харжияр лап тIимил кьадарда аваз эвез хъжезва. Республикада юкьван бегьерлувал са гектардай 20-22 центнердив гьикI хьана агакьзава?! Гьа са вахтунда вири чи гъилера ава хьи.

▪ **Техилдин магьсулрин бегьерлувал агъуз аватунин себебар гьихьтинбур я?**

- Техилдин бегьердиз асул зарар гузвайди набататрин вичиз ухшар авунин ва репродукциядин органрихъ - пешерихъ, тандихъ, кьилихъ - галукьдай азарар я. Иник, сифте нубатда, пешерин ва кьилерин септориозар, хъуьр янавайди хьиз къведай (мучнистая роса) ва муьрхъуь кьуниз ухшар, куьлуь шарарихъ галаз алакъалу ва асул гьисабдай суьрмедин азарар акатзава. И азарар себеб яз бегьердиз гузвай зарардин кьадар гьатта хъсандиз атай вахтарани кваз 22,3 процентдилай 50 процентдив кьван агакьзава.

Тумуникай ва накьвадикай акатзавай асул азарар къуьлуьн руг алай хьтин суьрме ва кIеви суьрме я. Ихьтин шартIара тумариз виликамаз ядай дуьз дарман хкягъун гележегдин бегьердин замин я.

▪ **Гьихьтинди хьун лазим я дуьз дарман?**

- Ихьтин дармандин патахъай ийизвай виридалайни еке истемишун адакай ибарат я хьи, ада таъсирдай шей тумунин дериндиз тади гьалда агакьун ва набатат яргъал вахтунда азардикай хуьн таъминарун лазим я. Къенин юкъуз чи илимдин ахтармишунрал машгъул лабораторийри алай аямдин виниз тир технологийралдин инновациядин къаришмаяр (микроэмульсияр, сусло-микроэмульсияр) гьазурнава, абуру дарманрик квай таъсирдай шейинин сагъардай мумкинвилер тамамдаказ ишлемишдай мумкинвал гузва. Микроэмульсияди техилдин тум тамамдаказ кьежирдай мумкинвал гузва, идалди ада тум винел патай къвезвай азаррикай хуьзва. Чи дарманрик гьакIни набататдиз фарашдаказ ирели жез, дувулар гъиз куьмек гудай алава шейэрни ква. Абуру никIе цанвай тум фад экъечIдайвал, набататди гужлу дувулар ядайвал ийизва.

▪ **Куь компанияди теклифзавай технологийрин артуханвал квекай ибарат я?**

- Зун инал зулун магьсулар битмишарунин технологийра агрохимикатар ва "Щелково Агрохимдин" махсус продуктар ишлемишуникай рахазва. Абурун нетижада са гектар чилин бегьерлувал 3,5 процентдилай 4,6 центнердал кьван артухариз жезва. Набабат кьакьанвилихъ чIехи хьуниз куьмек гудай махсус продуктар ишлемишуни техилдиз кьилер булдаказ кьадай, стрессриз дурум гуз жедай мумкинвал гузва. Чна дарманар ягъунин агъадихъ галай къайда теклифзава: "Поларис", "МЭ" (пуд паюникай ибарат фунгицидный дарман) ва "Биостим старт". Эхиримжи дарманди, вичик аминокислотаяр, полисахаридар ва са жерге микроэлементар хьунин нетижада цанвай тумари фад цIирер гунал ва фарашдаказ битмиш хьунал, азарриз дурум гунал, яни хъуьтIуьн шартIариз хъсандаказ дурум гунал гъизва.

Техилдик пис ни галай кьеж гудай пепе (жужелица) ва маса зиянкар гьашаратар акатунин хаталувал екеди тир чкайра гьакIни "Имидор Про" "КС" дарманар алава хъувуна кIанда. Винидихъ лагьанвай дарманрин къаришмаяр ишлемишуни техилдин бегьер азаррикай ва зиянкар гьашаратрикай дурумлудаказ хуьн таъминарда.

▪ **Чун инал асул гьисабдай цадай тумар хуьникай рахана, амма магьсулдарар гьар жуьре маса четин месэлайрални расалмиш жезва. И карда хуьруьн майишатдин суьрсет гьасилзавайбуруз квевай гьихьтин куьмек гуз жеда?**

- Заз къейд ийиз кIанзава, чна чахъ галаз алакъалу жезвай ксариз илимдал бинелу меслятрин куьмекарни гузва. Чна, тум цунилай башламишна, бегьер вахчудалди гьалтзавай месэлаяр гьялун патал лазим тир технологийрин къайдаяр теклифзава. Чи асул макьсад хуьруьн майишатдин зегьметчийрив неинки пестицидар ва агрохимикатар агакьарун, гьакIни тIимил харжияр авуна еке нетижайрив агакьариз куьмек гун я.

Министрди агьалияр кьабулна

Ахцегь райондин администрациядин пресс-къуллугьдай "Лезги газетдиз" хабар гайивал, Дагъустандин здравоохраненидин министр Жамалудин Гьажиибрагьимова Ахцегь райондин муниципалитетда агьалияр кьабулна. Ана гьакI райондин кьил Осман Абдулкеримова, адан заместитель Мегьамед Гъаниевани иштиракна.

Райондин агьалийри, здравоохраненидин, образованидин хилен пешекарри, тешкилатрин ва идарайрин кьиле авай ксари, бизнесдин, спортдин сообществодин векилри, вири санлай 13 касди, чпин тIал алай, къалабулух кутазвай месэлайрикайни тIалабунрикай лагьана, суалар ва теклифар гана.

Райондин собранидин депутат Леонард Атлуева районда Сбербанкдин отделение, гьакIни алава банкоматар ачухун тIалабна, гьикI хьи, Ахцегь, Докъузпара ва Рутул районрин агьалийрин къуллугьда авайди са банкомат я. Амни мукьвал-мукьвал къайдадикай хкатзава. Здравоохраненидин министрди Сбербанкдин Махачкъалада авай ведомстодин кьиле авай касдиз гьасятда зенгна, ада куьмек гудайдахъ инанмишарна. Ахцегьа Сбербанкдин офис ачухун пландик кутунва.

Къурукаларин СОШ-дин директор Гьайдар Эльдарова хуьруьз газ гъунин месэла къарагъарна. Райцентрадилай хуьр анжах 5 километрдин яргъа ава. Республикадин органриз шумудни садра арза авурла, пулдин такьатар авач лугьуникай далда кьазва.

"Елена" фирмадин векил, Ахцегьа цIийи больница эцигун гъиле кьунвай Абдул Абдуллаева а объект акьалтIарун патал пулдин такьатар чара авун тIалабна. Райондин центральный больницадин кьилин духтур Мери Исмаиловади, ана зегьмет чIугвазвай Диляра Жалиловади, Фариза Миспагьовади ва Айна Гъафаровади куьгьне больницадин дарамат ремонт авунин, электрикдин кьилдин линия тухунин, котельня капитальнидаказ ремонт авунин лазимвал авайди къейдна. Идалайни гъейри, Хинерин хуьруьн больница ремонт авун, Цуругъа ва КьакIа ФАП-ар эцигун чарасуз тирдакай ва икI маса месэлайрикай лагьана.

Ахцегьрин хуьруьн агьали Арсен Агъамугъланова аялрин бахчайра чкаяр бес тежезвайвилин месэла къарагъарна. Райцентрада агьалийрин кьадар саки 15 агъзурдав агакьнава. КIвалахдал алай диде-бубайривай чкаяр авачирвиляй чпин аялар аялрин бахчайриз ракъуриз жезвач. Месэла гьялун патал цIийи бахча эцигунин лазимвал авайди къейдна А.Агъамугъланова.

Ахцегь райондин общественный палатадин председатель Али Исмаилова райцентрада хъвадай ерилу яд бес тежезвайдал фикир желбна. Ада республикадин кьиле авай ксаривай Рутулай Ахцегьиз ва Хинерин дередай гъанвай цин турбаяр цIийибуралди эвезун патал пулдин такьатар чара авун тIалабна. Райондин кьил Осман Абдулкеримова хсуси такьатрин гьисабдай хъвадай яд патал буругьдин 4 къуй эгъуьннавайди, амма 15 агъзур кас яшамиш жезвай Ахцегьар патал им тIимил тирди къейдна.

Ахцегь райондин агьалийрик секинсузвал кутазвай вири месэлайрай Жамалудин Гьажиибрагьимова, Осман Абдулкеримова абур гъавурда туна. Гуьруьшдал къарагъарнавай месэлаяр республикадин кьиле авай ксарал, талукь министерствойрал ва ведомствойрал, депутатрал агакьардайди къейдна.

Министр вичин заместителар, талукь идарайрин кьиле авай ксар галаз райондин центральный больницадиз, анин эцигна акьалтI тавунвай дараматдиз, аялрин санаторийдиз, чахуткадин больницадиз (ина абуру идарада зегьмет чIугвазвай ксарихъ ва стационарда сагъарзавай азарлуйрихъ галаз суьгьбетарна) фена.

"АЙБОЛИТ"
Чир хьун хъсан я

"Айболит" газетдай гьазурайди - Надият ВЕЛИЕВА

- **Кьил тIазвайла**, хуьрекдин са тIуруна авай куьлуь авунвай валерьянкадин дувулрал са стакан къайи яд илична, 6-8 сятда тада. Ахпа ам куьзна, йикъа пуд сеферда, хуьрекдин са тIуруна авайди, хъвада.
- **Мадни кьил** тIазвайла, инидин 20 тварцел 250 мл яд илична, 10 декьикьада ругуна, 5 декьикьада тада. Ахпа ам куьзна, ичIи рикIелай хъвада.
- **Кьил мукьвал-мукьвал** элкъвезвайла, куьлуь авунвай 2-3 чичIекдал са стакан къайи яд илична, 12 сятда тада. Ахпа ам куьзна, йикъа пуд сеферда, хуьрекдин са тIуруна авайди, хъвада.
- **Гьар экуьнахъ** фу недалди вилик са стаканда авай кузвай яд, куьлуькуьлуь хупIар ийиз, хъвайитIа, хук хъсан михьи жеда ва бедендин сагъламвилизни екез хийир гуда.
- **Зигьин хъсанарун** ва кьилин гиживал алатун патал кьурурнавай жикIияр куьлуь авуна, зур литрдин банка ацIурда ва винелай аниз стакандин 3 паюникай кьве паюна авай эрекь илична, гьар юкъуз юзуриз, 2 гьафтеда мичIи чкада хуьда. Ахпа ам куьзна, шекердин кIусунал 20 стIал вегьена ишлемишда.
- **Ксудалди вилик** чIутран цуьквери (ромашка) чай хъвайитIа, йифиз хъсан ахвар къведа. Ам икI гьазурда: аптекадай маса гузвай хуьрекдин са тIуруна авай чIутран цуьквералал 1 л ргазвай яд илична, 15 декьикьада тада. Ихьтин чайди ратарин кIвалахни хъсанарда.

Ракъини куникай

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Гад фадлай тамамдаказ вичин ихтиярда гьатнава. ЦIинин йисуз термометрди гьатта эхиримжи 160 йисуз тахьай хьтин чимивилер хьанвайди субутзава. Ракъинин нурар себеб яз инсанрин бедендин хам кун "таниш" ксариз ам гьихьтин пис кар ятIа лугьунин лазимвал авач. Амма иллаки аялар патал им еке мусибат тирдал диде-бубайрин фикир мад сеферда желб ийиз кIанзава. Къенин макъалада чна ракъини бедендин хам куникай, идакди жезвай тIарвилелай гьейри, мад гьихьтин чIуру таъсир авун мумкин ятIа, гьадакай (ва икI мад) суьгьбетда. Эхь, ракъинин нурар лазим кьадарда дарман (Д витамин) я. Амма пара гзаф хьайи дуьшуьшра абур себеб яз хаталу азарар арадал атун мумкин я.

Ракъини кун - им бедендин хамуниз ультрафиолетовый нурари (УФ) акьалтIай гзаф кьадарда таъсируникди (неинки ракъинин нурар, гьакIни солярийда ва я маса чешмеяр себеб язни) арадал къвезвай хер я. Кайи чкадин кьетIен лишан анаг яру хьун я. Анихъ галукьайла, тIал гьатда. Са шумуд юкъуз анаг дакIун ва пихер, гьакIни яру тварар акъатунни хам кунин лишанар я.

Квелди хаталу я?

Ракъини бедендин хам кунихъ галаз алакъалу са шумуд жуьре ава. Кьезил жуьре са артух чIуру нетижайрал тагъана алатда. Залан жуьрейри лагьайтIа, хамунал яргъалди сагъ техжедай карарни хирер арадал гъида. Хам кунин мукьвал-мукьвал тикрар жезвай гьатта кьезил жуьрейрини беден патал хаталу азарар, гьа гьисабдай яз фотодерматоз, чIуру дакIунар арадал гъун мумкин я. Кьадарсуз гзаф ва йикъан чIуру вахтунда ракъинин нурарикай менфят къачуни жуьреба-жуьре доброкачественный пигментдин дакIунар (иник невусар ва лентиго акатзава) арадал атунал гъида. Абур пайда хьайила, гьамиша духтур-дермаонкологдин гуьзчивилик хьун лазим я, абур хамунин чIуру азарриз (меланома) элкъуьн мумкин тирвиляй. ЧIехи яшариз акъатайла, лентигоди вичикай хабар гуда. Хамунин азарри (фотодерматозар) бедендиз еке зарар гузва. Идалайни гъейри, ультрафиолетовый нурари гзаф кьуни хамунин кьурувилел ва ам фад кьуьзуь хьунал гъизвайди, катарактадин ва макулярный (вилин сетчаткадин юкь) азарар (инсан буьркьуь хьунал гъизвай кьилин себебрикай я) акатунин хаталувал мадни артухарзавайди рикIелай ракъурна виже къведач.

Куьн гьикI сагъарда?

Ракъини хам кайила, тадидаказ анаг къурна, кьежирна, тIал секинардай дарманар ишлемишна кIанда. Кайи чка къурун патал къайи цин компресс виридалайни хъсан куьмек я. Мадни алоэдин, афнийрин, томатдин мижейрик, муркIадин кIусар вегьенвай чIулав чайдик кьежирнавай салфетка кайи чкайрал эцигуникай анжах хийир хкатда. Хам къурунилай гъейри, ам кьежирунни лазим тирди рикIелай ракъурмир. И жигьетдай пешекарри ракъини куникай хуьдай дарманар (аэрозоль) ишлемишун меслят къалурзава. Чи "чIехи дидейрин дарманрикайни" - къатух, къаймах, какадин лацар - менфят къачуртIа, пис жедач. Абурук квай протеинри хам кьеж хкатуникай хуьда ва ам фад сагъаруниз куьмекда. Хамуникай кьеж хкат тавун патал мадни алоэдин, календуладин, чIутран цуьквери ва Е витаминдин бинедаллаз гьазурнавай кремрикай менфят къачуртIа, хъсан жеда. Ракъини кайи чкадиз ягъун патал декспантенол квай аэрозолар (мисал яз, пантенолспрей) ишлемишун меслятзава, гьикI хьи, абурук хер фад сагъардай ва анаг яру хьуникай хуьдай затIар ква. Мекьи фул квайла, парацетамол, ибупрофен, аспирин дарманар хъваз жеда.

Бедендин хам канвайла, спирт квай лосьонар ва косметикадин маса затIар ишлемишун къадагъа я, абуру хам амайдалайни кьурурда. Запундалди анаг чуьхвенани, я анал ягълу гзаф квай кремар эцигна виже къведач. Эгер хамунал пихер къарагънаватIа, абур пад авун эсиллагь рехъ гана кIандай кар туш. ТIал алудиз чна винидихъ тIварар кьунвай дарманри (абурал ацетаминофен алава хъийиз жеда) куьмекда. Къайи цин ванна кьабулайтIани жеда.

Адет яз, гатуз ракъини гзафни-гзаф чин куда. И чIавуз витаминар квай маскаяр ишлемишайтIа, хъсан я. Хам чIугвадайбур эсиллагь герек авач. Эгер куьне чиниз къатух, къаймах, мукаш янаватIа, абур чинал кьурадайвал авуна виже къведач. Пешекарри мадни меслятзавайвал, чинин хам ягълу гзаф квайди ятIа, анжах къатух ва шур, мукаш ишлемишун, хам кьурувал квайди ятIа, къаймах ягъун хъсан я. Чиниз ягълу гзаф квай затIар, месела, вазелин яна виже къведач, ада канвай хамуниз мадни чIуру таъсирда.

Агъадихъ чна чин ракъини кайи чIавуз ишлемишдай са шумуд рецепт гузва:

- *канвай чкайривай какадин лацар гуьцIда, кьуранмазди, къайи це кьежирнавай памбагдалди а чкаяр кьежирда, явашяваш михьда;*
- *хуьрекдин са тIуруна авай алоэдин къайи мижени са акьван туьнт тушир чайдин заварка ва я хуьрекдин кьве тIуруна авай алоэдин мижени ргана къурнавай гьакьван яд сад-садак какадарда, жунадин кIус кьежирна, чинал эцигда;*
- *хуьрекдин кьве тIуруна авай куьлуь авунвай гергеррал къанвай са тIимил яд илична, сад-кьве декьикьада тада, хукуьрда, ахпа чиниз яда. Ам кьураз гатIунайла, чин кьежирнавай памбагдалди михьда, цIийи къат хъияда;*
- *муркIади кьунвай мукаш, жунадик кутуна, чинал эцигда;*
- *куьлуь авунвай афнидин ва картуфдин элкъвей кIусар (салан майваяр регъвейтIани жеда, и къайдада анжах жунадик кутуна) чинал эцигун хъсан яз гьисабзава;*
- *къацу ва чIулав чайдикай гьазурнавай компрессарни хийирлу я.*

Вилик пад кьун патал

Ракъини бедендин хам кун тавун патал пешекар-духтурри агъадихъ галай къайдайрал амал авун теклифзава. Йикъан сятдин 11-далай нянин сятдин 5-далди ракъинин нурарикай менфят къачуна виже къведач. И сятера ультрафиолетовый нурар беден патал гзаф хаталу я. Эгер къалурнавай сятера ракъиник экъечIунин чарасузвал аватIа, кьил ва ва беден кIевна, ракъиникай хуьдай айнаяр алукIна кIанда. Ракъиникай хуьдай кремрикай менфят къачун чарасуз я. Абур лагьайтIа, (ракъиник экъечIдалди са сятдилай тIимил тушиз вахт амаз) кьуранвай ва михьи хамуниз ягъун меслят къалурзава.

Яргъал вахтунда ракъиник акъвазун иллаки къадагъа я: яшлу ксариз, йисал къведалди яшда авай аялриз, кIвачел заланзавай дишегьлийриз, чахуткадин, неврастениядин, рикIинни дамаррин, витилигодин азарар квайбуруз, гьакIни антибиотикрин бязи жуьреяр, диуретикар ишлемишзавайбуруз.

(Интернетдин материалрай)

“Лезги хуьр” конкурсдин нетижаяр

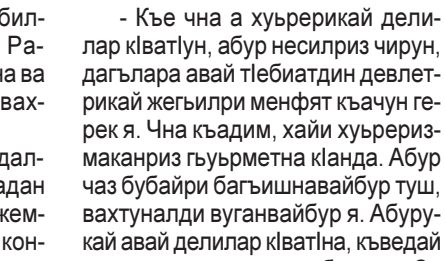

Дагъви ШЕРИФ

“Лезги газетдин” редакцияда цIийи кьилелай туькIуьр хъувунвай, алай аямдин истемишунрив кьадай конференцийрин залда сад лагьай мярекат - “Лезги хуьр” лишандик кваз документрин бинедаллаз арадал гьанвай фильмрин международный конкурсдин нетижаяр кьунин, финалистрив наградаяр вахкунин серенжем кьиле фена.

Конкурсдин тешкилатчияр лезгийрин медениятдин Харьковда кардик квай “Самур” тешкилат ва “Лезги газетдин” редакция тир. Серенжемдин призрин фондуни 100 агъзур манат тешкилнавай. Лагьана кIанда, “Лезги хуьр” конкурс алатай йисан эвел кьилера малумарнай. “Самур” тешкилатдихъ ихьтин конкурсар гележегдани тухудай фикирар ава.

Финалдиз Азербайжан пата яшамиш жезвай лезгийрин машгьур шаир, “Самур” газетдин кьилин редактор Седакъет Керимова, “Дагъустан” РГВК-да “Вахтар ва инсанар” передача кьиле тухузвай Исамудин Агьмедов, ери-бине Хуьруьгай тир, алай вахтунда Тюменда яшамиш жезвай Сади Омаров акъатна.

Мярекатдиз “Самур” тешкилатдин председателдин заместитель Бедел Беделов, анин крар идара ийидай директор Феликс Нагьиев, конкурсдин жюридин гьуьрметлу членар, Дагъустандин СМИ-рин векилар ва Азербайжан Республикадай делегация атанвай.

Ш.Асаханов, П.Рагьимханова, М.Ибрагьимов (чапла патахъай эрчIи патахъ)

Мярекат гатIундайла “Лезги газетдин” кьилин редактор Мегьамед Ибрагьимова конференц-зал цIийикIа туьхкIуьр хъувур кьегьал хва, эминхуьруьнви Шагьпаз Асахановаз, куьмекар гайи Билбил-Къазмайрилай тир Пакизат Рагьимхановадиз сагърай лагьана ва абурув чухсагъулдин чарар вахкана.

Конкурсдин нетижаяр кьадалди вилик Феликс Нагьиева адан иштиракчийрин рикIел серенжемдин истемишунар хкана. ИкI, конкурсдин кьилин макьсад чи багьри ерийрин тарих, хуьрерин ва анрин агьалийрин надирвал, къадим адетар ва чи халкьдин ацукьун-къарагъун къалурун, фильмрин куьмекдалди абур жегьил несилрив агакьарун тир.

Ихьтин конкурс тешкилунин фикир гьикI арадал атайди я лагьай суалдиз Феликс Нагьиева ва Бедел Беделова жаваб гайивал, гьеле алатай асирдилай башламишна неинки лезги, дагълух вири хуьрерай агьалияр дуьзенриз куьч жезва. Ихьтин себебрикди цIудралди хуьрер къе саки амач. Такабурлу дагъларин къужахда амайбур бубайрин сурарни бязи хуьрерин кIвалерин хандакIар я.

- Къе чна а хуьрерикай делилар кIватIун, абур несилриз чирун, дагълара авай тIебиатдин девлетрикай жегьилри менфят къачун герек я. Чна къадим, хайи хуьреризмаканриз гьуьрметна кIанда. Абур чаз бубайри багьишнавайбур туш, вахтуналди вуганвайбур я. Абурукай авай делилар кIватIна, къведай несилрив агакьарун чи буржи я. Са девирра гурлу уьмуьр кьиле фейи анриз хъфидай халис дагъви руьгь квай кьегьаларни белки пайда жен, - къейдна Ф.Нагьиева.

Ф.Нагьиева цIинин конкурс Харьковда авай лезгийрин медениятдин “Самур” тешкилатдин 10 йисан юбилейдиз талукьарнавайди тирди къейдна ва вири иштиракчийриз сагърай лагьана. Адан гафарай малум хьайивал, конкурсдиз 18 фильм ракъурнавай. КIуьд касдикай ибарат комиссиядин членри рейсадвилелди Яйла (Туьркия), Кухур (Азербайжан) хуьрерикай фильмаяр туькIуьрай Седакъет Керимовадиз 1-чка гана. Адав “Самур” тешкилатдин патай диплом, пулдин премия ва Харьков шегьердикай кхьенвай ктабар вахкана.

Конкурсдин гъалибчияр

Кьвед лагьай чкадиз Къара-Куьредикай фильм туькIуьрай Исамудин Агьмедов, пуд лагьай чкадиз Хуьруьгрин хуьруькай фильм арадал гъайи Сади Омаров лайихлу хьана.

Дипломралди ва пулдин премийралди гьакIни Лезги радиодин къуллугъчи Нарима Жамаловадин “Испик” ва шаир Шагьабудин Шабатован “Илиф Макьаз” фильмаярни къейдна.

Конкурсдин финалистрив талукь дережайрин дипломар вахкайдалай кьулухъ “Самур” тешкилатдин векилри чпихъ галаз датIана алакъаяр хуьнай, ихьтин мярекатар тешкилиз куьмекар гунай, Украинада яшамиш жезвай ватандашрикай халкь хабардар авунай “Лезги газетдин” редакциядин коллективдив Гьуьрметдин грамота вахкана.

Гуьгъуьнлай мярекатдин иштиракчийри Россия, Азербайжан, Украина уьлквейра яшамиш жезвай лезгийрин дуланажагъ, абуруз талукь месэлаяр веревирдерна, чи халкьдин яшайиш хъсанарун, лезгийрин къадим тарих, меденият, ацукьун-къарагъун хуьн, несилрив агакьарун патал меслятар гана. Мярекатда иштиракай гьар сада ватанпересвилин руьгьдалди къе Украинада чпин лезгивал хуьзвай “Самур” тешкилатдин вири членриз сагърай лагьана.

Дагъустанвияр - Испанияда

15-августдалди Испанияда Фольклордин международный фестиваль ва Дагъустандин халкьдин яратмишунрин йикъар кьиле фида. Фестивалдин мярекатар Нарон шегьердин культурадин дворецда жеда.

Адет хьанвай къайдада фестивалдин иштиракчияр культурадин рекьяй мэрдин советник Мария дель Кармена ва шегьердин кьилин уьмуьрдин юлдаш Мариям Фереросa кьабулна. Абуру гьар са коллективди неинки медениятдин адетар, гьакI ислягьвал хуьн, сад-садан гъавурда гьатун - патал кутазвай чIехи пай къейдна. Гуьруьшдин вахтунда сада-садаз рикIел аламукьдай пишкешарни гана.

Дагъустандай, Колумбиядай ва Испаниядин са шумуд региондай тир яратмишунрин коллективар чпин милли парталар алаз агъзур тамашачи гьакьдай залдин сегьнедал экъечIна. “Эхо гор” ансамблди Дагъустандин халкьарин кьуьлер тамамарна.

51-сеферда кьиле физвай фольклордин фестивалдин сергьятра аваз дагъустанви артистар Пиренейский полуостровдин гзаф шегьерриз мугьман хьана, гьа жергедай яз - Мугардосдиз ва Солайнадиз.

Дагъвийри зарб квай кьуьлералди, милли сеняткарвилералди ва къадим итижлу адетралди тамашачияр гьейранарна.

Ислягьвал патал

ЧИ КОРР.

Кьурагь район Россиядин халкьарин адетдин культурадин центрада санай масаниз тухузвай “Чун ислягьвал, Россиядин садвал патал экъечIзава” лишандик квай шикилрин выставка ачухна.

Ам терроризмдин идеология тергунин республикадин госпрограммадин сергьятра аваз Дагъустан Республикадин культурадин министерстводи, Халкьдин яратмишунрин кIвали муниципалитетрихъ галаз санал тешкилнава.

Ислягьвилин тема вири девирра кар алайди я. Агьалияр секиндиз, чпин ва аялрин гележегдихъ умудлу яз, чанда кичI авачиз, цIийивилер, хъсанвилер арадал гъиз яшамиш хьун патал ислягьвал чарасуз я. Ихьтин выставкайри чи дуьнья, чил гьикьван назикди ятIа, миллетриз ва динриз килиг тавуна гьар са инсанди ам хуьн герек тирди мад сеферда чирзава.

ЧIехи руьгьдин инсан

Эдуард БАГЪИШЕВ

Дербентда кардик квай 9-нумрадин “Бахтлу аялвал” тIвар алай бахчадиз 1998-йисалай инихъ кьилин категориядин педагог, РФ-дин образованидин гьуьрметлу работник Гелин Абдуллаевади регьбервал гузва. Даггоспединститут акьалтIарнавай адахъ кIвалахдин 35 йисан тежриба ава.

Гелин Мегьамедрасуловна мукьувай чидай ксариз малум тирвал, школадилай виликан образованидин идарадин заведующийвал ам патал къуллугъ ваъ, яшайишдин жуьре я. Аялрин бахчада вири къуллугълчийриз къулай шартIар арадал гъун, диде-бубайри абурал чпин веледар ихтибарун патал анин регьберди, югъ-йиф талгьана, зегьмет чIугвазва. Гьа икI кIвалахун Гелин Абдуллаевади вич патал кьилин месэла яз гьисабзава. Гьавиляй “Бахтлу аялвал” бахчадин коллектив къе пешекарвилиз, зегьметкешвилиз гьуьрметзавай, вири месэлаяр санал гьялзавай са хизан хьиз я.

1981-йисуз Г.Абдуллаева шегьердин 16-нумрадин “Чебурашка” бахчадиз тербиячивиле кIвалахал кьабулнай. Ина ада вич хъсан пешекар ва инсан яз къалурна. Ада тешкилай мярекатар гьамиша итижлудаказ, тешкиллудаказ кьиле фидай. Ада вичин кIвалахда цIийивилер ишлемишзава, педагогвилин тежриба девлетлу ийизва.

КIуьд йисалай Гелин Абдуллаева “Мальвина” бахчадин заведующийвиле тайинарайла, ада вичин регьбервилин, тешкилатчивилин вири ерияр къалурна, шегьердин конкурсра са шумуд сеферда сифтегьан ва кIвенкIвечи чкаяр кьуна, гьуьрметдин грамотайриз лайихлу хьана. КIвалахдин цIийи чкадал къалурай алакьунрай адал “Бахтлу аялвал” бахчадин заведующийвал ихтибарна.

Исятда адан къаюмвилик кваз 19 касди - ст. тербиячиди, педагог-психологди, музыкальный регьберди, физкультурадин инструкторди, логопед-дефектологди ва маса пешекарри кIвалахзава. Гзафбурухъ кьилин ва сад лагьай категорияр ава. Вири санлай аялрин и бахча 46 касди кIвалахзава.

Дербентдин 9-нумрадин аялрин и бахча 1970-йисалай кардик ква. Ина 189 аял 7 дестедиз пайнава абуру чирвилер ва тербия къачузва. Ина гьар жуьредин кружокарни кардик ква. Аялри ва тербиячийри шегьердин конкурсра чпин алакьунар къалурзава, пешекарвилин суварар ва маса мярекатар къейдзава. Аялар икI ватанпересар яз тербияламиш жезва. Вири крарал гьам коллективди, аялрин ва абурун диде-бубайри, гьакI шегьердин администрациядин регьберрини къимет эцигзава.

“Алам” журналдин алай йисан 1-нумрадиз акъатнавай “Добрый лезгин” тIвар алай макъалади кIелзавайбурун арада наразивилер арадал гъана... Гзафбуру чпин фикирар Интернетда авай жуьреба-жуьре кIватIалра лагьана. “Лезги газетдиз” литературадин отделдин редактор, шаир Мердали ЖАЛИЛОВАН “Руьгь тахьайла?..” макъала, шаир Шагьабудин ШАБАТОВАН “Футфачияр” шиир акъатна. Редакциядив и месэладиз талукь чарар-цIарар гилани агакьзава. Агъадихъ чна ихтилат физвай макъаладикай са жерге юлдашри лагьанвай фикирар, веревирдер газет кIелзавайбуруз теклифзава.

Сулейман чи дамах я

* * *

“Добрый лезгин” макъала кIелайла, акI жезва хьи, авторди Бахтияр Арзуманован ватанпересвилелди вичин шадвал тестикьарзава. Амма....

“За Бахтияраз паракьан сагърай лугьузва, гъалиб хьана лугьуз ваъ, чи руьгь хуьзва лугьуз. Регъуь тахьана вичиз Лезги лакIаб къачуна лугьуз. Эхь-эхь регъуь тахьана...”, - кхьизва авторди. Вич лезги я лугьуз, Бахтияраз вучиз регъуь жезвайди тир? Лезги халкь виляй аватдай хьтинди туш эхир! Чи халкьдин векилри “Лезги” лагьай тIвар и дуьньядин гьар са пипIе машгьур авунва.

“...Вучиз лагьайтIа вири советрин чIавара лезгияр тарих авачир, култура урусри гъанвай, кIел-кхьин советри ганвай халкь хьиз къалуриз алахънавайди тир”, - давамарзава авторди. Бес кIел-кхьин халкьдиз советри тагана, маса ни гана?! Бес чи халкьдин манияр, махар, тарих амукьун патал савадлувал герек туширни? А савадлувал хьран кIаник кутазвай цIамари ганач кьван! Советри гана...

“Советри, савад авай Алибег Фатахов, Гьажибег Гьажибегов Нуьреддин Шерифов хьтинбур къерехдиз акъудна кIелиз-кхьиз чин тийизвай СтIал Сулейманакай чаз тIаратI авунвай…”, - лагьанва “Добрый лезгин” макъалада. Сад лагьайди, А.Фатаховаз, Гь.Гьажибеговаз савадлувал гайиди Советар я. Абурун тIварари чи тарихда лайихлу чкани кьунва. Гь.Гьажибегован эхир туькьуьлди хьана. Ахьтин бедбахтвилик а йисара гзафбур акатнай. Амма вичиз XX асирдин Гомер тIвар гайи анжах са кас чида. Ам СтIал Сулейман я!!! За и кардал дамахзава...

Гуьзеля ГЬАСАНОВА

* * *

Зи фикирдалди, чун, гьам Дагъустанда, гьамни Азербайжанда авай лезгияр, неинки жуьреба-жуьре уьлквейра, гьакI са тIимил кьван чара-чара алемра яшамиш жезва. Макъаладин игитди “регъуь тахьана вичиз Лезги лакIаб къачуна” лугьузвай чи арада гъулгъула тунвай гафар Азербайжанда асул гьисабдай тIал алай месэла я. Ана гьакъикъатдани я регъуьвиляй, я тахьайтIа, маса себебар аваз, са бязи чи стхайри чеб гьи миллетдикай ятIа чуьнуьхзава. Михьиз хайи миллетдикай хкечIзавай дуьшуьшарни жезва. Зи фикирдалди, авторди, гьа ихьтинбуруз са гьикI ятIани таъсир авун патал вичин макъала, сифте нубатда, Азербайжанда авайбуруз талукьарнава.

... Чпин тIварцIихъ “Лезги” тахаллус акалнавайбур пара ава. Ихьтин тахаллус къачуналди, мисал яз чи шаирри, чпин рикI халкьдихъ кузвайди къалурзавай. Парижда кьиле фейи вакъиайра миллионралди инсанри “зун Шарли я” лагьайвал, чи шаиррини чеб пара азиятризни четинвилериз дурум гайи ва къенин юкъузни кьисметда свар авай халкьдин са пай тирдакай хабар гузвай. Аквар гьаларай, макъаладин автордизни чпин тIвар хуьз виридалай алакь тийизвай уьлкведа “хъсан лезгидихъ” галаз санал адан суьрет гваз къекъвез кIан хьана.

Зи фикирдалди, советрин гьукум Дагъустандани Азербайжанда сад хьтинди тушир. Авторди советрин гьукумдикай лагьанвай гафарни Азербайжанда авай кIелзавайбуруз талукьарнава. Советрин Азербайжандин лезги шаиррихъни гьикаятчийрихъ чпин ктабар Дагъустанда акъуддай себебар хьайивал, макъаладин автордихъни советрин гьукум такIан жедай себебар аваз хьун мумкин я...

...Чи милли дамахдин - XX асирдин Гомеран - тIварунихъ ахьтин гафар лугьун кутугнавач. Эгер автордиз образдин куьмекдалди, лезгийрикай датIана кар алакьдайбур, бажарагъ авайбур хъендик таз, вилик чеб са акьван савадлу туширбур кутазвайди (гьайиф хьи, чи йикъарани ихьтин крариз рехъ гузва) къалуриз кIанзавайтIа, вичин фикирар лугьун патал ада маса мисал хкягъун герек тир. Сулейман шаклувилик кутаз жедач. Садрани!..

Бедирхан ЭСКЕНДЕРОВ

* * *

Чна вирида гьуьрметдивди кьабулнавай "Алам" журналдин чинриз и кьадар туькьуьлвилин гьиссер квай, кIелзавайбурун дамарра чукIул хьиз акьур чуьруькдин затI акъудда лагьана, за фикирнавачир.

СтIал Сулейманакай хана рахун садазни кутугнавач. Ни вуч лагьайтIани, тарихдин вилик адан лайихлувилер зурбабур я. Ам чи милли дамах я ва инлай кьулухъни гьакI яз амукьда.

Гьайиф къведай кар ам я хьи, макъалада тек са чIехи шаирдин тIварцIихъ кутуг тавур ихтилатар авуналди акъвазнавач. Ана чи арада авай стхавал, дуствал кьацIурзавай келимаярни ава. Амма им кьилдин тема я.

Са гафуналди, и макъала акъудунин нетижада хийирдилай пара зарар хьана. Интернетда авай лезги кIватIаприн иштиракчийрин арада герек авачир ихтилатар кьиле фена, сада масадан кефи хана, наразивилер арадал атана. Вири и делилри чи садвал зайифарзава. Заз акI я хьи, чун сад хьана кIанзавай чкадал пайи-паяр жезва. Ша чна и кардиз рехъ тагун. Сулейман хьтин кьегьалар авай халкь баркаллуди я. Чна а баркаллувал квадарна виже къведач.

САЖИДИН, шаир

* * *

Вуж гваз майдандиз экъечIнаватIа килиг садра! Сулейманакай къана рахаз, чун куьлуь, куьруь я. Сулейманакай зурба келимаяр тIвар-ван авай инсанри лагьанва. Адакай романар, повестар, поэмаяр, шиирар, новеллаяр кхьенва. Машгьур критикри, алимри адан яратмишунриз виниз тир кьимет ганва. Адакай художественный ва документальный фильмаяр туькIуьрнава.

Сулейман дагъ я, вични дерин къатара къизил, алмаз, гимиш... авай.

“Аламвияр” чи стхаяр я. Белки, чун сад-садан гъавурда акьунач жеди. Белки, шейтIандин футфа я жеди. Тади акатна виже къведач. Сулейман такIан лезги жеда лагьана зун агъазвач...

Сейфудин ШАГЬПАЗОВ

* * *

...СтIал Сулейман зи руьгьдин чIехи булах, дамах, даях я.

Сада вириз къван вегьена, гуьгъуьналлаз вирида вегьезва? “Алам” журналдиз почта, редактор ава. Хабар яхъ. Ахпа гаф лагь.

СтIал Сулейман кIан тахьун, ихьтин шаирдал дамах тавун мумкин туш. Ам чи халкьдин хва, зун адан ширрихъ цIигел я. Советрин идеологияди Сулейманан эсерар, руьгьдин бегьер авайвал несилрив агакьарнач. А гьукуматдиз Алибег Фатахов, Гьажибег Гьажибегов, Нуьреддин Шерифов депутатар хьун герек тушир. Абурувай халкь патал гаф лугьуз жезвай. Сулейманан гаф, шиир, фикир чпиз кIандайвал элкъуьрзавай.

За зи дуст, чIехи стха Фейзудин Нагъиеван "Малум тушир Сулейман" тIвар алай макъала кIелнай. За квезни ам кIелун меслятзава...

Гуьлалийрин ЭЙВАЗ

* * *

“Лезги газетдин” алай йисан 29-нумрадиз акъатай “Руьгь тахьайла?..” макъала кIелайла, зун къелем гъиле кьуниз мажбур хьана. За и макъала са шумуд чкадал жуван чирхчиррин, ярар-дустарин арада кIелна. Вирида “Добрый лезгин” макъала кхьенвайди батIуларна.

Зи фикирдалди, “Алам” журналдин редколлегия ихьтин макъала халкьдин вилик гъунихъ галаз рази хьана кIандачир. Бахтияраз агалкьунар мубаракдай макъалада, Советрин уьлквеч кIана лугьуз, мичIи цура текдиз кьуьлерзава. Яраб автор квел шад ятIа? Лезгийрин арада часпар хьунал?! Советрин девирда, гьич тахьайтIа, а часпар авачир…

“Чаз руьгь хквезва” лугьудай гафарин гъавурда гьикI акьуна кIанда? А руьгь авачирдаз ам гьинай къведа? Авайдаз лагьайтIа, ам гьамиша ава. А руьгь авай кьегьал рухвайри, санал кIватI хьана, Бахтияр хьтин рухвайриз са пайгар обелиск хкажнайтIа, и кардик вири лезги халкьди шадвилелди пай кутадай.

"За Бахтияраз паракьан сагърай лугьузва, гъалиб хьана лугьуз ваъ, чи руьгь хуьзва лугьуз. Регъуь тахьана вичиз Лезги лакIаб къачуна лугьуз. Эхь-эхь регъуь тахьана…", - кхьизва авторди. Яраб Аллагь, чаз чин тийиз, чи халкьди гьихьтин регъуь жедай кIвалахар авунатIа? Белки, са Александр Македонскийдилай гъейри, Ирандин кьушунар кукIварна, Ардебил хьтин са шумуд шегьер-къеле къачур Гьажи Давуда авур кIвалахар регъуь жедайбур ятIа? Яраб шейх Ярагъ Мегьамеда тарсар гайи кьегьал рухваяр адан бармак вилериз гъидайбур хьана жал? Яраб КIири Бубади халкь патал авур кIвалахар регъуь жедайбур я жал? Яраб Дагъустандин халкьдин шаир СтIал Сулейманаз Максим Горькийди гайи къимет “XX асирдин Гомер” регъуь жедайди я жал? Шарвили хьтин кьегьал хцикай кхьенвай эпос авай халкьдин тIвар вичин тIварцIихъ акал хъийизвай Бахтияраз квехъай регъуь хьун лазим ятIа?

Лезги халкьдин векилрихъ регъуь жедай са делилни авач. Вучиз лагьайтIа, чахъ баркаллу, къадим, девлетлу тарих, лезги миллетдин тIвар хкажзавай Бахтияр хьтин кьегьалар ава. Къуй абур чахъ пара хьурай!

Айнуллагь АБДУЛЛАЕВ

ЦIийи ктабар

“Руьгьдин хирер”

Мерд АЛИ

Ихьтин кьил алаз мукьвара шаир **Мукаил АГЬМЕДОВАН** цIийи ктаб чапдай акъатнава.

ЦIийи ктаб кхьизвай кас патал - цIийи арш, кIелзавайбур патал цIийи савкьат хьиз я.

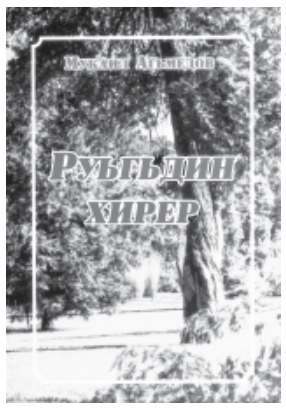

Мукаилан эсерар фадлай чапзава. Адан гъиликай хейлин ктабар хкатнава: “Камбар булах”, “Гьахъунин ван”, “Зи умудрин елкен”, “Бинейрин кьилив”. Гьар са кIватIал кьетIен са месэладиз талукьарнава. Эвелни-эвел автор хайи юрдарихъ, ерийрихъ, абурун кьисметрихъ элкъвезва. Бинеяр сагъ амай кьван умудрин елкенар кис жедач, гьахъ жагъуриз, бахт жагъуриз, сенгеррилай сенгеррихъди фида.

Девир акьалтIай четинди, имтигьанри хранвай чил хьиз я. Гьавиляй шаирдин къелемдикай хкатзава:

Ватандикай гъурбат хьанва,
Къелемдикай - руьгьдин яракь.
Девришвализ галат хьанва,
Гьинва гьахъвал? Ийиз суракь.

Ватан гъурбатдиз элкъуьн кьабулиз тежер гуж я.

Заз гъурбатдин рагъ герек туш,
Ватанда йиф аватIани.
Ана кутур багъ герек туш,
Йикъакай йиф хьанватIани...

(TIвар кьунвай ктабдин 10-чин).

Алай аямдиз къимет гузвай, къаришмайриз экв язавай эсерар цIийи ктабда хейлин ава: “Чи уьлкведа” (гъвечIи поэма), “Ампайри кьур бед крарай”, “Са цIийи мектебда”, “КIан жедач заз”, “Самур вацI” ва икI мадни.

“Къизилдин муьгъ” бере хьиз я, ядай хеб,
Эл чухвазвай нефс тух тежер эмирри.
ДапIар алай чефте хьиз я, хьанвай деб,
Рехъ агал тир пул тагузвай факъирриз...

(Гьа и ктабдин 27-чин).

Хейлин эсерар уьмуьрдин философия, хъсанни пис, чарадини жуванди, уьмуьрни ажал, игитвални хаинвал ва икI мадни маса манаяр веревирдзавайбур я.

Шумуд кицIел къванер гьалчна, “тет” лугьуз,
Хуьн паталди ихтиярар за жуван.
Шумуд ампа ахлудна, “хенцI”, “ветI” лугьуз,
Яшамиш хьун патал кесиб эл жуван.

КицIи херна, тIарна рикIни ампади.
МуьтIуьгъ хьанач, тIушуннач рехъ какур за.
Курвилиз экв ганач рикIин лампади,
Хвена руьгьдин къуват - илгьам, сабур за...

(Гьа и ктабдин 75-чин).

ЦIийи кIватIалдин кьетIен лайихлувал, чи фикирдалди, ина автордин лап куьруь жанрайри (садар, кьведар, кьудар, ругудар ва икI мад) аквадай хьтин чка кьун я. Абуру автордин хатIунин чрайвал, тIямрин тIебиивал, уьмуьрдиз хасвал, чIалан такьатрив къадирлувилелди эгечIун субутзава.

Гъалиб хьунал аслан къуьрел
Ийидани шадвал мегер?
Жагъурна тай, тангъах эвел,
ЧIугу бягьсер, ятIа сердер...

Ингье квез лап куьруь эсерда гьикьван дерин-дай девирдин руьгьдин къамат къалурнаватIа.

* * *

Къиметлудаз къимет гуз алахъ,
Нифретлудаз нифрет гуз алахъ...

(Гьа и ктабдин 319-320-чинар).

Чаз автордин “руьгьдин хирер” гьакъикъатда руьгь сагъарзавай мелгьем хьиз жезва. И кардини ктаб вичин метлебдив агакьнавайдан гьакъиндай шагьидвалзава.

Мубаракрай цIийи агалкьун! Мадни цIийи кукIушрихъди фидай руьгь гурай ваз, чи гьуьрметлу муаллим ва шаир.

СА АЛАВА: Мукаил Агьмедов ухулви я, Мегьарамдхуьруьн райондин Бут-Къазмайрал яшамиш жезва. Акьалтзавай несилриз дерин чирвилер, гьакIни михьи ахлакьдин тербия гузва. Ам РФ-дин писателрин Союздин член я.

Шагьбала ШАГЬБАЛАЕВ

Са мисалдин гелеваз

Душманвиликай хьуй лугьуз яргъа,
Къанлудин рушал эвленмишна хва.
Буба амачир а хва тир етим,
КІвале авайди вични тек сад тир.

Дидеди шагьи-бистІи патахъна,
Авуна мехъер, пара алахъна.
Мирес-варисди, къуншийри чпин
Кутуна кардик вирида са къуьн.
ИкІ, яшамиш жез вахтар алатна,
Хизандиз ирид ханум аватна.
“Ханач са хвани чи суса лугьуз,
Къари амукьна а куз ва хъукъуз:
“Къанлудин рушни къанлу
хьана хьи”, -
Мисал гьанай я чи халкьдин милли.

Туьквенчи рушаз

Вун кІан жез зун алахъзава,
Амма вуна кІвалахзава.
Рахазва гаф, дамахзава:
“Я гада, захъ вахт авани?!”

Вун - туьквенчи, зун я бейкар,
Муьштерияр ава вахъ бул.
Зи жибинда къекъвезва гар,
АватІани кьиле акьул.

Гьарда са затІ къачузватІа,
Чпиз герек, кІвализ-кІани,
Заз вун къачуз кІанзава са
Зи свасвиле - рикІиз кІани!

АцІай жибин

Ашукь хьана зун са рушал,
Ваъ, акатнач адак зи чІал.
Адаз за: “Цуьк, рагъ”, лагьана,
“Цуькведавай багъ”, - лагьана.

Хъуьрена ам, гафар ужуз
Хьанвайди чиз, зи гьал - ажуз...
ГьикІ кьабулда ада кебин?! -
Авачир захъ АцІай жибин.

АцІай жибин “РикІин цуьк я”,
Амайбуруз жуваз кьуьк ягъ!

Мектебдин дустуниз

- На вуч чанда твазва ялар,
ГьикІ рахазва вун а чІалар? -
На инсанар саймишзамач,
АлакьайтІа, батмишзава.

Акъваз, бес я, мектебдин дуст,
Квадар мийир эдеб, дин, дуст.
Хьанва лугьуз девлетар бул,
Вуч такабур я ви акьул?! -

Гуя тІуьнач на шурни фу,
Кьакь кьунач ви нерин кІуфу.
Шалвардиз ви янач пине
Такун патал кьецІил «рехне».

Абур рикІел хкваш, зигьин
АватІа на, туштІа четин -
Ваз тарихдин тарсар кІандай!
...Заз лагьайтІа - Етим Эмин.

* * *

Магьрумвилер ава захъ бул,
Себеб хьана авачир пул.
Зи акьул, кар физвач ише,
АватІани диплом - пеше.

Итим туш зун гьукуматдин,
Са векил я зулуматдин
Кьисметдин вик кьамал алай,
Яцралайни пис гьал алай:

Хирер авай рикІе дерин,
И рагъ авай дуьнья - серин.

Аквазва заз гьар са ери
Инсанвилин жезва кьери.
Напаквили акъудна цуьк,
Гьаясузрин кефи я куьк:
ТипІерини гузва цІарцІар…
Чпи залай чІугвазва цІар:
Зун вижесуз инсан ялда,
Теквиле са хъсан ялда!

Эремек муьгьуьббат

Сифтедай на женнетдин
пай гана заз,
Ви пІузарар эвездай гьи хурмади?
Бес куьз эхир жегьеннем -
цІай гана заз,
Са руьхъ я зи умудрикай амайди.

Вун къакъатна - завай шадвал
къакъатна,
Зи рикІелай авай адвал алатна.
Туькьуьл, закьум гум жигерра
зи гьатна,
Валлагь, на заз лап гъазаблу
кар кьуна,
ГъалатІ хьана зунни, вакай яр кьуна.
Шехьзава зун, гуьруьш хьайи
тар кьуна,
Вични цІвелин - набудрикай амайди.

* * *

И дуьнья еке тамар гьелелиг
ама,
Гарни ама - лежбердин гьил, векье
чиг ама.
Алахъ мийир, гъавурда вун
акьадач гарун,
Я гафарни твамир адан сиве на
чІуру.
Инсанвилин гьакъикъатар хранва,
чизва,
Табни гьилле тІваларикай - чеб ише
физва!..

* * *

Вун галачиз цуьк затІни туш,
Манасуз я адан атир.
Вун галайла заз язва хуш,
Эхь, цуькверин ава къадир!

Вун галачиз рагъ чими туш,
Адан эквни буьркьуь я заз.
Вун галайла экв кими туш,
Бес кьадарда чими я заз.

Вун ракъинин, вун цуькведин
Нурни пеш яз кьатІузва за…
Гьихьтин къимет на, бикеди,
Сир чуьнуьхна заз гузватІа?!

Сусан къимет

Свас гъана зи стхади нисиналди
ксудай,
Хъвайи чІавуз ички гагь кьилин
тІални атІудай.
- Адалай ваз куьх - верхер
гъанайтІа, гьам хъсан тир! -
Лагьана за стхадиз, гаф амачиз
лугьудай.

Дагъвидин кодексдай

- Виридалай вуч пара я дуьнья?
- Микробар я, аквар гьалда, агъада!
- Туш.
Ахпа ада, мефтІер чална, лугьуда:
- Гафар меце авай кьадар
инсанрин,
(Рекъем жува акъуда!)
- Туш.
- Бес вуч я? - зал суал адан
элкъвена,
Тажубвиляй вичи къуьнер
чуькьвена.
Жаваб гана, лагьана за асантдиз:
Виридалай дуьнья, дуст,
инсанди
Кьинер гана, кьилиз акъуд тавунвай
Крар - гьабур пара я...
Амай вири рекъемар манасуз
са хара я.

* * *

Заз чизва, зун гъалиб жедач,
Магълуб хьунухь мумкин я женг.
Садавайни айиб жедач
Зи кумукьун, ягъайла зенг...
Вучда агьил вахтар ава,
Вучда туькьуьл бахтар ава?!..
Кьисметдикай кухун туш зун,
Амукьнач са кІатІ яз буш зун.
Женгинихъ зи къамат ава,
Регьимдин цІир - рабат ава.

Давамда кар, белки, сада?!-
ЦІелхемдикай цІайни кьада.
Куьлуьвили чІехивилиз
Гузва даим дамардин зуз.
Къуллугъна за хцивилиз,
Женгина зи цІрана мурз…
Кьурубурал алама сив,
Агат тийир я цІув, я цив.

* * *

- Аллагьдин гел гьина ава? -
Авазва ам къуьлуьна,
Бажарагъда авазва ам - чІала
Етим Эминан.
Ярагъидин вязина гел ава -
Аллагь чара туш

Краривай чилин - вичихъ талукь
кІалуб авай туш.
Ам я нур я, ам я цІир я, я цІелхем я
савадлу,
Абурулай вуч ава мад и дуьньяда
къудратлу?!

* * *

Инсанар гьикІ жагъурда? Я жемят! -
Инсан жагъун тавуртІа,
Жува жув гьикІ жагъурда, лагь,
Сирдаш жагъун тавунмаз? -
Зи мукьвади: кІантІа яр хьуй,
кІантІа - дуст,
Куьн язва зи алакъа,
Куьне гузва мумкинвал заз
Мукьва жедай уьмуьрдиз.
Жавабдарвал хиве аваз
гьиссда за,
Ада гуда къуват заз.
Яшамиш хьун - лагьай чІал я:
Башламишун жуван рехъ и
чилелай,
Ахпа цавуз экъечІдай.

* * *

Зи дидедин гъилер бегьем векъи я,
лап чкал хьиз,
Анжах абур, килигайла, аквазвач
заз усалдиз.
РикІи абур чІугвазва зи яз назикбур,
хъуьтуьлбур,
Къизилдинбур я а гъилер -
зи руьгьдик лув кутурбур!

* * *

Инсанрин дуьнья - вагьшийрин
алем
Хьиз кьатІузва за, залан я и кем.
Зи хамунилай къачузва селем,
Гьекьедин стІал манат хьиз я зи!

Девлетлуда зи руьгь ицитІзава,
АлакьайтІа, заз рагъни кьитзава.
Хкат хъийинни, лагь, игит закай? -
Уьмуьр ажалдихъ нубат хьиз я зи.

Регъуь я хциз гуз тербия заз,
Рушахъни ава вичин герб ва наз.
Анжах са папан теселли галаз
Са масадалай регьят хьиз я заз.

* * *

Садакьаяр це Аллагьдин
тІварцІелди,
Гьакимдизни ришвет це на,
куьрелди.
ИкІ тахьайтІа, дердини руьгь
гьелекда,
А дерт - зили, лагь, тухарда на
квелди?!

* * *

Вун гуьзгуьдиз тамашзавач,
Чун сад-садал дуьшуьш хьана.
Мад теквили кармашзамач,
РикІерал нур илич хьанва:

Ваз ви дидар аквазва зай,
Заз зи дидар аквазва вай.

* * *

Аквазва заз вун Аллагьдин сивин
хьиз,
Гуьзелвилин чагъ-дамахда
таъминди! -
Ви къамат за тунва рикІин кьулара,
Амай вири шикилар - гьакІ цлара...

* * *

За гатфарин ракъиник
Вакай шиир кхьена.
РикІ АцІанвай экуьнив,
Ви къамат за куькІвена:

ЦицІи хьана беден зи,
Руьгьдик лувар акатна.
...На кьабулна: ви хъен хьиз,
Ви гуьгъуьна зун гьатна!

Агъарагьим АГЪАРАГЬИМОВ

* * *

Х.Хаметовадиз

За яб гузва ширин ванциз,
Вун билбил я, гуьгьуьлни шад,
Перишанвал, элкъвей
къванциз,
Лугьуз мани хур авур пад.

Михьи я ви хиял, гуьгьуьл,
Ваз багьа я гатфарин цуьк.
Хкаж хьайла ви сес хъуьтуьл,
Дагъ жезава лекьрез мес, туьк.

ТакІан я ваз тІурфан, аяз,
КукІвар авур умудрин багъ.
Чуьнеругди, фикир даяз,
Къармах вегьез кІевзавай рагъ.

Рахух ширин сесинал хуш,
Хура аваз Эминан гъам.
Ничхиррикай ваз кичІе туш,
Давамариз мани тамам…

* * *

Ракъиниз на лагьана вах,
Риваятра гьуьрмет авай,
Вун гичин я шуьрбет авай,
КукІварзавай ажугъдин тах.

Хуьзва вуна Эминан чІал,
Къужахда тваз бала хьиз хуш.
Акъалтзава ивидал звал,
Хер ала вал, кІус кичІе туш.

Звал ала ви манидал

Чарчар я вун алай дагъдин
къуьнерал,
Нагъмадив шад, туьд авазрив
АцІанвай.
Мягьтелзавай зиринг къати
кьуьлерал,
Марвар я вун чІварах чиле
акІанвай.

Булах я вун, секин тежез
ргазвай,
Мани лугьуз рахазавай
къизгъиндиз.
ТІурфанни хар михьи чина
акьазвай,
Куьтягь тежер сес къалуриз
йигиндиз.

ЧІижре вирт хьиз, вуна
гьуьрмет кІватІзава.
Инжи хуьзва гьуьлуьн ачух
деринра.
Ви къужахдиз лезги чуьнгуьр
гьатзава,
Кьегьаларни хайи ватан
ширинрай.

Бубадин кІвал

Сефил я кІвал, зун ви патав
хтанва,
Халичани диде рикІел хкизва.
Агъзур нехиш, назик гъилив
атІанвай,
Вахт мукьув гъиз, нагъв
вилерал вегьезва.

Гъвечіи гьаят, экъечІнава
таза векь,
Аваз галаз шагьвар чина
акьазва.
Шад килигиз, цава чарх гуз,
къугъваз лекь,
Секин тежез, шикил кІвалин
чІугвазва.

Ингье ватан - шадвал акур
квахьна тІал.
Магъу деред гьава хъвериз
агатна.
Самоварни, дурна хьтин
алай звал,
ТІачни шурва, суфра вилик
акатна.

Пуд дуст ава, рикІе туна
жедай хуьз:
Мани, мугьман, хва герек я
утагъдиз.
ГадарайтІа, намус, акьул,
веси дуьз,
Элкъведачни дуствал,
гьуьрмет дустагъдиз.

* * *

ПІиниияр хьиз, дигмиш хьана
АцІанвай,
Вилера ви нурар цавун аквазва.
Накъварин сел
муьгьуьббатдал чкІанва,
Хъиткьин жезвай чигер хьиз я,
къугъвазва.
Михьи булах хьиз я ви хур
авазрин.
КукІварзава мукьва касдин
дертни гъам.
Къуй авахьрай, къуй тахьурай
акъвазриз,
Къван вегьена рагъулизни
тамир ам.

Ширидиз рахух

Вацран нурарив чуьхуьзвай
кифер
Азиз бикеди килигдай чІавуз.
Пашман вилерив секиниз
йифер.
Ргазвай дердер бахшзава
цавуз.

Ялавдин пайдах къужахда
кьазва,
Маниияр квахьна, билбил я
ялгъуз.
Хура къармахар - тІурфанар
твазва,
Мерезар вагьши - гарданда
тІвал гуз.

Авазрин ширин булах рахазвай
Бегьерда ава, бамиш тежез ван
Къузгъундал, кьилел чарх гуз
къугъвазвай,
Къачуна элягъ кичІе тушиз
къван.

Къурушвийрин гуьзелриз

Авач чина рушан хъел,
Килиг тавун жаза я.
Къугъвазава ам чилел,
Къизилгуьл хьиз таза я.

Ша килиг куьн, гьинава, -
Нефес гатфар, шагьвар я.
Хважамжамар чинава,
Къуьнеллайди марвар я.

РцІамар тик авурла,
Чубарукдин лувар я.
Межлисда шад акурла,
Гьакъикъатдин сувар я!

Гуьрчег чІулав вилерал
ПІиниярни мягьтел я.
Хъуьхъвер - таза, чилерал
Нур вегьезвай шефтел я.

Майдин таза бубу хьиз,
Хуш хьанава рикІиз ам.
Вегьез тазва къубудиз
РикІе авай пашманвал.

* * *

Уьмуьрдихъни, къаргъиш хьиз,
Жеда шадвал бегьерни.
Гьазур я хъваз, багъиш хьиз,
Вуна гайи зегьерни.

Кьабула, руш, саламар,
Зи чан кІеве гьатнава.
Мани ийиз тамамар,
Ширин чІалар кІватІнава.

Са жаваб це, ахтармиш,
Ви накъвар заз къашар я.
Ша зи яр хьухь, къутармиш,
Дердер залан кІашар я...

Дин

Сабурдикай

(“Ас-салам” газетдай)

Аллагь Таалади лагьана: *“Эй, Аллагьдихъ инанмиш хьанвайбур, сабур ая ва гзаф дурумлувал къалура (яни, дяведин четинвилер эхуна душмандилай гзаф дурум гун)”.* **(“Алю Имран”, 200).**

Аллагьди гьакIни лагьана: *“Гьакъикъатда, сабурлубурал чпин пишкеш тамамвилелди, кьадар авачиз, агакьда”.* **(“Аз-Зумар”, 10).**

“Эй, Аллагьдихъ инанмиш хьанвайбур! Куьне квез сабурдикай ва кпIуникай куьмек яхъ. Гьакъикъатда, Аллагь сабурлубурухъ гала”. **(“Аль-Бакъара”, 153).**

“Квекай ни женг чIугвадатIа ва ни сабур ийидатIа чирун патал чна куьн гьар гьикI хьайитIани ахтармишда”. **(“Мугьаммад”, 31).**

Лагьана кIанда, сабур хуьниз эвер гузвай, адан лайихлувал ачухарзавай аятар мадни ава. Агъадихъ чна газет кIелзавайбурун фикирдиз сабурдикай чи йикъарал агакьнавай бязи гьадисар теклифзава.

Абу Саид Саад бин Малик бин Синан аль-Худриди агакьарнавайвал, са сеферда ансаррикай тир са десте инсанри Аллагьдин Расулдивай ﷺ са вуч ятIани тIалабна ва ада абуруз тIалабай шей гана. Гуьгъуьнлай абуру Пайгъамбардивай ﷺ мад са вуч ятIани тIалабна. Гьамни гана абуруз. Пуд лагьай сефердани тIалабна. И чIавузни ваъ лагьанач Мугьаммад Пайгъамбарди ﷺ ансарриз. Вичихъ авай вири шейэр пайна куьтягьайла, Аллагьдин Расулди ﷺ лагьана: *“Захъ авай са затIни за квехъай чуьнуьхдач. Амма рикIел хуьх, ни вичин нефс хвейитIа (яни, вичиз авайдал рази хьана, инсанривай са затIни тIалаб тийиз), Аллагьди ам агьваллувилел гъида. Вуж вичин кIвалахар хсуси къуватралди кьилиз акъудиз алахъайтIа, Аллагьди ам масабурун куьмекдихъ муьгьтеж хьуникай хуьда. Ни сабур авуртIа, Аллагьди адан кьилени сабур твада. Гьеле садазни сабурдилай хъсан ва къиметлу пишкеш гайиди туш”.* **(Аль-Бухари Муслим).**

Лугьузвайвал,Ягьйа Сугьайб бин Синана агакьарна. Аллагьдин Расулди ﷺ лагьана: *“Аллагьдихъ инанмишвалдай гьал гьикьван ажайиб ятIа аку! Гьакъикъатда, ам авай гьалда адаз вири крар хушбахтбур я. Адалай гъейри, ихьтин гьал садазни ганвач. Эгер са куь ятIани ам шад авуртIа, ада Аллагьдиз шукур ийизва ва и кар ам паталди хушбахтвал жезва. Эгер адаз хажалат хьайитIа, ада сабур ийизва. Имни адаз хушбахтвал жезва лагьай чIал я”.*

Чи ватанэгьлияр - гьар сана

Ватанпересвилин чешне

“Ватандал рикI алайди ва ам хуьз гьазурди” - ихьтин баян ганва “ватанперес” гафуниз чи машгьур ва нуфузлу алим Агьмедулагь Гуьлмегьамедован лезги чIалан баянрин гафарганда. Чахъ халисан ватанпересар тIимил авач. Ахьтин ксар рикIин сидкьидай ийизвай ихтилатрай ва халкьдин къайгъуда аваз чпин экуь ниятар кьилиз акъудун патал ийизвай крарай чир жеда.

Вичин ери-бине Докъузпара райондин Миграгьай (Кьавалар) тир, алай вахтунда чи уьлкведин меркезда яшамиш жезвай **Руслан Шемсединович МЕГЬДИХАНОВ** ялавлу ватанперес яз гьисабиз жеда. Гьар гатуз гъвечIи ватандиз хтай кьегьалдиз йикъар гьавайда акъуддай мажал жезвач. Ам датIана гьерекатдик ква, са гьихьтин ятIани хъсан, регьимлу кар кьилиз акъудуникай фикирзава ада.

И сефердани ада вич хтайдакай ватанэгьлийриз чирна. Хуьруьн сергьятра ада Усугъчайдихъ фидай рекьел остановка эцигна; инсанриз чIимел йикъара ва я гзаф чимизвайла далдадик акъваздай мумкинвал хьанва. Ихьтин сувабдин крар ийизвай Русланаз вирибуру алхишзава. Хуьруьхъ физвай рекьин участокни ада вичин такьатрихъ тамамвилелди ремонтна, кутугай къайдадиз гъанва. Къени ва умун къилихрин жегьилди вичелай алакьдайвал мергьяматлу крар кьилиз акъудунихъ галаз сад хьиз, дарвиле авайбуруз гъвечIи куьмекарни гузва.

Руслан Мегьдиханов 1983-йисуз Урусатдин Ухта шегьерда дидедиз хьана. 2001-йисуз Дербент шегьердин 15-нумрадин мектеб куьтягьна. 2001-2006-йисара Ухтадин гьукуматдин технический университетда кIелна. Кьилин образование къачур жегьилди 2006-йисалай къениндалди вичин пешедин рекьяй Москвада къецепатан нафтIадин сервисрин тешкилатра кIвалахзава.

Авайвал лагьайтIа, Руслан еке мумкинвилер авай, такьатар гьиниздатIа течизвай кас туш. Ам адетдин къуллугъчи я, амма адан ивидик ватанпересвал ква. Хайи чIалал, эдебиятдал ва тарихдал рикI алай, абур хъсандиз чизвай ва чирвилер мадни артухарзавай инсан я.

Руслан мергьяматлувилин “Леки” фондунин векилрикай сад я. И фонд Руслан хьтин ирид ватанэгьлиди тешкилна. Гьар сада, вичин мумкинвилериз килигна такьатар чара ийиз, тайин са хиляй крар вилик тухузва. Руслан Мегьдиханова этномедениятдинни спортдин рекьяй жавабдарвал вичин хивез къачунва. Ам кьиле аваз ибретлу, ахлакьлу хейлин мультфильмаяр лезги чIалаз таржума авунва. Руслана ихтилатзавайвал, жегьилрин арада хайи чIал машгьур авунин макьсаддалди “Леки” фондуниз гележегда лезги районрин мектебда кIелзавайбурун арада лезги чIаланни эдебиятдин олимпиада тухудай фикирни ава.

Чи гьуьрметлу дустунихъ, лайихлу ватанэгьлидихъ гележегда мадни еке агалкьунар хьурай! Къуй адан берекат артух хьурай ва рикIе авай къени ниятар кьилиз акъатрай! ЧIал кIани, халкь кIани ва абурукай фикирзавай ксар чахъ гзаф хьурай. Куьрелди лагьайтIа, - Руслан хьтинбур.

Квез чидани?

Итижлу делилар

Готфрид Гьасанов - советрин композитор. Ам 1900-йисуз Дербент шегьерда дидедиз хьана. РСФСР-дин искусствойрин лайихлу деятель (1960), Сталинан 2 премиядин сагьиб (1949, 1951), Дагъустандин сад лагьай операдин автор я. Г.Гьасанов Дагъустандин авазрин медениятдин сифте векилрикай ва урус, классикадин эсеррин авазрин таблигьатчийрикай сад я. Ам Дагъустандин композиторрин Союздин бине эцигайди я. Готфрид Алкьвадар Гьасанан хтул ва шейх Мегьамед Ярагъвидин сихилдин векил я.

Дагъустан ва Азербайжан Россиядик экечIайдалай кьулухъ кьакьан дагъларин Къуруш, Кьурагь, Кьуьчхуьр ва маса хуьрерай лезгияр, мадаратдин жигьетдай хийирлувал фикирда кьуна, къерехрив гвай районриз куьч хьана ва абуру са жерге цIийи хуьрерин бине кутуна.

Лезги устIарри арадиз гьайи затIар - чIичI авай ва чIичI авачир гамар, жуьреба-жуьре чантаяр, чувалар, нехишар авай сун гуьлуьтар ранглу, иер нехишралди тафаватлу тир. Гамар кьетIендаказ геометриядин нехишралди гуьрчегарзавай, чпин кьилин къайдани “фур” (ромб) тир.

1848-йисан 14-сентябрдилай 22-сентябрдалди Ахцегь патал Имам Шамилан муьруьдринни Ахцегьа авай урус кьушунрин арада женг кьиле фена. Женг урус кьушунар гьалиб хьуналди ва Шамил Самур округдай экъечIуналди куьтягь хьана.

Дуьньяда

Кибержасусар яз гьисабзава

США-дин милли разведкади гзафни-гзаф экономикадин кибержасусвилел машгъул тир уьлквейрин тIварар кьунва. Идакай “Интерфакс” чешмеди хабар гузва.

“Китай, Россия ва Иран - ибур экономикадин жасусвилихъ галаз алакъалу тир кибермайданра активдаказ гьерекатар кьилиз акъудиз алакьзавай ва коммерческий сиреркни чинебан информация чуьнуьхдай мумкинвилер авай пуд уьлкве хьиз тафаватлу жезва”, - лагьанва 26-июлдиз раижай докладда.

Америкадин милли разведкади гьисабзавайвал, чинебан информация къачун патал и уьлквейри кар алай ресурсар серф авун давамарда. “Чна гуьзетзавайвал, Китайди, Россияди ва Иранди экономикадинни технологийрин хилез талукь США-дин сирлу информация кIватIунин гьерекатар давамарда”, - къейднава милли разведкадин малуматда.

Докладдин авторри алава хъувурвал, кибержасусвиле США-дихъ галаз сих алакъаяр авай бязи уьлквейрини иштиракнава, амма абурун тIварар кьунвач.

Идалай виликни, гуя США-дин президентдин сечкийрик къаришмиш хьана лугьуз, Россиядик са шумудра тахсирар кутаз алахънай, амма Москвади ихьтин делилар бинесузбур тирди къейднава.

Гзаф чими хьунин себеб чирна

Оксфордин университетдин алимри Чилин са бязи чкайра, гьа жергедай яз Великобританияда ва Японияда авай зегьемвал вири дуьньяда гьава дегиш хьунихъ галаз алакъалу авунва. Идан гьакъиндай “The Guardian” чешмеди малумарнава.

Гьаваяр чирдай алим Майлз Алленан фикирдалди, адетдин къайдадинбур тушир ихьтин чимивилер вилик вахтарани, месела, 1976-йисузни хьанай, а чIавуз Англияда тарихда садрани тахьай хьтин чимивал хьайиди тайинарнай. ГьакI ятIани, а чIавуз Чилел хьайи чимивал исятда авайдалай кьвед-пуд градусдин тIимил тир. Глобальный чимивилер хьуникди зегьемлу йикъар мукьвал-мукьвал жезва.

Виридуьньядин метеорологический тешкилатдин пешекарди къейдзавайвал, Чилин гьава дегиш хьуникди Кеферпатан полушарияда 2018-йисуз тарихда садрани тахьай хьтин зегьем йикъар хьанвайди тайинарнава.

Климатологдин фикирдалди, Европада авай чимивал кьве гьафтедилай хьиз агъуз аватда. Амма Скандинавияда ва Балтийский регионда цIаяр кьунин дуьшуьшар арадал атунин хаталувал гьелелиг амукьда. Гьеле июлдин юкьвара тек са Швецияда тамари цIай кьур 50 дуьшуьш малум хьанва. ЦIинин йисуз Грециядa хьайи цIаяр кьур дуьшуьшарни гьавадин чимивилихъ ва къати гарарихъ галаз алакъалу я.

Чуьхуьн тавур емишар тIуьрла…

Чуьхуьн тавунвай емишар тIуьникди Индияда са рушан мефтIеда шарарин-кукварин шарагар гьатна. Идакай “Daily Mail” чешмеди малумарна.

Нью-Делидай тир муьжуьд йисан яшда авай рушаз садлагьана кьилин тIалди азабар гана, ам вич-вичивай къакъатзавай. Руш тади гьалда духтурриз къалурна, абурузни рушак кьилин киста лугьудай азар акатнавай хьиз хьана ва и азардин вилик пад кьадай дарманар тайинарна. А дарманри рушан гьал мадни писарна: адан тIал квахьнач, ам 20 килограммдин залан хьана ва къекъведай мумкинвални амукьнач. Аялдиз нефес къачунни четин хьана.

Зур йис алатайдалай кьулухъ, диде-бубади ам маса духтурдин патав тухвана. МефтIедин шикилди къалурна хьи, рушаз кьилин мефтIедин цистицеркозди тади гузва, маса гафаралди лагьайтIа, адан кьиле шарарин шарагар аваз хьана. Духтуррин фикирдалди, рушан мефтIеда гьашаратдин шарагар чуьхуьн тавур емишарни майваяр ва я бес кьадарда ругун тавунвай вакIан як тIуьн себеб яз гьатнава.

Аялди духтурди меслят къалурай дарманар ишлемишна. Са тIимил вахтунилай рушан артухан заланвал ахлатна ва ам мектебдиз фена.

Машинрин кредитар кардик кумукьда

Чи уьлкведа автомобилар къачудайла ийизвай кьезилвилерин кредитриз талукь программа кардик хьунин муддат 2020-йисал кьван артухар хъувунва. Идан гьакъиндай тир къарар Россиядин Гьукуматдин сайтда раижнава.

Документда къейднавайвал, и проектдиз харжнавай умуми такьатрин кьадар 15 миллиард манат я. Дальный Востокдин агьалияр патал сифте яз автомобиль къачудайла 25 процентдин кьезилвал жеда. Ихьтин къарар и регионда Россиядин машинар артух хьун патал кьабулнава. Россиядин муькуь агьалияр патал 10 процентдин кьезилвал жеда.

“Кьабулнавай къарарди кьезилвилерин кредитрин программадай 2018-йисуз 45 100 автомобиль маса гудай мумкинвал яратмишда, абурукай 5800 автомобиль Дальный Востокдин округда маса гуда”, - малумарзава чешмеди.

Къейдзавайвал, Россиядин гьукум, жуьреба-жуьре программайрин куьмекдалди, цIийи машинар къачудайбуруз кьезилвилер авуниз мажбур я. Автокредитованидин программа 2015-2016-йисара кардик квай. 2016-йисуз и программадай 320-далайни гзаф машинар маса гана. Программадин сергьятра аваз агьалийривай 1 150 000 манатдал кьван къиметда авай, Россияда кIватIнавай цIийи автомобилар (гьа жергедай яз инормаркаярни) къачуз жезвай.

“Руслан” самолет туькIуьр хъийидач

Россияда Ан-124 “Руслан” самолет акъудунин кар гуьнгуьна хтуникай фикирзавач. Адан эвезда мадни залан улакь арадал гъун мумкин я. ЦIийи самолет туькIуьрунин къайда 2027-йисал кьван тайинарнавай ГПВ-дик (Госпрограмма вооружения) кутунва. “Интерфакс” чешмеди малумарзавайвал, идан гьакъиндай журналистриз вице-премьер Юрий Борисова ихтилатна.

“Исятда “Руслан” тIвар алай цIийи самолетар туькIуьрунин гереквал авач. Чахъ исятда кардик квайбурукай ибарат еке парк ава. Шаксуз, Ан-124 цIийикIа туькIуьр хъийида”, - лагьана ада.

Борисован гафарай, цIийи самолетдиз талукь тир илимдинни ахтармишунрин проект пландик ква.

Чин гьазурайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

понедельник, 6 августа

РГВК

07.00 Новости Даг.
08.00 «Заряжайся!» 6+
08.10 Мультфильмы
08.25 «Дингир Дангарчу» 6+
09.00 «Заряжайся» 6+
09.10 Х/ф «Стрекоза»
10.55 «Встречи в Театре поэзии»
12.30 Новости Даг.
12.50 «Вдохновение»
13.20 «Человек и право»
14.30 Новости Даг.
14.50 Х/ф «Долгая дорога в дюнах» 1 с.
15.50 «Годекан»
16.30 Новости Даг.
16.50 Х/ф «Есть такой парень»
18.45 Передача «Мил»
19.30 Новости Даг.
20.00 Новости Даг.
20.20 «Дагестан туристический»
20.40 «Кунацкая»
21.20 «Учимся побеждать»
21.40 «Память поколений»Узник фашизма Савельева З.П.
22.30 Новости Даг.
23.00 Время новостей Махачкала
23.20 «Глобальная сеть»
23.45 Д/с «Путешествие со вкусом»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на табасаранском языке «Мил»
01.35 Т/с «Оранжевые ерши»
02.25 «Учимся побеждать»
02.40 Х/ф «Баттерфилд 8»
04.30 Передача на табасаранском языке «Мил»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Доброе утро.
9.50 Модный приговор.
10.55 Жить здорово!
12.00 Новости.
12.15 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся!
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Вечерние новости.
18.15 Видели видео?
19.00 На самом деле.
20.00 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с "Инквизитор".
23.35 Т/с "Красные браслеты".
0.30 Время покажет.
1.30 Модный приговор.
2.35 Мужское/Женское.
3.00 Новости.
3.05 Мужское/Женское.
3.35 Давай поженимся!
4.25 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
18.00 Проблемы здравоохранения.
18.15 К юбилею Расула Гамзатова. Д/ф «Поэт аула и страны».
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
11.40 Местное время.
12.00 Судьба человека с Б/Корчевниковым.
13.00 60 минут.
14.00 Вести.
15.00 Т/с "Косатка".
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
21.00 Т/с "Искушение".
0.30 Т/с "Анжелика".
3.50 Х/ф "Семнадцать мгновений весны".

НТВ

6.30 Деловое утро НТВ.
8.30 Т/с "Возвращение Мухтара".
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с "Возвращение Мухтара".
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Т/с "Ментовские войны".
16.00 Сегодня.
16.25 Т/с "Ментовские войны".
17.20 ДНК.
18.25 Т/с "Морские дьяволы".
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Морские дьяволы".
22.00 Т/с "Лесник. Своя земля".
0.15 Т/с "Свидетели".
2.05 Еда живая и мертвая.
3.00 Х/ф "Гражданка начальница".

ДОМАШНИЙ

7.30 6 кадров. (16+).
7.35 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.40 Давай разведемся! (16+).
10.40 Тест на отцовство. (16+).
11.40 Д/ф "Преступления страсти". (16+).
12.40 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
13.45 Благословите женщину. (16+).
16.05 Мелодрама "Фиктивный брак". (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама "Понаехали тут". (16+).
22.50 Т/с "Глухарь. Возвращение". "Преступление и наказание".
23.45 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с "Глухарь. Возвращение". "Майские 3".
1.35 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
2.10 Т/с "Глухарь. Возвращение". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.20 Х/ф "Судьба резидента".
11.30 События.
11.50 Т/с "Инспектор Линли". (Великобритания).
13.40 Мой герой. Антон Макарский.
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с "Отец Браун".
16.55 Естественный отбор.
17.45 Т/с "Балерина".
19.40 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 Смертельный код.
23.05 Без обмана". "Каша из топора.
0.00 События. 25-й час.
0.35 90-е. Веселая политика.
1.25 Д/ф "Железный занавес опущен".
2.15 Х/ф "Каждому свое".
4.05 Т/с "Охотники за головами".

ЗВЕЗДА

7.40 Легенды кино.
8.25,9.15,10.05 Х/ф "Слушать в отсеках".
10.00 Военные новости.
11.35 Боевик "22 минуты".
13.00 Новости дня.
13.15 Боевик "22 минуты".
13.35 Т/с "Майор Ветров", 1-4 с.
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с "Майор Ветров", 1-4 с.
18.00 Новости дня.
18.35 Дневник АрМИ-2018.
18.55 Битва за небо.
19.45 Битва за небо.
20.35 Загадки века.
21.20 Загадки века. "Этого не знал даже маршал".
22.10 Загадки века. "Возлюбленные Сталина".
23.00 Дневник АрМИ-2018.
23.25 Х/ф "Ожидание полковника Шалыгина".
1.10 Мужество.
3.50 "Подземелье ведьм".

вторник, 7 августа

РГВК

07.00 Новости Даг.
07.15 Передача «Мил»
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильм 0+
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Д/с «Путешествие со вкусом»
09.30 Х/ф «Баттерфилд 8»
11.35 «Память поколений»
12.30 Новости Даг.
12.50 «Дагестан туристический»
13.15 Д/ф «Искусство, рожденное в горах»
13.45 «Кунацкая»
14.30 Новости Даг.
14.50 Х/ф «Долгая дорога в дюнах» 2 с.
16.30 Новости Даг.
16.50 Х/ф «Я родом из детства»
18.45 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей Махачкала
20.20 «Подробности»
20.50 «На виду»
21.40 Д/ф «Мельник Саидгасан»
21.55 «Правовое поле»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей Махачкала
23.20 «Угол зрения»
23.45 Д/с «Путешествия со вкусом»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»
01.35 Т/с «Оранжевые ерши»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Доброе утро.
9.50 Модный приговор.
10.55 Жить здорово!
12.00 Новости.
12.15 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся!
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Вечерние новости.
18.15 Видели видео?
19.00 На самом деле.
20.00 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с "Инквизитор".
23.35 Т/с "Красные браслеты".
0.30 Время покажет.
1.30 Модный приговор.
2.35 Мужское/Женское.
3.00 Новости.
3.05 Мужское/Женское.
3.35 Давай поженимся!
4.25 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
09.00 Канал «Очар»
18.00 За и против.
18.20 Д/ф «Двери в детство». Чувашия.
18.45 «Мой край родной».
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
11.40 Местное время.
12.00 Судьба человека
13.00 60 минут.
14.00 Вести.
14.40 Местное время.
15.00 Т/с "Косатка".
17.00 Вести.
17.40 Местное время.
18.00 Андрей Малахов.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
20.45 Местное время.
21.00 Т/с "Искушение".
0.30 Т/с "Анжелика".

НТВ

5.20 Суд присяжных.
6.00 Сегоня.
6.05 Суд присяжных.
6.30 Деловое утро НТВ.
8.30 Т/с "Возвращение Мухтара".
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с "Возвращение Мухтара".
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Т/с "Ментовские войны".
16.00 Сегодня.
16.25 Т/с "Ментовские войны".
17.20 ДНК.
18.25 Т/с "Морские дьяволы".
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Морские дьяволы".
22.00 Т/с "Лесник. Своя земля".
0.15 Т/с "Свидетели".
2.00 Квартирный вопрос.
3.05 Т/с "Гражданка начальница. ".

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
7.00 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.35 Давай разведемся!
10.35 Тест на отцовство.
11.35 Д/ф "Преступления страсти". (16+).
12.35 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
14.15 Мелодрама "Понаехали тут". (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама "Катино счастье". (16+).
22.40 Т/с "Глухарь. Возвращение". "Сирены". (16+).
23.40 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с "Глухарь. Возвращение". "За сутки до этого". (16+).
1.25 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
2.35 Т/с "Глухарь. Возвращение". (16+).
4.30 Тест на отцовство. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Х/ф "Медовый месяц"
9.55 Комедия "Моя морячка".
11.30 События.
11.50 Т/с "Инспектор Линли". (Великобритания).
13.40 Мой герой. Нонна Гришаева.
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с "Отец Браун". (Великобритания).
16.55 Естественный отбор.
17.45 Т/с "Балерина".
19.40 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 Осторожно, мошенники! Шоу кастрюль.
23.05 Прощание. Нонна Мордюкова.
0.00 События. 25-й час.
0.35 Свадьба и развод. Марат Башаров и Екатерина Архарова.
1.25 Д/ф "Точку ставит пуля".
2.15 Т/с "Отец Браун".

ЗВЕЗДА

9.15 Первая Мировая.
10.00 Военные новости.
10.05 Первая Мировая.
11.00 Танковый биатлон-2018. Полуфинал.
13.00 Новости дня.
13.15 Первая Мировая.
14.00 Военные новости.
14.05 Первая Мировая.
18.00 Новости дня.
18.35 Дневник АрМИ-2018.
18.55 Битва за небо. История военной авиации России. "Перелом".
19.45 Битва за небо. История военной авиации России. "Ответный ход".
20.35 Улика из прошлого. "Тайна детей Гитлера".
21.20 "Титаник. Битва титанов".
22.10 "Чернобыль. Секретная жертва".
23.00 Дневник АрМИ-2018.
23.25 Драма "Отряд особого назначения".

среда, 8 августа

РГВК

07.00 Новости Даг.
07.10 Передача «Аьрщи ва агьлу»
07.50 «Заряжайся!» 6+
08.00 Мультфильм 0+
08.30 Новости Даг.
08.45 «Заряжайся!» 6+
08.55 Д/с «Путешествия на край света»
09.30 Х/ф «Одиннадцать старых друзей Оушена»
12.00 «Подробности»
12.30 Новости Даг.
12.55 «Правовое поле»
13.30 «На виду»
14.15 Д/ф «Мельник Саидгасан»
14.30 Новости Даг.
14.50 Х/ф «Долгая дорога в дюнах» 3 с.
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Два Федора»
18.45 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный»
20.50 «Здоровье»
21.40 «Столичный эрудит»
21.50 «История Дагестана в лицах» Лермонтов на Кавказе
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей. Махачкала
23.20 «Аутодафе»
00.30 Новости Даг.

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Доброе утро.
9.50 Модный приговор.
10.55 Жить здорово!
12.00 Новости.
12.15 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся!
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Вечерние новости.
18.15 Видели видео?
19.00 На самом деле.
20.00 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с "Инквизитор".
23.35 Т/с "Красные браслеты".
0.30 Время покажет.
1.30 Модный приговор.
2.35 Мужское/Женское.
3.00 Новости.
3.05 Мужское/Женское.
3.35 Давай поженимся!
4.25 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
09.00 Канал «Даймокх»
18.00 Обряд «выход новобрачной за водой»
18.35 «Ценою жизни».
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
11.40 Местное время.
12.00 Судьба человека
13.00 60 минут.
14.00 Вести.
15.00 Т/с "Косатка".
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
20.45 Местное время.
21.00 Т/с "Искушение".
0.30 Т/с "Анжелика".
2.40 Вам, живым и погибшим, тебе, Южная Осетия.

НТВ

6.00 Сегодня.
6.05 Суд присяжных.
6.30 Деловое утро НТВ.
8.30 Т/с "Возвращение Мухтара".
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с "Возвращение Мухтара".
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Т/с "Ментовские войны".
16.00 Сегодня.
16.25 Т/с "Ментовские войны".
17.20 ДНК.
18.25 Т/с "Морские дьяволы".
19.00 Сегодня.
19.25 Д/ф "Август 2008: Принуждение к правде".
20.00 Т/с "Морские дьяволы".
22.00 Т/с "Лесник. Своя земля".
0.15 Т/с "Свидетели".
2.05 Дачный ответ.

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
7.00 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.40 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.45 Давай разведемся! (16+).
10.45 Тест на отцовство. (16+).
11.45 Д/ф "Преступления страсти". (16+).
12.45 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
14.25 Мелодрама "Катино счастье". (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама "Случайная невеста". (16+).
22.45 Т/с "Глухарь. Возвращение". "Мертвец 2". (16+).
23.45 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с "Глухарь. Возвращение". "Жалоба".
1.30 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
2.40 Т/с "Глухарь. Возвращение". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Х/ф "Дети Дон-Кихота".
9.35 Детектив "Круг".
11.30 События.
11.50 Т/с "Инспектор Линли". (Великобритания).
13.40 Мой герой. Вячеслав Малежик.
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с "Отец Браун".
16.55 Естественный отбор.
17.45 Т/с "Балерина".
19.40 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 Линия защиты. Четвертый срок Шакро.
23.05 Хроники московского быта. Последняя рюмка.
0.00 События. 25-й час.
0.35 90-е. Кремлевские жены.
1.25 Д/ф "Истерика в особо крупных масштабах".
2.20 Т/с "Отец Браун".

ЗВЕЗДА

9.00 Новости дня.
9.15 Т/с "Майор Ветров", 1-4 с.
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с "Майор Ветров", 1-4 с.
11.00 Танковый биатлон-2018. Полуфинал.
13.00 Новости дня.
13.35 Смотрящий вниз.
14.00 Военные новости.
14.05 Смотрящий вниз.
18.00 Новости дня.
18.35 Дневник АрМИ-2018.
18.55 Битва за небо. История военной авиации России. "На пороге Третьей мировой".
19.45 Битва за небо.
20.35 Секретная папка.
21.20 Секретная папка.
22.10 Секретная папка.
23.00 Дневник АрМИ-2018.
23.25 Мелодрама "Парашютисты".
1.15 Мужество.

четверг, 9 августа

РГВК

07.00 Новости Даг.
07.15 Передача «Адамти ва замана»
07.50 «Заряжайся!» 6+
08.00 Мультфильм 0+
08.30 Новости Даг.
08.45 «Заряжайся!» 6+
08.55 Х/ф «Зеленый фургон»
12.00 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный»
12.30 Новости Даг.
12.55 «Здоровье»
13.40 «Столичный эрудит»
13.55 «История Дагестана в лицах» Л
14.30 Новости Даг.
14.50 Х/ф «Долгая дорога в дюнах» 4 с.
16.30 Новости Даг.
16.50 Х/ф «Очарован тобой»
18.30 Обзор газеты «Хlакъикъат»
18.45 Передача на аварском языке «Гlаданги гlамалги заманги»
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Годекан»
20.50 «Галерея искусств»
21.20 Д/ф «Нюгди – маленький Иерусалим»
21.50 «Агросектор»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей Дагестана
23.20 Д/ф «Мир природы»
00.30 Новости Даг.

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Доброе утро.
9.50 Модный приговор.
10.55 Жить здорово!
12.00 Новости.
12.15 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся!
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Вечерние новости.
18.15 Видели видео?
19.00 На самом деле.
20.00 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с "Инквизитор".
23.35 Т/с "Красные браслеты".
0.30 Время покажет.
1.30 Модный приговор.
2.35 Мужское/Женское.
3.00 Новости.
3.05 Мужское/Женское.
3.35 Давай поженимся!
4.25 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
09.00 Канал «Маданият»
18.00 Возвращение виноградарства.
18.15 Планета «Культура».
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
11.40 Местное время.
12.00 Судьба человека
13.00 60 минут.
14.00 Вести.
14.40 Местное время.
15.00 Т/с "Косатка".
17.00 Вести.
17.40 Местное время.
18.00 Андрей Малахов.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
20.45 Местное время.
21.00 Т/с "Искушение".
0.30 Т/с "Анжелика".

НТВ

6.30 Деловое утро НТВ.
8.30 Т/с "Возвращение Мухтара".
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с "Возвращение Мухтара".
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Т/с "Ментовские войны".
16.00 Сегодня.
16.25 Т/с "Ментовские войны".
17.20 ДНК.
18.25 Т/с "Морские дьяволы".
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Морские дьяволы".
22.00 Т/с "Лесник. Своя земля".
0.15 Т/с "Свидетели".
2.05 НашПотребНадзор.
3.10 Т/с "Гражданка начальница. Продолжение".

ДОМАШНИЙ

6.00 Жить вкусно. (16+).
6.30 6 кадров. (16+).
7.00 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.35 Давай разведемся! (16+).
10.35 Тест на отцовство.
11.35 Д/ф "Преступления страсти". (16+).
12.35 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
14.15 Мелодрама "Случайная невеста". (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама "Наследница". (16+).
22.50 Т/с "Глухарь. Возвращение". "Баня". (16+).
23.50 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с "Глухарь. Возвращение". "Скандалисты". (16+).
1.30 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
2.40 Т/с "Глухарь. Возвращение". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.15 "Командир корабля".
10.20 Д/ф "Жанна Прохоренко. и".
11.30 События.
11.50 Т/с "Инспектор Линли". (Великобритания).
13.35 Мой герой.
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с "Отец Браун".
17.00 Естественный отбор.
17.50 Х/ф "Жемчужная свадьба", 3 и 4 с.
19.40 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 Вся правда.
23.05 Д/ф "Разлучники и разлучницы. Как уводили любимых".
0.00 События. 25-й час.
0.35 Хроники московского быта.
1.25 Д/ф "Неудачное свидание".

ЗВЕЗДА

9.00 Новости дня.
9.15 1812.
10.00 Военные новости.
10.05 1812.
11.00 Танковый биатлон-2018. Полуфинал.
13.00 Новости дня.
13.40 Т/с "Охота на Вервольфа". (Украина).
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с "Охота на Вервольфа". (Украина).
18.00 Новости дня.
18.35 Дневник АрМИ-2018.
18.55 Битва за небо.
19.45 Битва за небо.
20.35 Код доступа. "Уинстон Черчилль: крестный отец холодной войны".
21.20 Код доступа. "Клан Бушей.".
22.10 Код доступа.
23.00 Дневник АрМИ-2018.
23.25 Смотрящий вниз.
3.30 "Парашютисты".

пятница, 10 августа

РГВК

07.00 Новости Даг.
07.15 Передача «Гаданги гамалги заманги»
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультфильмы
08.30 Новости Даг.
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Х/ф «Рыжий, честный, влюбленный» 6+
11.30 «Пятничная проповедь»
12.05 Д/ф «Возвращение Паранга»
12.30 Новости Даг.
12.50 «Агросектор»
13.25 «Годекан»
13.55 «Галерея искусств»
14.30 Новости Даг.
14.50 Х/ф «Долгая дорога в дюнах» 5 с.
16.30 Новости Даг.
16.50 Х/ф «Случай в тайге»
18.30 Обзор газеты «Дагестанская правда»
18.45 Передача «Заманлар гете, халкъ гетмес»
19.30 Новости Даг.
20.00 Новости Даг.
20.20 «Подробности»
20.50 Проект «Поколение» «Клара Власова «Родина моего призвания»
21.40 Д/ф «Жемчужина дагестанского театра. Барият Мурадова»
22.30 Новости Даг.
23.00 Время новостей Махачкала
23.20 Д/с «Мир природы»
00.30 Новости Даг.

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
5.05 Мужское/Женское.
9.00 Новости.
9.15 Доброе утро.
9.50 Модный приговор.
10.55 Жить здорово!
12.00 Новости.
12.15 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся!
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Вечерние новости.
18.15 Видели видео?
19.00 На самом деле.
20.00 Телеигра "Поле чудес".
21.00 Время.
21.30 Международный музыкальный фестиваль "Жара".
23.55 Х/ф "Конвой".
1.50 Х/ф "Жюстин".
4.05 Модный приговор.

РОССИЯ 1

11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
18.00 Мир Вашему Дому.
18.15 Эко-проект «Южный Аграхан»
18.35 Дагестан спортивный.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
11.40 Местное время.
12.00 Судьба человека
13.00 60 минут.
14.00 Вести.
14.40 Местное время.
15.00 Т/с "Косатка".
17.00 Вести.
17.40 Местное время.
18.00 Андрей Малахов.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
20.45 Местное время.
21.00 Аншлаг" и Компания.
23.35 Веселый вечер.

НТВ

6.30 Деловое утро НТВ.
8.30 Т/с "Возвращение Мухтара".
10.00 Сегодня.
10.25 Т/с "Возвращение Мухтара".
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Т/с "Ментовские войны".
16.00 Сегодня.
16.25 Т/с "Ментовские войны".
17.20 ДНК.
18.25 Т/с "Морские дьяволы".
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Морские дьяволы".
22.00 Т/с "Лесник. Своя земля".
0.15 Т/с "Свидетели".
2.05 Мы и наука. Наука и мы.
3.05 "Гражданка начальница. Продолжение".

ДОМАШНИЙ

6.00 Жить вкусно. (16+).
6.30 6 кадров. (16+).
7.00 Д/ф "Понять. Простить". (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.35 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.40 Мелодрама "Ой, мамоч-ки!.." (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама "Ключи от счастья". (Россия - Украина). (16+).
22.50 Т/с "Глухарь. Возвращение". "Няня". (16+).
23.50 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с "Глухарь. Возвращение". "Мечта".
1.30 Комедия "Собака на сене". (16+).
4.05 Т/с "Глухарь. Возвращение". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

8.00 Д/ф "Евгений Моргунов. Под маской бывалого".
8.50 Х/ф "Первый раз прощается".
11.30 События.
11.50 Х/ф "Первый раз прощается".
13.00 А. Большова "Жена. История любви".
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Четыре кризиса любви.
17.00 Х/ф "Возвращение резидента".
20.10 Красный проект.
21.30 Дикие деньги. Андрей Разин.
22.20 Прощание. Япончик.
23.15 Удар властью. Муаммар Каддафи.
0.05 90-е. Сердце Ельцина.
0.55 Петровка, 38.
1.15 Комедия "Фантомас".
3.15 Х/ф "Забудь меня, мама!"

ЗВЕЗДА

6.35 Х/ф "Зеленые цепочки".
8.35 Х/ф "Я - Хортица".
9.00 Новости дня.
9.15 Х/ф "Я - Хортица".
10.00 Военные новости.
10.10 Детектив "Сумка инкассатора".
12.10 Чкалов.
13.00 Новости дня.
13.15 Чкалов.
14.00 Военные новости.
14.05 Чкалов.
18.35 Дневник АрМИ-2018.
18.55 Чкалов.
22.15 Т/с "Охота на Вервольфа". (Украина).
23.00 Дневник АрМИ-2018.
23.25 Т/с "Охота на Вервольфа". (Украина).
2.35 Детектив "По данным уголовного розыска".
4.05 Х/ф "Ожидание полковника Шалыгина".

суббота, 11 августа

РГВК

07.00 Новости Даг.
07.15 Передача «Заманлар гете, халкъ гетмес»
08.00 Мультфильмы
08.30 Новости Даг.
08.55 Х/ф «Жила-была девочка»
10.30 Д/ф «Жемчужина дагестанского театра. Барият Мурадова»
11.20 «Мой малыш»
11.50 Мультфильм 0+
12.05 «Подробности»
12.40 Слет учителей аварского языка в Ботлихском районе (на аварском языке)
16.30 Новости Даг.
16.50 «Дежурная часть»
17.05 Х/ф «Чегери»
18.25 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Цовкра, как она есть»
18.45 Передача «Вахтар ва инсанар»
19.30 Новости Даг.
19.50 «Дежурная часть»
20.00 Проект «Мы – народ российский. Дагестан многонациональный»
20.50 «Полифония»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Х/ф «Улица полна неожиданностей»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача «Вахтар ва инсанар»
01.35 «Мой малыш»
02.00 Х/ф «Шанхайский экспресс»
03.20 «Полифония»

ПЕРВЫЙ

6.40 М/с "Смешарики. Новые приключения".
6.55 Х/ф "Перекресток".
9.00 Играй, гармонь любимая!
9.45 Слово пастыря.
10.00 Новости.
10.15 Ольга Шукшина. "Если бы папа был жив...
11.10 Теория заговора.
12.00 Новости.
12.15 Идеальный ремонт.
13.20 Роберт Рождественский. "Не думай о секундах свысока.
14.25 Роберт Рождественский. Эхо любви.
16.30 Кто хочет стать миллионером?
18.00 Вечерние новости.
18.15 Видели видео?
19.50 Сегодня вечером.
21.00 Время.
21.20 Сегодня вечером.
23.00 КВН. Премьер-лига.
0.30 Х/ф "Невероятная жизнь Уолтера Митти".
2.35 Модный приговор.
3.40 Мужское/Женское.

РОССИЯ 1

08.05 Государственному ансамблю народных инструментов РД 80 лет.
5.15 Т/с "Господа полицейские".
7.10 Живые истории.
8.00 Россия. Местное время.
9.00 По секрету всему свету.
9.20 Сто к одному.
10.10 Пятеро на одного.
11.00 Вести.
11.20 Вести. Местное время.
11.40 Юмор! Юмор! Юмор!!
13.55 Х/ф "Старшая жена".
18.00 Привет, Андрей!
20.00 Вести.
20.50 Х/ф "Провинциальная мадонна".
0.50 Х/ф "Заезжий молодец".
2.55 Т/с "Личное дело".

НТВ

8.00 Сегодня.
8.20 Их нравы.
8.40 Готовим с А. Зиминым.
9.10 Кто в доме хозяин?
10.00 Сегодня.
10.20 Главная дорога.
11.05 Еда живая и мертвая.
12.00 Квартирный вопрос.
13.05 Поедем, поедим!
14.00 Жди меня.
15.05 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Однажды...
17.00 Т/с "Пес".
19.00 Сегодня.
19.25 Т/с "Пес".
22.35 Тоже люди. О. Федорова.
23.25 Х/ф "Зеленая карета".
1.15 Квартирник НТВ у Маргулиса". Группа "Uma2rman.
2.15 Таинственная Россия.
3.00 Т/с "Гражданка начальница. Продолжение".

ДОМАШНИЙ

6.30 Жить вкусно. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.10 Х/ф "Благословите женщину". (16+).
10.30 Х/ф "Дом с сюрпризом". (16+).
14.15 Х/ф "Право на ошибку". (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Т/с "Великолепный век". (16+).
22.55 Д/с "Москвички". (16+).
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Х/ф "Три счастливых женщины". (16+).
4.00 Д/с "Москвички". (16+).
5.00 6 кадров. (16+).
5.30 Жить вкусно. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.40 Марш-бросок.
6.10 Х/ф "Дети Дон-Кихота".
7.45 Православная энциклопедия.
8.10 Х/ф "Сказка о царе Салтане".
9.35 Х/ф "Интриганки".
11.30 События.
11.45 Комедия "На Дерибасовской хорошая погода, или На Брайтон-Бич опять идут дожди".
13.35 Смех с доставкой на дом.
14.30 События.
14.45 Х/ф "Портрет любимого".
18.20 Детектив "Ложь во спасение".
22.00 События.
22.20 Красный проект.
23.40 Право голоса.
2.55 Пятый год от конца мира.
3.25 Прощание. Япончик.
4.20 Дикие деньги. Андрей Разин.

ЗВЕЗДА

7.20 Степанова памятка.
9.00 Новости дня.
9.15 Легенды цирка.
9.40 Последний день.
10.30 Не факт!
11.35 Загадки века.
12.20 Улика из прошлого.
13.00 Новости дня.
13.15 Улика из прошлого.
13.25 Секретная папка. Проект "Бен Ладен". Конец мифа.
14.25 Х/ф "Родина или смерть".
16.30 Танковый биатлон-2018. Финал.
18.00 Новости дня.
18.10 Задело!
18.25 Х/ф "Берем все на себя".
20.00 Церемония награждения и закрытия Армейских международных игр-2018.
22.10 Х/ф "Наградить".
23.00 Новости дня.
23.20 Х/ф "Наградить ".
0.15 Х/ф "На войне, как на войне".

воскресенье, 12 августа

РГВК

07.00 Новости Даг.
07.15 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
07.55 «Мой малыш»
08.30 Время новостей Дагестана
08.45 Х/ф «Улица полна неожиданностей»
10.15 «Полифония»
11.45 «Правовое поле»
12.20 «Галерея искусств»
12.50 «Агросектор»
13.20 Праздник лезгинского народного героического эпоса «Шарвили 2018»
16.10 Х/ф «Кубачинская свадьба»
17.00 Мультфильм 0+
17.20 «Человек и право»
18.45 «Учимся побеждать»
19.05 «Годекан»
19.30 Время новостей Дагестана. Итоги
20.30 «Встречи в Театре поэзии»
21.55 «Вдохновение»
22.30 Время новостей Дагестана. Итоги
23.25 Х/ф «Стрекоза»
01.10 «Годекан»
01.35 Х/ф «По ком звонит колокол»
04.05 «Человек и право»
05.05 Х/ф «Светлый путь»

ПЕРВЫЙ

7.30 М/с "Смешарики. ПИН-код".
7.45 Часовой.
8.15 Здоровье.
9.20 Непутевые заметки.
10.00 Новости.
10.15 Маргарита Терехова. Одна в Зазеркалье.
11.15 Честное слово с Ю. Николаевым.
12.00 Новости.
12.15 Достояние Республики: Анна Герман.
14.00 Т/с "Анна Герман".
18.50 Клуб Веселых и Находчивых.
21.00 Воскресное "Время".
22.00 Звезды под гипнозом.
23.45 Х/ф "Заложница".
1.25 Модный приговор.
2.25 Мужское/Женское.
3.20 Давай поженимся!
4.10 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

08.45 Местное время. Вести-Дагестан. События недели. Информационно-аналитическая программа.
6.45 Сам себе режиссер.
7.35 Смехопанорама.
8.05 Утренняя почта.
8.45 Местное время.
9.25 Сто к одному.
10.10 Когда все дома с Тимуром Кизяковым.
11.00 Вести.
11.20 Т/с "Врачиха".
20.00 Вести.
22.00 Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым.
0.30 Газ. Большая игра.
1.25 Д/ф "Пирамида".
2.25 Т/с "Право на правду".

НТВ

8.00 Сегодня.
8.20 Их нравы.
8.40 Пора в отпуск.
9.25 Едим дома.
10.00 Сегодня.
10.20 Первая передача.
11.00 Чудо техники.
11.50 Дачный ответ.
12.55 НашПотребНадзор.
14.00 У нас выигрывают!
15.05 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Следствие вели...
18.00 Новый русские сенсации.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с "Шаман. Новая угроза".
23.30 Комедия "Джимми - покоритель Америки". (США). (18+).
1.00 Т/с "Гражданка начальница. Продолжение".

ДОМАШНИЙ

6.30 Жить вкусно. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.40 Мелодрама "Молодая жена". (16+).
9.35 Мелодрама "Попытка Веры". (16+).
13.45 Мелодрама "Ключи от счастья". (16+).
17.30 Свой дом. (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Т/с "Великолепный век". (16+).
22.40 Д/с "Москвички". (16+).
23.40 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама "С новым счастьем!..", 5-7 с. (16+).
3.00 Д/с "Москвички". (16+).
4.00 Д/ф "Курортный роман". (16+).
5.25 6 кадров. (16+).
5.30 Жить вкусно. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

7.45 Фактор жизни.
8.15 Звезды "Дорожного радио.
9.20 Комедия "Фантомас". (Франция).
11.30 События.
11.45 Х/ф "Забудь меня, мама!"
13.40 Смех с доставкой на дом.
14.30 События.
14.45 Свадьба и развод. Анастасия Волочкова и Игорь Вдовин.
15.35 Хроники московского быта. Звездная жилплощадь.
16.25 90-е. Королевы красоты.
17.15 Х/ф "Любовь вне конкурса".
20.50 Детектив "Дудочка крысолова".
0.30 События.
0.45 Петровка, 38.

ЗВЕЗДА

7.25 Комедия "Небесный тихоход".
9.00 Новости недели.
9.25 Служу России.
9.55 Военная приемка.
10.45 Политический детектив.
11.10 Воздушный лев Амет-Хан.
12.00 Детектив "Последний приказ генерала".
13.00 Новости дня.
13.15 Детектив "Последний приказ генерала".
14.10 Х/ф "Прорыв".
16.00 Боевик "Ноль-седьмой" меняет курс".
18.00 Новости. Главное.
18.40 Д/ф "Истребители 2-й мировой войны".
21.55 История воздушного боя.
23.35 Х/ф "Хроника пикирующего бомбардировщика".

КУЛЬТУРА с 6 по 12 августа

ПОНЕДЕЛЬНИК

6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00 Новости культуры.
9.30 Д/ф "Библиотека Петра: слово и дело".
10.15 Х/ф "Ошибка Тони Вендиса".
12.30 "Эта пиковая дама".
13.20 Д/ф "Мифы и легенды Бауманки".
14.10 Д/ф "Пабло Пикассо и Дора Маар".
15.10 Пятое измерение.
15.40 Д/ф "Гутенберг и рождение книгопечатания". (Франция).
16.30 Концерт
17.30 Отечество и судьбы.
18.00 Т/с "Все началось в Харбине", 1 с.
18.45 Д/ф " Меня реальной больше нет".
19.45 Абсолютный слух.
20.25 Спокойной ночи
20.40 Д/ф "Гутенберг и рождение книгопечатания". (Франция).
21.35 Голландские берега.
22.00 Х/ф "Следствие ведут ЗнаТоКи". "Он где-то здесь", 1 с.

ВТОРНИК

6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00 Новости культуры.
9.30 Голландские берега.
10.15 Театральный архив.
10.45 Х/ф "Следствие ведут ЗнаТоКи". "
12.10 Д/с "Архивные тайны". "1969 год.
12.40 Фильм-спектакль
13.50 Абсолютный слух.
14.30 Д/с "Симон Шноль. От 0 до 80".
15.10 Пятое измерение.
15.40 Д/ф "История, уходящая в глубь времен",
16.35 Опера "Алеко".
17.30 Отечество и судьбы. Вяземские.
18.00 Т/с "Все началось в Харбине", 2 с.
18.45 Д/ф "Авилов".
19.30 Новости культуры.
19.45 Абсолютный слух.
20.25 Спокойной ночи, малыши!
20.40 Д/ф "История, уходящая в глубь времен",
21.35 Голландские берега.
22.00 Х/ф "Следствие ведут ЗнаТоКи".

СРЕДА

6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00 Новости культуры.
8.20 Х/ф "Волшебный голос Джельсомино", 2 с.
9.30 Голландские берега.
10.15 Театральный архив.
10.45 Х/ф "Следствие ведут ЗнаТоКи".
12.10 Д/с "Архивные тайны". "1939 год.
12.40 Фильм-спектакль
13.50 Абсолютный слух.
14.30 Д/с "Симон Шноль. От 0 до 80".
15.10 Пятое измерение.
15.40 Д/ф "История, уходящая в глубь времен"
16.35 Романсы С. Рахманинова. М. Гулегина и А. Гиндин.
17.30 Отечество и судьбы.
18.00 Т/с "Все началось в Харбине", 3 с.
18.45 Больше, чем любовь.
19.45 Абсолютный слух.
20.25 Спокойной ночи
20.40 Д/ф "История, уходящая в глубь времен"
21.35 Голландские берега.
22.00 Х/ф "Следствие ведут ЗнаТоКи".
23.50 Т/с "Все началось в Харбине"

ЧЕТВЕРГ

6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00 Новости культуры.
9.30 Голландские берега.
10.15 Театральный архив.
10.45 Х/ф "Следствие ведут ЗнаТоКи". "Полуденный вор", 1 с.
12.15 Д/с "Архивные тайны". "1963 год. .
12.40 Фильм-спектакль
13.50 Абсолютный слух.
14.30 Д/с "Симон Шноль. От 0 до 80".
15.10 Пятое измерение.
15.40 Д/ф "История, уходящая в глубь времен"
16.35 С. Рахманинов.
17.30 Отечество и судьбы.
18.00 Т/с "Все началось в Харбине", 4 с.
18.45 Больше, чем любовь.
19.45 Абсолютный слух.
20.25 Спокойной ночи
20.40 Д/ф "История, уходящая в глубь времен"
21.35 Голландские берега. Умная архитектура. Фильм 4.
22.00 Х/ф "Следствие ведут ЗнаТоКи". "Полуденный вор", 2 с.
23.15 Цвет времени. Эдгар Дега.

ПЯТНИЦА

6.30,7.00,7.30,8.00,10.00,15.00 Новости культуры.
9.30 Голландские берега.
10.15 Театральный архив.
10.45 Х/ф "Следствие ведут ЗнаТоКи". "Полуденный вор", 2 с.
12.05 Д/с "Архивные тайны". "1956 год.
12.30 Фильм-спектакль
13.50 Абсолютный слух.
14.30 Д/с "Симон Шноль. От 0 до 80".
15.10 Х/ф "Космический рейс".
16.20 С. Рахманинов.
17.55 Х/ф "Ваня".
19.45 Искатели. "Тайна авдотьинского подземелья".
20.35 Х/ф "Выстрел в темноте".
22.15 Линия жизни.
23.30 Иль Диво.
0.35 Д/с "Экзотическая Шри-Ланка". "Побережье гигантов".
1.30 Искатели. "Тайна авдотьинского подземелья".
2.15 М/ф: "Балерина на корабле", "Притча об артисте".

СУББОТА

7.05 Х/ф "Ваня".
8.40 М/ф "Приключения волшебного глобуса, или Проделки ведьмы".
9.50 Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым.
10.20 Х/ф "Выстрел в темноте".
12.00 Д/с "Экзотическая Шри-Ланка". "Побережье гигантов".
12.55 Передвижники.
13.20 Иль Диво.
14.25 Х/ф "Кража".
16.30 Большой балет-2016.
18.50 Х/ф "На подмостках сцены".
20.15 Д/ф "Фрида Кало и Диего Ривера".
21.00 Х/ф "Квартира".
23.05 Гала-концерт в Парижской опере.
0.20 Х/ф "Черная стрела".
1.45 Д/ф "Река, текущая в небе". (Австрия).
2.40 М/ф: "Длинный мост в нужную сторону", "Дождь сверху вниз".

ВОСКРЕСЕНЬЕ

9.05 М/ф: "Две сказки", "Оранжевое горлышко", "Сказка о золотом петушке".
10.15 Обыкновенный концерт
10.45 Х/ф "Черная стрела".
12.15 Неизвестная Европа.
12.40 Научный стенд-ап.
13.20 Д/ф "Река, текущая в небе". (Австрия).
14.10 Гала-концерт в Парижской опере.
15.25 Х/ф "Квартира".
17.25 Пешком... Москва нескучная.
18.00 Искатели. "В поисках подземного города".
18.45 Романтика романса.
19.40 Х/ф "Не бойся, я с тобой!"
22.10 Опера "Порги и Бесс". (18+).
0.45 Х/ф "На подмостках сцены".
2.10 Искатели. "В поисках подземного города".

РАДИО

ИСЛЕН, 6-АВГУСТ
12.10 «Дагъустан». Хабарар
12.35 «Хважамжам».

САЛАСА, 7-АВГУСТ
12.10 «Дагъустан». Хабарар
12.30 "Карчи Дагъустан".

АРБЕ, 8-АВГУСТ
12.10 «Дагъустан». Хабарар
12.30 «Девирар».

ХЕМИС, 9-АВГУСТ
12.10 «Дагъустан». Хабарар. Газетдин обзор
12.30 «Вахт ва жегьилар».

ЖУЬМЯ, 10-АВГУСТ
12.10 «Дагъустан». Хабарар
12.30 «Исламдин сес».

КИШ, 11-АВГУСТ
10.43 «Гьафтедин нетижаяр»
10.50 Концерт.

ГЬЯД, 12-АВГУСТ
10.43 «Кард». Аялар патал программа

Программа гьазурайди - Н.РАШИДОВА

Багъри ерияр

Хуьр авай - Макьар

“ЦIийи Кавказ” дестеди Ш.Шабатованни А.Омарован урус чIалал кхьенвай “Он живет в памяти народной” ктаб чапдиз гьазурнава. Ам партиядин ва государстводин деятель, вичин девирда Кьасумхуьруьн районда важиблу къуллугъар тамамарай Рамазан Мегьамедагьаевич Эминовакай ва адахъ галаз алакъалу яз Ватандин ЧIехи дяведилай гуьгъуьниз та Советрин Союз чкIидалди чи халкьдин уьмуьрда хьайи жуьреба-жуьре вакъиайрикай я. КIелзавайбурун фикирдиз чна ктабдай са чIук - Р.М. Эминован хайи хуьруькай суьгьбет теклифзава. Суьгьбет ийизвайди Дербентдин В.Эмирован тIварунихъ галай кадетрин корпусдин директор, полковник Максим Рамазанович Эминов ктабдин кьилин игитдин хва я.

Райцентрдивай яргъа, Кьурагь райондин сергьятдив гвай гъвечIи Макьарни вири халкьдин уьмуьрдалди яшамиш жезвай. Макьавийривайни чпин лайихлу хуьруьнэгьлийрикай лугьуз жеда. Абурун арадай, зегьметдин ва дуланажагъдин шартIари лигимарнавай малдаррин ва лежберрин рухвайрикай алимни жагъида, чIехи официрни, виридан патай гьуьрмет къазанмишнавай муаллимни, тIвар-ван акъатнавай маса кеспийрин векиларни. ИкI, макьави Асул Сейфуллаеван тIвар чи халкьдиз хъсандиз чида. Агъзурралди масабурухъ галаз санал Ватандин ЧIехи дяведин фронтра женгер чIугур колхозчи, майор, батальондин командир, Ватандин дяведин кьве, Александр Невскийдин, Женгинин Яру Пайдахдин, Яру Гъед орденрин ва са жерге маса наградайрин сагьиб. Ам Советрин Союздин Игитвилин тIвар гун патални къалурнай, анжах и кардиз вич са девирдани терг тежер бюрократияди манийвалнай.

Макьар, чи патай Арандиз куьч хьайи сифте хуьр я. Дагъдин мишекъат шартIара жемят кесибвиляй акъатзавачир, цадай чил, мал-къара хуьдай уьруьшар кьит, хуьр амай дуьньядихъ галаз алакъалу ийизвай рехъ четинди тир. Гьелбетда, икI гзаф дагълух хуьрерикай лугьуз жедай, анжах чи хуьре и месэла мадни хцидаказ акъвазнавай. Чкадал виридаз кIвалах авачирвиляй жегьилрин са кьадар пай Бакудиз, нафтIадин мяденра зегьмет чIугваз, гьакIни гьуьлуьн а патаз, Туркменистандиз, маса чкайризни физвай. Текдизни физвай, сагъ хизанарни, Бакудин анжах Бине поселокда чи хуьряй цIуд хизан яшамиш жезвай.

Гьа икI, чи хуьруьнбур гьеле Кьиблепатан Дагъустанда 1966-йисан чIехи курвилер гъайи залзаладилай вилик 1962-йисуз хайи чкадилай юзанай. Макьавийриз Агъа СтIалрин чилерал бинеламиш хьун теклифнай, гьар са хизандиз кIвал эцигдай ва хсуси майишат кутадай 25 сотых чилни чара авун хиве кьунай. Анжах чибур рази хьаначир: са колхоздай маса колхоздиз? Ваъ, кIандач! ШартIар са кьадар писбур хьунизни килиг тавуна, абуру Герейханован совхоз хкянай: ина са хизандал анжах 7 сотых чил гьалтнай. Чкани дуланажагъ патал къулайсузди, аваданламиш тавунвайди тир. Агъа СтIалрин мулкуниз лагьайтIа, гила вижевай хуьр арадал атанвай СтIал-Къазмайрал, залзаладилай гуьгъуьниз ЦицIигъар куьч хьанай, абурун гьар са хизандиз анжах 15 сотка чил чара авунай. Эхиримжи хизан 1965-йисуз экъечIай куьгьне Макьар тарихдиз хъфенай.

Кьвед лагьай класс куьгьне хуьре акьалтIарай зи, аялдин, бейнида вуч амукьнай адакай? Гафаралди лугьуз тежер кьван гуьзел тир чи сувар! Гьар са макьавидин рикIел аламай тим-тик чарх авай, адан кьилелни - колхоздин ятахар. ЧIехи бубади, рагьмет хьуй вичиз, цIикьвед йисалай эгечIна, вичин уьмуьрдин эхирдалди чубанвал авурди тир. Ада зунни ятахрал тухудай. Чубанри нек ацадайла, за абуруз хипер бередихъ гьализ куьмек гудай. Хиперилай гьейри, чина калерни гамишар хуьдай. Хуьруьн уьмуьрда чарасуз герек балкIанарни авай. Тик гуьнейрик квай никIерин куьлуь зулара комбайнийривай къекъвез жедачир, къуьл, мух, сил мукалралди гуьдай. Фрунзедин тIварунихъ галай чи колхоздихъ арандани чил авай. ХъуьтIуьз мукьва хьайила, аниз хипер гьал хъийидай, чубанарни чуьлда тек акъвазнавай са къазмада яшамиш жедай.

Чи хуьр пипин, гийин ва мегьуьн тарар акахьнавай тамари элкъуьрна кьунвай. Тама булдиз чIуру кицикар, чумалар, инияр ва маса емишмайва дигмиш жедай. Гатун вахтунда хуьруьн аялриз виридалайни кIани некьийрин дад рикIелай алатдани мегер! Куьгьне хуьруьн уьруьшар ширин цин булахар галачиз фикирдиз гьиз жедач. Чаз бахчаяр авай, абуру емишарни гузвай, инсанри ял ядай чкаярни тир. Бахчайра хуьруьнвийрин са шумуд несилдин рикIел аламай тарарни гьалтдай. Колхоздихъ тежрибадин чешне яз цанвай кьве гектардин ичинни чуьхверрин акурдан рикIелай тефидай хьтин багьни авай. Хуьр куьч хьайидалай кьулухъ гзаф йисар алатайлани, заз чидайвал, вичихъ иесивилелди гелкъвезвачиртIани, а багъ амай. Анай кIандайдавай емишар кIватIиз, консервийрин заводдиз вахкуз жедай.

Чи хуьруьнви, рагьметлу Къурбан халуди чуьлда-тама чIуру къелемриз къени емишрин тIурар гудай. Гуьгъуьнлай, цIийи чкадиз куьч хьайидалай кьулухъни ада и кар акъвазарначир. Халкьдин рикIелай ракъур тийизвай гуьмбет хьиз, ЦIийи Макьа гилани Къурбанан багъ ама. Куьгьне хуьруьнвийрикай рахадайла, зи рикIел фекьи Гьажимирзени хквезва. Ам, Кьулан Азияда, белки, Бухарада, кIелна, исламдин дерин чирвилер къачунвай вичин девирдин алим тир. Ихтилатрай заз чидайвал, виликамаз аян хьана, ада вичин уьмуьрдин юлдашдиз эверна, чеб кьведни санал рекьидайдакай лагьанай. Гьада лагьайвал хьунни авунай, пакад юкъуз абур кучукнай.

Чи хуьр гилани Макьарин вирелди машгьур я. Зи рикIел алама, аял чIавуз вире яд, гьамга хьиз, михьи тир: адан лап юкьвал кьван сирнав авурлани, дегьнедай ргаз акъатзавай булахар аквадай. Вире кьериз-цIаруз балугъарни жедай. Чна абур рапарикай авур кIиреральди кьадай. ХъуьтIуьз вир муркIадин яцIу къатуни кIевдай, а муркIадикай чна кIусар хадай ва абур тухвана бузханада хуьдай. Вирин вини пад чIехи таму кьунвай, кьве километрдиз кьван фенвай дередин кьилени дарман цин чешмеяр авай.

Мадни чи хуьр картуфралди машгьур тир. Кьасумхуьруьн гьафте-базардал, Макьарин картуфар амаз, масабур къачудачир. Чна канабарни цадай. Канабдин рухар лагьайтIа, гьар са кIвалин чилик квай. Канабдин гъаларикай техилар твадай еке ва тIарам, чуваларни храдай, хуьруьн кIвалахра чарасуз герек епер ва цIилерни ийидай. Канабдин фин недай тIямлу затIарик кутадай, месела, - мехкIуьтдик.

Гила гьар са туьквенда маса гузвай кендирагьни ийидай. Чи са дагъда шамагъаждин там экъечIзавай. Гатфарин кьиляй шамагъаждик миже акатиз эгечIайла, адалай хам алуддай, ам хъенчIин къапуниз кIватIдай. Жуфтдиз кIевай а къапунин кIаникай гъвечIи тIеквен тадай. Къаб цIал эцигдай, шамагъаждин хам цIраз эгечIайла, арадал атай кендирагъ тIеквендик кутунвай маса гъвечIи къапуниз авахьдай. И жуьреда сарар михьдай паста эвездай затIни жезвай, гьам аялриз, гьамни чIехибуруз машгьулатни.

Вирелай вине Ругунрин хуьр авай, чи виридалайни мукьва къуншияр. Муькуь къуншияр - Сарагрин хуьрни галаз абур Кьурагь райондик акатзавай. Мадни чи къуншияр тир ХпитIар, Хутаргъар, Кьеан, Бигер. Ибур вири, чи хуьрни кваз, Ялцугърин хуьруьн советдик акатзавай. Гьайиф хьи, и къадим хуьрерикай къе садни амач.

Чи хуьряй Кьасумхуьрел 17 километр мензил авай. Аниз чун Ялцугъай, Вини Арагъай, агакьдайла, Алидхуьряй яна физвай. Райцентрадиз, базардиз ва я маса са дердидал яхдиз физ вердиш тир. Гьеле 1965-йисалди гьатта Дербентдизни рейсинин автобусар авайди тушир. ЧIехи бубади зун, 2-класс куьтягьнавай гада, вичихъ галаз Кьасумхуьрел гьикI тухванайтIа, зи рикIел алама. Аниз заготконторадиз чна гамиш гьалнай, ам вахкана, нянихъ кIвачи-кIвачи кIвализ хтунни авунай. Яраб гилан цIуд йисавай гададивай йикъа гьихьтин рехъ атIуз жедатIа?..

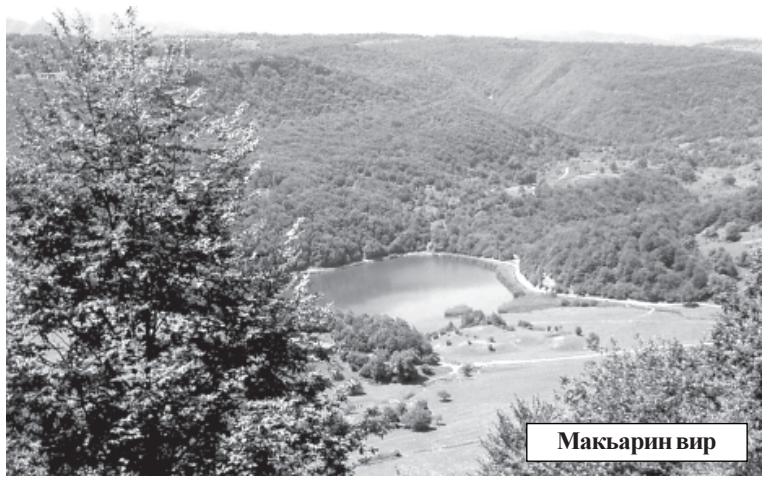

Макьарин вир

Урус чIалай элкъуьрайди А.ОМАРОВ я.

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

27-29-июлдиз Смоленск шегьердин “Юбилейный” спортдин дворецда азаддиз кьуршахар кьунай спортдин ветеранрин арада Россиядин ачух чемпионат кьиле фена. Уьлквединбурухъ галаз санал ана мукьвал тир къецепатан уьлквейрин са жерге командайрини иштиракна. Шад жедай кар ам я хьи, нуфузлу и акъажунра Дагъустандин дестедик квез 69 йисан яшдавай чи машгьур пагьливан, РД-дин физкультурадинни спортдин лайихлу работник Къариб АШУРАЛИЕВАНИ агалкьунралди иштиракна.

Вад сеферда РФ-дин чемпион!

70 килограммдин заланвал авай уьлкведин зурба пагьливанрин арада 1-чка кьуналди, ада къизилдин медаль къазанмишна. Спортдин ветеранрин арада 2 сеферда Европадин чемпион ва 2 сеферда дуьньядин чемпионатда гимишдин медалдин сагьиб тир ада гила 5-сеферда РФ-дин чемпионвилин титул тестикьар хъувуналди, мад сеферда дуьньядин чемпионатра иштиракдай ихтияр къачуна. Лезгийрикай спортдин ветеранрин арада Къариб Ашуралиев ихьтин гьуьндуьр дережадиз хкаж хьанвай сифте пагьливан я.

Азаддиз кьуршахар кьунай Дагъустанда СССР-дин спортдин сад лагьай мастер Абдулали Гъаниеван ученик хьайи, вичин баркаллу стха (имидин хва), зурба пагьливан Руслан Ашуралиеван ирс-рехъ лайихлудаказ давамарзавай Къариб Ашуралиева Смоленскдай хтайла, ингье, чаз вуч лагьанатIа:

- Яшлу кьилихъ зун уьлкведин ва дуьньядин гьасиррал, гьелбетда, тIвар ва я медалар патал экъечIзавач. Уьмуьрлух Ахцегьа ДЮСШ-да тренервиле кIвалахиз хьайи зун хуьруьн жегьилриз жуван хсуси чешнедалди тарс-тербия гуз, абур спортдин гъалибвилерал руьгьламишиз, къастунал кIеви, ватанперес халисан пагьливанар тербияламишиз алахъзава. Акъажунрин и рекьера заз куьмекзавай, зи къуватрихъ инанмиш ксариз ва чешне къачуз кIанзавай жегьилриз чухсагъул...

Къуй, Къариб стха, ваз Аллагьди чандин сагъвал, яргъи уьмуьр гурай, дуьньядин чемпион жедайвал ви руьгьдинни бедендин къуватар артух хьурай, - дамахдивди алхишзава чна адаз.

Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

Мукьвара Ахцегь райондин Къурукаларин хуьре футболдай сифте сеферда яз турнир кьиле фена. Вич Къурукаларин хуьряй тир алакьунар авай футболист, алай вахтунда Брянск шегьердин “Спутник” клубда гьужумчи яз къугъвазвай Мегьамед Алишеван призар къачун патал тешкилай турнирда са шумуд командади иштиракна.

Къугъунрин нетижада 1-чка “Женни”, 2-чка “Арсенал” ва 3-чка “Къужах” командайри кьуна. Турнирдин нетижада лап хъсан гьужумчи виридалайни жегьил Къадир Эльдаровакай хьана.

Алишеван турнир

Къугъунрин иштиракчийриз пишкешар гудалди вилик Ханлар Алишева вири иштиракчияр тебрикна, абуруз спортда агалкьунар алхишна. Ада алава хъувурвал, алакьунар авай жегьилриз куьмек гуз ам гьамиша гьазур я. Жегьил футболистрин гуьгъуьлар ачух жедай гафар Ахцегь хуьруьн администрациядин кьил Низами Эфендиевани лагьана. Мумкинвилериз килигна, ада футболдин майдан авайдалай хъсан хъувун хиве кьуна. ТIварван авай футболист Мегьамед Алишеваз ва турнирдин иштиракчийриз алхишдин келимаяр “Ахцагь” футболдин командадин тренер Камил Гьажиева, муаллим Нурудин Багьирова, Ахцегь райондин жегьилрин комитетдин векил Айвар Насирова, спортдин мярекатрин тешкилатчи Нурудин Дагъларова ва Къурукаларин школадин директор Гьайдар Эльдарова лагьана.

Гуьгъуьнлай агалкьунар хьайи командайриз кубокар ва къиметлу савкьатар гана.

Футболдай вичин ватанда турнир кьиле тухунин макьсаддикай хабар кьурла, Мегьамед Алишева заз ихьтин ихтилатна: “Заз хъсандиз чизва хьи, жегьилар спортдал желбунихъ, абуруз чпин алакьунар къалурдай мумкинвал гунихъ еке метлеб ава. И турнирдин макьсадни жегьилриз мумкинвал гун я. Аял чIавуз заз спортдин жигьетдай зи халу, муаллим Тофик Максимова куьмекар гана. Футбол къугъваз эгечIай вахтара халуди заз гьамиша куьмек гуз, ашкъи кутаз хьана. Ам вич спортдал гзаф рикI алай инсан я. Гьеле 9-классда авайла ада заз Ставрополдин командада къугъун теклифна. Са тIимил къалабулух акатнатIани, за жуьрэтлувал къалурна. Пакадин юкъуз зун тренер Камил Гьажиевахъ галаз Ставрополдиз рекье гьатна... Къурукаларин хуьре футболдин сад лагьай турнир тухуник зи тренердин пайни ква. Акъажунра судья яз иштиракай Рамидин Гьажимурадоваз, рикIел аламукьдай шикилар ягъай Юсиф Саркароваз ва спортдин и мярекатда иштиракай виридуруз за чухсагъул лугьузва”.

Ада алава хъувурвал, Къурукаларин хуьре футболдин турнир гьар йисуз кьиле тухуда.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:
Дагъустан Республикадин печатдин ва информациядин министерство
367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 “а”

КЬИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГЬИМОВ
Тел/Fax. (872-2) 65-00-60
E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЬИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
М. А. АГЬМЕДОВ
65-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГЬИМОВ
65-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
65-00-59

КУЛЬТУРАДИН
Э. Д. ШЕРИФАЛИЕВ
65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
65-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА
65-00-58

БУХГАЛТЕРИЯ
65-00-62

КАССА
65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЬАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
З. БАБАЕВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакъадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гуьзчивал авунин рекьяй Федеральный къуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2016-йисан 12-декабрдиз регистрация авуна.
Регистрациядин нумра ПИ ТУ 05-00358
Макъалаяр редакцияди туькIуьр хъийизва. Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур элкъвена вахкузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикирар сад тахьун мумкин я.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:
367018, Махачкъала, Насрутдинован проспект, 1 “а”. Печатдин кIвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:
Йисан - 63249
Зур йисан - 51313
Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахкана - 17.00
Газет **“Издательство” “Лотос”** ООО-дин типографияда чапна.
367000, Махачкъала, Пушкинан куьче, 6.

Тираж 7380

(Гь) - И лишандик квай материалар гьакъидихъ чапзавайбур я.
(12+) - Икьван яшар хьанвайбуру кIелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:
ГБУ “Редакция республиканской газеты “Лезги газет”
УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Камалдин фенжан

√ *Дерин манадин, метлеб лап куьрелди лугьузвай гафар гьам абурун автор, гьамни кIелзавайди патал - акьул-камалдин, спорт лагьайтIа, бедендин ва мускулрин гимнастика я.*

√ *Камаллу гафарин манадин гъавурда вири акьадач, анжах еке акьул, бажарагъ авай ксари абурун деринвални успагьивал кьатIунда.*

√ *Дерин манадин гафар уьмуьрдин, яшайишдин асул камал я. Абур булвилелди авай ктабри инсанар чпихъди ялда, желбда. Ктабар кIелдайла, гьахьтин гафар ва ибараяр жагъуриз алахъна кIанда.*

√ *Камаллу гафуник далдаламиш хьанвай дерин мана ква.*

√ *Камаллу гаф дувулар деринриз фенвай гуьзел цуьк хьиз я.*

√ *Ахьтин камаллу гафар жеда хьи, абуру муракаб крарин, вакъиайрин асул гьакъикъатни тажубардай хьтин кутугайвилелди ачухарда.*

√ *Камалдин гафуни я са цIийивал ачухарда, я малум тир кардиз, гьакъикъатдиз нур-экв яда.*

√ *Камалдин гафар кIелуналди ахмакь акьуллу жедач, амма акьуллуди деринда фикируниз мажбурда.*

√ *Руьгьдай регьимлуди, тамамди, хъсан къилихринди хьун патал гьар юкъуз са манидихъ хьайитIани яб акална кIанда; я тахьайтIа, са хъсан шикилдиз (картинадиз) килигин, я са камаллу ибара кIелин.*

√ *Сефил, пашман макъамда кIвалаха, зегьмет чIугу. Гъамхажалат алудун, чукурун патал гьам виридалайни хъсан такьат я.*

√ *Япарилай гзаф вилерихъ ихтибарна кIанда.*

√ *Ахмакьдаз меслят къалурун буьркьуьдав гуьзгуь вугай мисал я.*

√ *Ксуз кIанзавайла, алатнавай юкъуз вуна авур крар, кIвалахар, гьерекатар сад-садахъ авуна, секин тахьанмаз, вилер акьалмир.*

√ *Жуван гъилик квай ксар критика ая, амма - гьахълудаказ. Гьа са вахтунда идалай гуьгъуьниз абуру квел фикир желб авун лазим ятIа, гьадакайни лугьуз рикIелай алудмир.*

√ *Ваз гьуьрмет авуна кIанзаватIа, жувани гьуьрмет ая, гьар садахъ галаз мецелди, эдеблудаказ рахух.*

√ *Намус-гъейрат, эдеб-гьая насигьатрин виридалайни хъсан ктаб я. Адаз мукьвал-мукьвал вил ягъа.*

√ *Алчах гьарамзададин намус ахварикай кудун патал адан хъуьхъвехъ сад галукьарна кIанда.*

√ *Юмор зурба къуват я. Хъсан, зарарсуз хъуьруьни хьиз, мад са куьнини инсанар сад-садаз мукьва ийидач.*

√ *Бедендин гьерекатрикай виридалайни дуьзди, сагъламди хъуьруьн я: ада тIуьрди иливариз, цIуруриз, дамарра иви къекъуьниз куьмекзава, вири органра уьмуьрдин такьат - къуват кIубанарзава.*

√ *Ягьанат квай хъуьруьни инсан кьурурдач, анжах адак квай «эчIелин хъач» куда.*

√ *Эгер инсанди вичин алакьунрилай, мумкинвилерилай виниз тир къуллугъ кьунватIа, адан кимивилер дуьздал акъатда, агъуз тир къуллугъдал алатIа, - лайихлувилер.*

√ *Вирида тухарда, са властдилай гъейри, властдихъ авай къарихвал рекьиз жедач.*

√ *Властдихъ кьадарсуз ялун инсан тамамди, бегьемди туширвилин лишан я.*

√ *Девлет гьуьлуьн яд хьиз я - хъурдавай къарихвал артух жеда.*

√ *Чи вири уьмуьр - ката-калтугун гьамиша гзаф инсанар квай вокзал, инсанар чеб лагьайтIа, къвез хъфидай поездар я.*

√ *Эгер минзерайра (горизонт) милли игит пайда жезвачтIа, я ам фикирра арадал гъида, я архиврай майдандиз ахкъудда.*

(КIватIайди - Ш.Ш.)

Неведихъ галаз суьгьбет

Майил ЭФЕНДИЕВ

Къавах тарцин кIаник, кьакьан ва чIехи,
Ацукьнавай зун, кьуьзуь кас, кьил хьанвай рехи.

Катиз-катиз атана зи кьилив неве:
- Квекай я ви фикир, буба, гьатнаван кIеве?

Дериндай чIугуна нефес, адаз жаваб яз:
- Эгер чириз кIан ятIа, лугьучни за ваз.

Дуьньядал зи уьмуьр гьикьван хьайитIан давам,
Вакай жеда зи ширин гафар, салам, неве, салам!

ХьанайтIа, кIандай хьи мад сефер жегьил,
Кьуьлдай за ви хатурдай, хкажна кьве гъил.

КIандай хуруда рикIи зайиф тийин гьерекат,
Артух хьунухь хуьре-кIвале, ризкьи - берекат.

Хата квачир пехилвал ийизва за вал,
Алайвиляй ви ивидал къажгъандал хьиз звал.

Вуж я кьван зун, кьуьзуьди, неве, ви вилик?
Зун - суалдин ишара, вун чинар я тим-тик!

Зун кьуразвай булах я, вун - цIийи чешме,
Зун-кьуьд мекьи, вун - гад, гьакъикъат я има.

Вун - къацу бахча, зун - пеш вегьенвай там...
Ихтилатдик кумаз зун, кат хъувуна ам.

Са тIимил хъвер

Духтурдин патав яшариз акъатнавай са итим къведа ва вичин гьалдикай лугьуда:

- Гьуьрметлу доктор, зи кIвачер шанкIал хьайибур хьиз ава, кIарабар тIазва. Ацукьайла, ярх хьайила, къарагъиз кIамукьзавач. Яраб квевай ятIа, уьзуьр вуч ятIа?

- ГьикI квевай? Гьелбетда, - кьуьзуьвиливай я, - жаваб гуда духтурди.

- Тьфу! Ваз маса гаф чидайди тушни? - вичин наразивал къалурна кьуьзуьвиликай ван хьана такIанзавай агъсакъалди.

* * *

Са кьадар йисар алатайла, учительницадал куьчеда вичин виликан ученик Расул гьалтда.

- Я Расул, вун гьикI я? Алай вахтунда квел машгъул я? - жузада учительницади.

- Хъсанзава. Исятда зун метеролог я, - жаваб гуда гадади.

- Ай-яй-яй, мектебда кIелдайла, вун гьикьван хъсанди тир! Табдай хесет квайди тушир. Гила килиг - метеоролог! - туьгьметна муаллимди.

* * *

- Петрович, ша чун зи дачадиз фин, ана шахматрални къугъван, са пивоярни хъван, - теклифна Иваныча вичин дустуниз шегьердин паркара сейр авурдалай кьулухъ.

- Вучиз къведач кьван? - жаваб гуда Иваныча.

- КъведачтIа, къведач ман, - лагьана, кьил баштан хъувуна Петровича, ам элясна, вичин кIвал галайвал хъфена.

* * *

- Яда, за къе экуьнахъ кроссворд ацIурзавай. Са клеткада кхьенва: “Вичин вири мажиб масадав вахкуниз мажбури кас, адан эвезда адав анжах тIуьн я агакьзавайди. Пуд гьарфуникай ибарат я а гаф”. Ам вуж хьуй? - хабар кьада Михаила Сидоравай.

- ЛукI, - жаваб гуда Сидора.

- Зани гьакI фикирнавай. Амма папа масакIа лугьузва: гъуьл...

Кроссворд

ТуькIуьрайди - Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

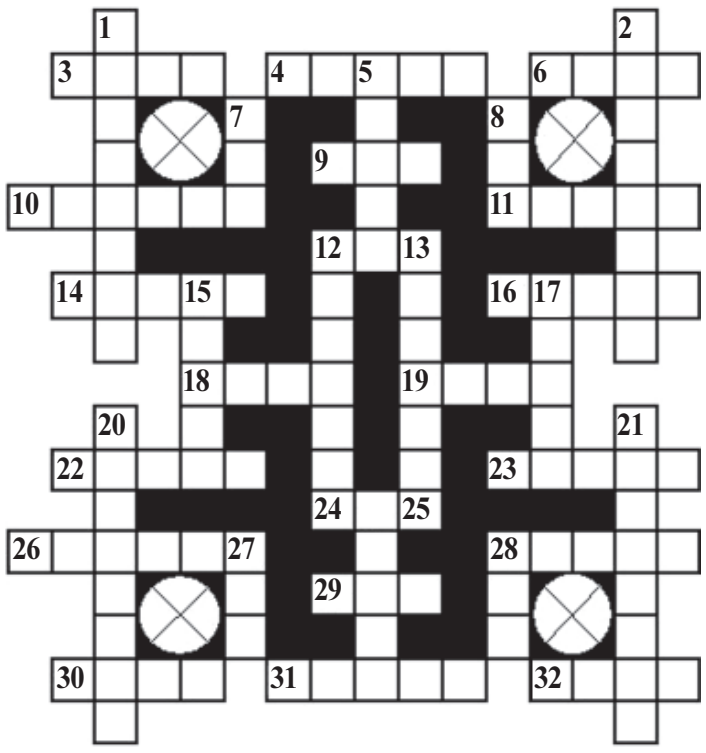

ДУЬЗ ЦIАРАРА: 3. “И дуьнья са... багъ я” (Е.Эмин). **4.** Техил твадай къаб. **6.** ТIач гьазурдай къаб. (“Чуква” гафунин синоним). **9.** Етим Эминан къах тIуьр гьайван. **10.** Бегьерлу, берекатлу. **11.** Цуру некIедикай гьазурдай хуьрек. **12.** КIарабдин орган. **14.** Лезги чIалан дестедик акатзавай чIаларикай сад. **16.** Акьулдиз кьериди. **18.** КIараб квачир як. **19.** И чIалан хейлин гафар лезги чIала гьатнава. **22.** Хуьруьн чIехиди. **23.** М.Шихвердиеван “Рагъ къаршиламишзава” повестдин кьилин игит. **24.** Инсан. **26.** Кул-кусдин цуру емиш. **28.** Гьалда авачир, зайиф. **29.** Зегьер. **30.** “Вири таб я, ... - гьахъ” (лезги мисал). **31.** Гъаларин кIватI. **32.** Гъуьрчехъан.

ТИК ЦIАРАРА: 1. ТIваларал акьалжна як чрадай махсус чка. **2.** Залан затIар санай масаниз хутахун патал тадарак. **5.** Чехиядин кьилин шегьер. **7.** КIвалин гьайван. **8.** ТIям. **12.** Хъипи сенжефил, заферан. **13.** Гафунин дувулдинни эхирдин юкьва жедай морфема. **15.** Гъилеривди кIвалахзавай дерзичидиз герек алат. **17.** Чап авун - ... авун. **20.** Хъуьруьн квай гьикаятдин куьруь эсер. **21.** Такур чкайра къекъвезвайди. **25.** Нефс авай, къаних. **27.** Вахт, девир. **28.** Чекме кIевдай къайтан, еб.

“ЛГ”-дин 30-нумрадиз акъатай сканворддин жавабар:

ДУЬЗ ЦIАРАРА: Мамнун. Чатухъан. Чили. Айгьам. ЦIам. Мишекъатвал. Мугьманхана. Нехир. Алишверишчи. Везир. Свал. Вирт. Мотоцикл. Паркьул.

ТИК ЦIАРАРА: Макъала. Чиг. Чумал. Чхра. Иман. ЦIегь. Къара. Варшава. Мэр. Ариф. Аял. Иервал. Гъезел. Елец. Туп.

“Лезги газетдин” редакциядин коллективди
Рамидин УРДУХАНОВ
кечмиш хьунихъ галаз алакъалу яз Казимова Муъминатаз ва рагьметлудан вири багърийриз башсагълугъвал гузва.